

JAARVERSLAG 2019

Dierenambulance

DYNAMISCH EN DANKBAAR WERK

Michael van Leeuwen werkt als vrijwilliger op de dierenambulance. Hij is dag en nacht bereikbaar voor dieren die in nood zijn geraakt: "Ik weet nooit wat me te wachten staat, elke dag is anders. Het werk is dynamisch en vaak dankbaar, maar niet voor iedereen weggelegd. Want emotioneel is het zwaar. Er is zoveel verwaarlozing en mishandeling. Dat onrecht, daar kan je niet te lang bij stilstaan, je moet door. De zwaan op de foto bleek botulisme te hebben. Ik haalde 'm uit het water na een melding van de politie in Charlois. Door het botulisme verslappen de spieren en gaat het verenpak hangen. Zo'n dier is dan in feite weerloos, en weet dat ook. Ik bevestigde de verentas voor vervoer, de zwaan gaf zich daar volledig aan over. Bij de opvang kreeg hij daarna de juiste behandeling en is hij uiteindelijk helemaal hersteld, gelukkig."

INHOUD

1. VOORWOORD DIRECTIE	4	8. BLIK OP 2020	68
2. ONZE CIJFERS IN VOGELVLUCHT	6	8.1. Onze organisatie	69
3. VAN MAAND TOT MAAND	8	8.2. Redden en opvangen	69
4. DIT ZIJN WIJ	12	8.3. Lobby: Focus	69
4.1. Onze missie, visie en strategie	13	8.4. Ontwikkeling Beter Leven keurmerk	69
4.2. Invulling geven aan onze missie	13	8.5. Investeren in de toekomst	70
5. RESULTATEN	18	8.6. Blik op de toekomst regionaal	70
5.1. Hulp aan dieren	19	8.7. Vooruitblik financiële cijfers	71
5.2. Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming	23	9. FINANCIËLE RESULTATEN	74
5.3. Voorlichting en Educatie	26	9.1. Verantwoording doelbesteding	75
5.4. Beïnvloeding	28	9.2. Vergelijking met begroting 2019 en realisatie 2018	77
5.5. Beter Leven keurmerk	31	9.3. Toelichting financiële positie	79
5.6. In het wild levende dieren	36	10. VERANTWOORDING	82
5.7. Gezelschapsdieren	40	RAAD VAN TOEZICHT	
5.8. Proefdieren	41	JAARREKENING 2019	88
5.9. Veehouderij	42	11.1. Geconsolideerde jaarrekening 2019	90
5.10. Marketing, Communicatie en Fondsenwerving	45	12.1. Enkelvoudige jaarrekening 2019	120
6. DE ORGANISATIE	50	13. OVERIGE GEGEVENS	142
6.1. De mensen van de Dierenbescherming	51	13.1. Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	143
6.2. Onze partners	52		
6.3. Samenwerkingsverbanden	53		
6.4. Bedrijfsvoering en Governance	54		
6.5. Risicomanagement	58		
7. COMMUNICATIE MET BELANGHEBBENDEN	64		
7.1. Belanghebbenden	65		
7.2. Communicatiemiddelen	65		
7.3. Klanttevredenheid	66		
7.4. Klachtenafhandeling	67		

1. VOORWOORD DIRECTIE

DIEREN BESCHERMEN EN MENSEN HELPEN

Terwijl ik dit schrijf voelt iedereen de gevolgen van de Coronacrisis. Het lijkt dan welhaast ongepast om nu tevreden terug te kijken op 2019 en te concluderen dat we na de roerige jaren van fusie en reorganisatie als één Dierenbescherming 'weer lekker bezig zijn'. Een crisis dwingt je immers te leven in het hier en nu. Aan de andere kant ontkom je er niet aan om ook je verplichtingen, voor zover dat gaat, na te komen. De productie van een jaarverslag is er zo één, hoewel er zonder meer belangrijker zaken aan de orde zijn.

Het kan raar lopen, in 2019 hadden we immers nog die andere crisis; het woord 'stikstof' stond centraal in menig discussie en hield de gemoederen flink bezig. En dan druk ik mij nog mild uit. Ook voor dieren is de stikstofcrisis van invloed op hun welzijn. Dieren in het wild die hun biotoop zien verdwijnen, maar denk vooral aan de dieren in de intensieve veehouderij. Moeten ze naar binnen, de stal in om het milieu te sparen? Nee, zo simpel is het niet. Het is bijvoorbeeld beter voor dieren om ze in de wei te laten. In de stal vermengen hun uitwerpselen zich immers met urine waardoor ammoniak ontstaat, een verbinding van waterstof en ja, van stikstof.

De stikstofproblematiek is echter zeker niet exclusief een kwestie rond dieren of hun welzijn. Nee, het gaat ook over mensen. En hun dieren, dat dan weer wel. Dit keer waren het vooral boeren die de schijnwerpers op zich gericht kregen. Dat wilden ze zelf, getuige de honderden trekkers die wij hier op steenworp afstand van ons kantoor over de A12 richting Malieveld zagen bewegen. Boeren willen respect, een eerlijke prijs en niet de schuld van alles krijgen. En terecht. Alleen samen kunnen we uit de impasse komen. Wij dragen graag ons steentje bij, bijvoorbeeld in 2019 door te pleiten voor weidegang van melkvee bij natuurgebieden zónder dat daarvoor een (stikstof)vergunning nodig is. Zo helpen we de boer én het dier.

Er zijn meer van dit soort mooie voorbeelden waar de 'combi mens-dier' opviel in het voorbije jaar. Neem ons preventiewerk. Kortgezegd uiteraard bedoeld om te voorkomen dat we moeten ingrijpen als dieren onaanvaardbaar in de knel zijn gekomen. Verderop in dit jaarverslag kunt u precies lezen hoe vaak onze inspecteurs in actie kwamen, maar het gaat me hier om de 1.190 bestuursrechtelijke en 329 strafrechtelijke acties. Die wil je waar dat kan liever niet laten plaatsvinden. Door mensen bij te staan en te helpen als ze om wat voor reden dan ook de zorg voor de aan hen toevertrouwde dieren niet langer aankunnen.

Vorig jaar zijn onze activiteiten op het gebied van preventie flink uitgebreid. Alle regio's beschikken nu over een coördinator die

zich bezighoudt met hulpvragen. Van particulieren zelf, maar het overgrote deel komt van sociale hulpverleners en maatschappelijk werkers, werkzaam binnen sociale buurt- en wijkteams van gemeenten, de GGD, GGZ instellingen of de thuiszorg. De Dierenbescherming zoekt zelf actief het contact met het sociale domein op. Bij deze problematiek zijn namelijk vaak ook dieren in het geding. Door op tijd te signaleren, kunnen we in een vroeg stadium in actie komen.

Soms gaat het ook om onze eigen mensen. In 2019 ging 'Werken met honden binnen de Dierenbescherming' van start om een zo veilig mogelijke werkomgeving voor de medewerkers in de opvangcentra te realiseren, waarbij het welzijn van de honden wordt gewaarborgd. Hiermee willen we bereiken dat iedereen op een veilige manier en met vertrouwen het mooie werk voor de honden kan voortzetten!

Als laatste wil ik toch ook nog even het succes van ons project Dierenbuddy aanstippen. Hoe geweldig is het dat ouderen en chronisch zieken geen afscheid hoeven te nemen van hun huisdier als ze er door hun beperkingen minder goed voor kunnen zorgen. Zo voorkomen we eenzaamheid én dierenleed. Vorig jaar was er veel aandacht voor het initiatief en inmiddels kom je onze dierenbuddy's al in tien verschillende gemeenten tegen. Dieren beschermen is dus ook mensen helpen. Het is een aanpak die we met zekerheid terug laten komen in onze nieuwe strategie met doelstellingen voor de periode 2020-2025, een belangrijk en omvangrijk project waar we in 2019 mee startten. Mensen de hand reiken; niet alleen met de voorbeelden die ik hiervoor aankaartte, maar ook door te zorgen dat mensen kunnen kiezen voor melk met een ster van het Beter Leven keurmerk. Of voor een door ons opgevangen dier uit het asiel. En er is natuurlijk veel meer gebeurd in 2019, de lijst is mooi, lang en te lezen op de pagina's hierna. Ik ben er trots op. We hebben dieren beschermd en mensen geholpen. Dat geeft een voldaan gevoel.

Co'tje Admiraal
Directeur/Bestuurder

2. IN VOGELVLUCHT

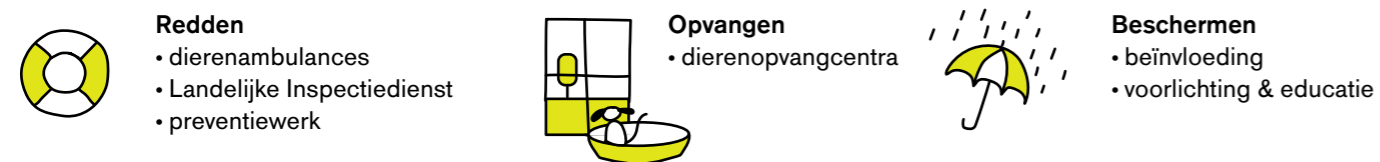
DOEL EN MISSIE

DOEL

Een diervriendelijke maatschappij waarin mens en dier in harmonie met elkaar leven.

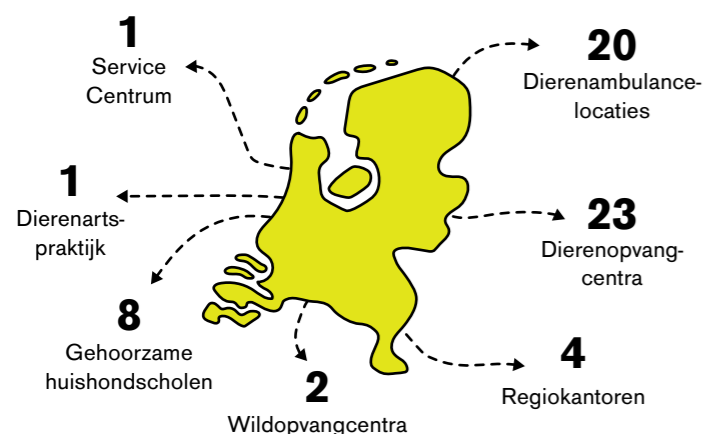
MISSIE

Het dierenwelzijn in Nederland zo optimaal mogelijk bevorderen. Dit bereiken we met:

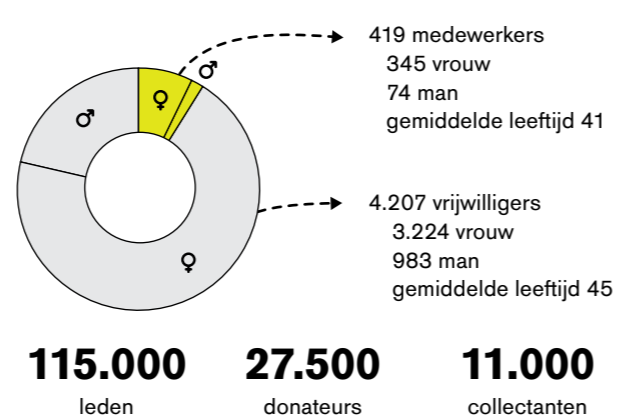

ORGANISATIE

LANDELIJKE DEKKING

MEDEWERKERS

ONLINE

WEBSITES

2.770.000
Dierenbescherming.nl

190.000
Mijndierzoek.nl

1.600.000
Ikzoekbaas.nl

93.500
Beterlevenkeurmerk.nl

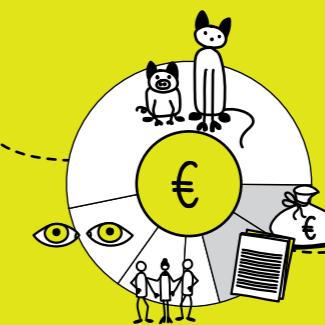
SOCIAL

DOELBESTEDING

Doelstellingen:

Dierenhulp	54%
Toezicht dierenwelzijn	12%
Voorlichting	9%
Beleidsbeïnvloeding	5%

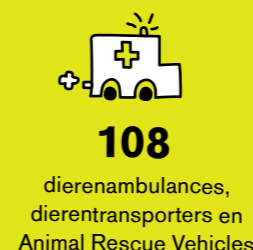

Overige:

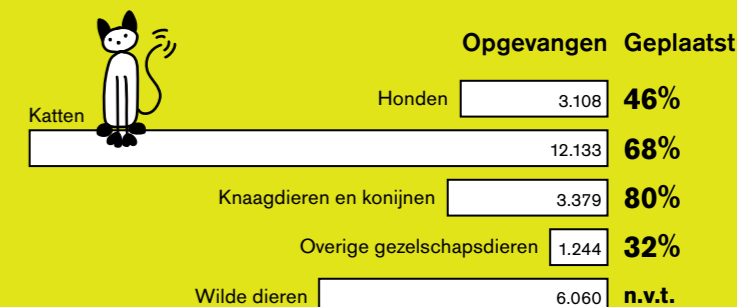
Fondsenwerving	9%
Beheer en administratie	11%

RESULTATEN

VERVOER

OPVANG

LANDELIJKE INSPECTIEDIENST DIERENBESCHERMING

6.341
dossiers

15.622
inspecties

1.519
acties

1.190 bestuursrechtelijk
329 strafrechtelijk

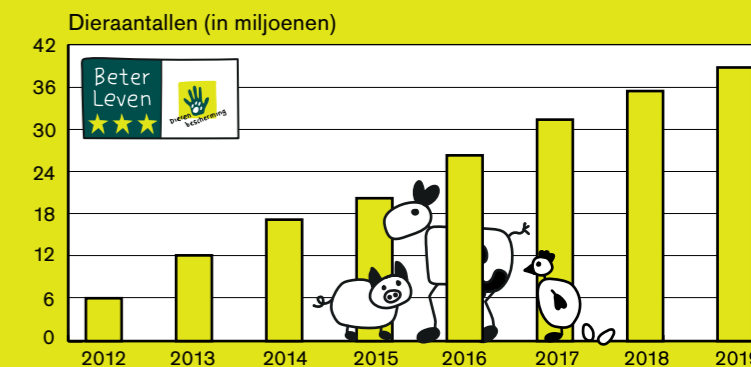
297
dieren in beslag of in bewaring genomen

BETER LEVEN KEURMERK

Dankzij het Beter Leven keurmerk hadden 38,3 miljoen dieren een beter leven. Dat zijn ruim 3 miljoen meer dieren dan in 2018.

Het aantal deelnemende boerenbedrijven is in 2019 gegroeid van 1.757 naar 1.813.

In april is zuivel met 1 ster geïntroduceerd. Naast dierenwelzijns- zijn hier ook natuur- en milieucriteria aan toegevoegd.

3. VAN MAAND TOT MAAND

JANUARI

Inspectiedienst in televisieprogramma

Onze inspecteurs van de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming tonen in het programma 'In Overtreding' op RTL5 hoe zij dierenleed aanpakken. Ze worden gevolgd terwijl ze soms schokkende situaties tegenkomen. Hoe gaan ze daarmee om?

3de plek Gouden Loeki

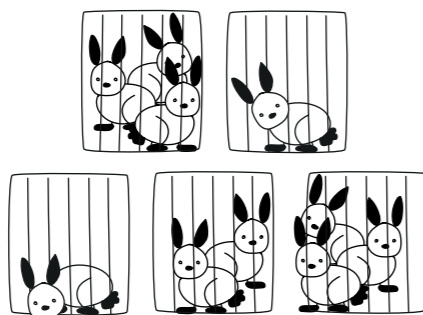
Onze tv-spot over het waargebeurde verhaal van hond Binck levert de derde plek op bij de Ster Gouden Loeki-verkiezing, de grootste Nederlandse reclameprijs. De spot was onderdeel van de 'Help ons redden'-campagne rondom dierendag.

200 konijnen uit slechte situatie gehaald

De dierenpolitie neemt in samenwerking met onze Inspectiedienst ruim tweehonderd konijnen bij een fokker in Ede in beslag. Na meerdere controles en dwangsommen bleek dat de zorg voor de dieren nog steeds onder de maat was. Ze zaten in vervuilde hokken, sommige zonder water en ruwvoer. "Na alle kansen die hij heeft gehad om de situatie te verbeteren dringt het hopelijk nu tot hem door dat je goed voor je dieren moet zorgen," aldus onze inspecteur.

200

FEBRUARI

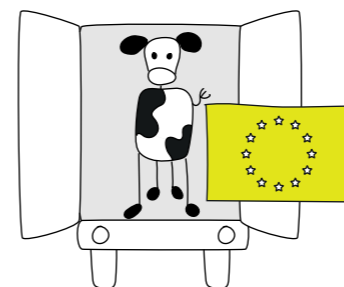
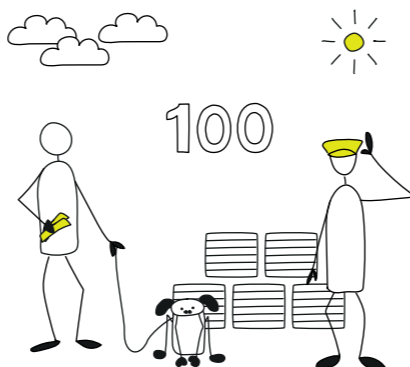
Deel je wei, iedereen blij

Paarden zijn kuddedieren, maar nog te vaak staan paarden in Nederland eenzaam in de wei. Met de campagne 'Deel je wei, iedereen blij' informeren we over eenzaamheid bij paarden en bieden we praktische handvatten om dit te voorkomen.

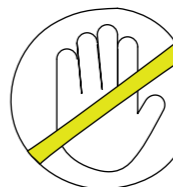
Broodfokker aangepakt

Inspecteurs van de LID en agenten van de dierenpolitie stuiten bij de controle van een broodfokker in IJsselland op tal van misstanden. Maar liefst 100 honden van verschillende rassen worden daarom door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) in bewaring genomen, met een betere toekomst voor de dieren in het verschiet.

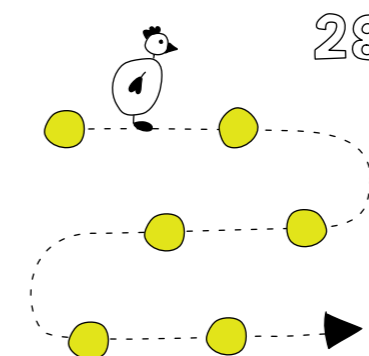
Betere bescherming dieren bij transporten

Met een overgrote meerderheid neemt het Europees Parlement een resolutie aan om dieren op transport meer bescherming te kunnen bieden. Volgens het Parlement moeten de bestaande regels beter nageleefd worden. Door overal in Europa transporten met levende dieren strenger te controleren, kunnen overtreders harder en consequenter worden gestraft. Bovendien mogen dieren niet langer worden vervoerd naar landen buiten de EU, zoals Turkije, wanneer naleving van de Europese dierenwelzijnsregels niet gegarandeerd is.

Roadmap aanpak vogelgriep

Het eerste exemplaar van de 'Roadmap strategische aanpak vogelgriep' wordt aangeboden aan minister Schouten van Landbouw. Het stuk bevat 28 aanbevelingen om het risico op uitbraken en de gevolgen van de zeer besmettelijke vogelgriep te verminderen. De suggesties zijn opgesteld door een werkgroep bestaande uit deskundigen namens het ministerie van LNV, de pluimvee-sector en de Dierenbescherming.

MAART

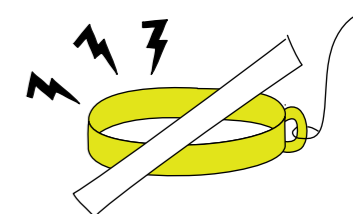
Doorbraak in strijd tegen extreme raskenmerken

Uitpuilende ogen, korte pootjes en overdadige rimpels en plooiën; het is de prijs die 'mooie' dieren betalen om aan onze idealen te voldoen. Met ernstige gezondheidsproblemen als gevolg. Dankzij onlangs ingevoerde handhavingscriteria voor kortsnuitige honden wordt het makkelijker vast te stellen wanneer er sprake is van een overtreding. Met de criteria, die gelden voor alle honden, zijn er concrete mogelijkheden om wanpraktijken bij het fokken van dieren aan te pakken.

APRIL

Verbod stroomhalsbanden

De minister laat in een brief aan de Tweede Kamer weten dat zij een verbod op het gebruik van de stroomhalsband invoert. Sinds 1 juli 2018 was het gebruik van de prikhalsband al verboden. Per 1 juli 2020, de ingangsdatum van het verbod, komt er gelukkig ook een einde aan het gebruik van dit dieronvriendelijke en negatieve correctiemiddel.

Beter Leven keurmerk voor zuivel

Supermarktketen Jumbo neemt de marktintroductie van 'zuivel met een ster' van het Beter Leven keurmerk van de Dierenbescherming exclusief voor haar rekening. Vooralsnog doen zes melkveehouders mee aan het nieuwe concept, dat verbeteringen voor dierenwelzijn, milieu en natuur garandeert.

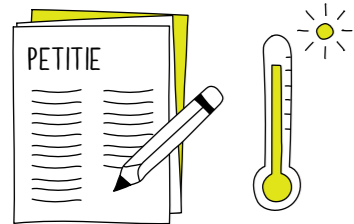

MEI

Petitie tegen hittestress 43.788 keer ondertekend

Onze petitie 'Laat ons niet stikken' wordt maar liefst 43.788 keer ondertekend. Minister Schouten van Landbouw neemt de handtekeningen in ontvangst. De Dierenbescherming pleit met deze actie voor betere maatregelen om dieren tijdens transport naar het slachthuis te beschermen tegen hittestress.

43.788

Kinderen adviseren de Dierenbescherming

De Raad van Kinderen adviseert de Dierenbescherming over hoe we mensen een bewuste keuze kunnen laten maken als het gaat om vleesconsumptie. In een dialoog tussen 28 kinderen en mensen van de Dierenbescherming wordt gepraat over minder vlees eten en over vlees met het Beter Leven keurmerk.

28

Einde aan fokken Mopshonden

De rashondenvereniging stopt met het fokken van Mopshonden. De Dierenbescherming strijdt al sinds de jaren 90 tegen de steeds extremer wordende uiterlijke kenmerken van honden, maar ook van katten, konijnen, cavia's en vele andere huisdiersoorten.

JUNI

Dierenbescherming steunt Urgenda

Minder koeien, een dag per week zonder vlees en een versnelde, verdubbelde sanering van de varkenssector. Dat zijn de drie punten die de Dierenbescherming expliciet steunt in het 40puntenplan van Urgenda. De 40 maatregelen zijn een handreiking aan de regering en laten zien dat het kan om 25% CO₂ te reduceren voor eind 2020.

40

JULI

44 honden uit zwaar vervuilde woning gehaald

Een inspecteur van de LID haalt 44 honden uit een zwaar vervuilde woning in de provincie Noord-Holland. De woning lag vol met urine en ontlasting en de honden hadden allerhande medische problemen zoals een verklitte vacht en ontstekingen aan de oren. Voor het welzijn van de dieren was het noodzakelijk om ze direct weg te halen.

AUGUSTUS

Bijna 11.000 kilo afval van strand

2.568 vrijwilligers halen tijdens de Boskalis Beach Cleanup Tour 10.991 kilo afval van het strand. De twintig deelnemers van het Dierenbeschermingsteam verzamelen samen met andere vrijwilligers 261 kilo rommel tussen Monster en Kijkduin.

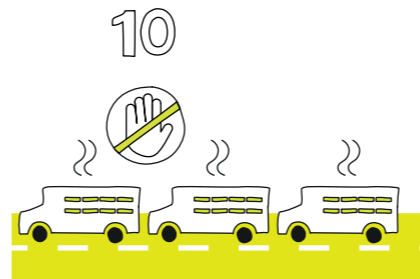
11.000

SEPTEMBER

Op de bres tegen hittestress

Minister Schouten wil wettelijk vastleggen dat dieren in de veehouderijsector niet meer getransporteerd mogen worden boven 35°C. Een rechtstreekse aanbeveling uit ons rapport 'Op de bres tegen hittestress', waarin we 10 maatregelen aanreken voor een beter dierenwelzijn bij transport, waaronder sneller ingrijpen met verkoelende acties.

Anderhalf miljoen handtekeningen tegen dieren in kooien

Meer dan anderhalf miljoen mensen ondertekenen het Europees burgerinitiatief 'Stop de Kooien'. Met het initiatief, een van de grootste dierenwelzijns campagnes ooit, roept de Europese Commissie op om een einde te maken aan het gebruik van kooien in de veehouderij.

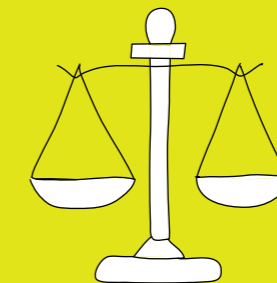
OKTOBER

Diervriendelijker vissen

Met het officieel in de vaart nemen van visserij schip 'Spes Nova' wordt een slag geslagen in de strijd voor meer vissenwelzijn. Het schip is niet alleen duurzaam op het gebied van energiegebruik en wijze van vissen, maar ook vele malen 'visvriendelijker' dan gebruikelijk; aan boord worden de dieren direct verdoofd, in plaats van dat ze bij bewustzijn worden gevild.

Celstraf voor organiseren hondengevechten

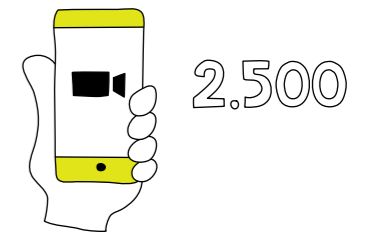
De rechtbank van Amsterdam veroordeelt vier verdachten tot acht maanden cel voor het organiseren van hondengevechten, dierenmishandeling en het fokken van honden op vechtkenmerken. Drie anderen krijgen taakstraffen en voorwaardelijke gevangenisstraffen voor hun aandeel. Ook mogen ze gedurende drie jaar geen honden houden.

NOVEMBER

Aangifte tegen paardenmarkt

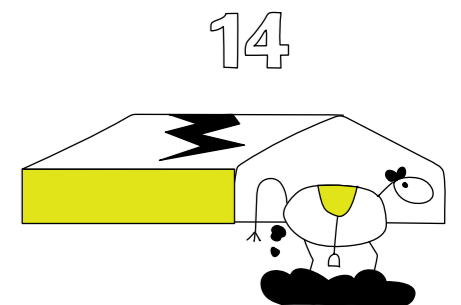
De Dierenbescherming doet aangifte tegen de organisatie van de paardenmarkt in Hedel. Medewerkers legden ruim 2.500 overtredingen op beeld vast. Zo had het overgrote deel van de dieren geen beschikking tot water en voer en stonden ze verkeerd aangebonden.

DECEMBER

14 paarden uit vervallen schuur gehaald

De Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming (LID) bevrijdt samen met de (dieren)politie 14 paarden uit een donkere, vervallen schuur. Naar schatting hebben ze er 1,5 tot 2 jaar aaneengesloten gestaan, op sommige plekken tot de knieën in uitwerpselen. De paarden zijn in bewaring genomen en overgebracht naar een opvangadres waar ze de zorg krijgen die ze verdienen. Tegen de eigenaar wordt proces-verbaal opgemaakt.

4. DIT ZIJN WIJ

Dierenambulance MINDER DIERENLEED

Carolyn Schijvenaars rijdt op de dierenambulance en werkt in de meldkamer van het asiel: "Ik draai al zeven jaar elke vrijdag nachtdienst. Soms zijn er weken bij dat ik mijn bed amper zie. Een tijdje geleden werd ik 's avonds om elf uur opgeroepen, en kwam pas in de ochtend weer thuis. Twee uur later zat ik alweer brak in de meldkamer achter de telefoon. In het begin reageerde mijn omgeving sceptisch: waarom als vrijwilliger werken? Maar nu zijn ze trots, en luisteren vol aandacht naar mijn verhalen. Ze realiseren zich ook wel dat als wij er niet waren, er nog veel meer dieren onnodig zouden lijden."

4.1. ONZE MISSIE, VISIE EN STRATEGIE

In de ruim anderhalve eeuw dat de Dierenbescherming bestaat, heeft de hulp aan dieren altijd voorop gestaan. Gezelschapsdieren, landbouwdieren, dieren in het wild en proefdieren; ze kunnen allemaal rekenen op onze professionele inzet. Samen werken we aan een diervriendelijke maatschappij waarin mensen en dieren in harmonie met elkaar leven en dieren worden behandeld als zelfstandige wezens met gevoel en bewustzijn.

Drie kerntaken

Het is onze missie om het welzijn van dieren zo optimaal mogelijk te bevorderen. We geloven dat werken aan dierenwelzijn niet alleen ten goede komt aan dieren, maar ook aan mensen en daarmee aan de maatschappij als geheel. Om dit te realiseren is ons werk in de volgende drie kerntaken opgesplitst:

Redden

In de ruim anderhalve eeuw dat de Dierenbescherming bestaat, heeft de noodhulp aan dieren altijd een sleutelrol vervuld. Onze dierenambulances vervoeren jaarlijks duizenden gewonde en zwerfende dieren naar de asielen of naar een dierenarts als medische hulp nodig is. Om dierenleed te voorkomen, zetten we in op preventieve dierenhulp gericht op het verbeteren van de leefomstandigheden van de dieren bij de eigenaar zodra de verzorging mis dreigt te gaan. Bij dierenmishandeling of -verwaarlozing wordt de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming (LID) ingeschakeld.

Opvangen

In onze asielen worden dieren opgevangen die op straat zijn aangetroffen of door omstandigheden niet meer door hun eigenaar kunnen worden verzorgd. Naast medische hulp, een dak boven hun hoofd, voeding en eventuele gedragstraining, kunnen ze rekenen op de liefdevolle verzorging van onze medewerkers en vrijwilligers. Voor alle dieren zoeken we een nieuw thuis, in de meeste gevallen gelukkig met succes.

Beschermen

We beschermen dieren niet alleen door ze te vervoeren en onderdak en verzorging te bieden, maar ook door ze een stem te geven. Onder de noemer 'beïnvloeding' proberen we bedrijfsleven, overheid, politiek en andere maatschappelijke organisaties te bewegen om hun bijdrage te leveren aan een diervriendelijker samenleving. Met voorlichting, onder andere via social media en educatie creëren we bewustzijn en stimuleren we consumenten, burgers en huisdierbezitters om ook in het belang van het dier te handelen.

Het is de mix van deze drie werkterreinen plus een achterban van 160.000 leden, donateurs en vrijwilligers die ons succesvol maakt als grootste dierenbeschermingsorganisatie in Nederland. Om dit belangrijke werk te financieren, werven we giften bij particulieren en fondsen én werken we samen met (maatschappelijke) partners, bedrijfsleven en de overheid (gemeenten, provincies en ministeries).

4.2. INVULLING AAN ONZE MISSIE

In 2016 hebben directie en management de strategie voor de periode tot en met 2020 uitgewerkt en vastgesteld. Deze strategie is voor 2019 samengevat in zeven prioriteiten.

1. De basis op orde

In 2019 zijn, in navolging van het jaar ervoor, grote stappen gezet in het op orde krijgen en houden van onze basis. We richten ons hierbij op:

- primaire processen in de regio's en op locaties (preventie, asielen en vervoer);
- primaire processen beïnvloeding, beleid en handhaving;
- ondersteunende processen rond administratievoering, *in control* zijn en versterking van marketingcompetenties;
- processen rond en rolduidelijkheid in onze governance.

In 2019 hebben de vier regio's Noordoost, Noordwest, Zuidwest en Zuid meer kennis en positieve praktijkervaringen uitgewisseld en waar mogelijk processen geüniformeerd. Dit heeft onder meer geresulteerd in één landelijk format voor de regionale jaarplannen waarin dierenopvangcentra, dierenambulances en activiteiten op het gebied van preventie en lobby zijn uitgewerkt. Tijdens regionale jaarplanbijeenkomsten werden per kwartaal actualiteiten besproken en de voortgang van ambities bewaakt en geüpdatet.

Kennisuitwisseling vond op meerdere onderdelen plaats, zo ook op het gebied van vrijwilligerswerving. We hebben gezocht naar nieuwe manieren om mensen te werven en te behouden door het opstellen van uniforme, regionale vacatureteksten en het organiseren van evenementen zoals inloopavonden. Successen en aandachtspunten werden hier met elkaar gedeeld.

In 2019 hebben nog meer asielen (waaronder Dierenbeschermingscentrum Limburg en Dierenopvangcentrum Krimpen aan den IJssel) en dierenambulances (o.a. Dierenambulance Brabant Zuidoost) het 'Keurmerk Opvang' en 'Keurmerk Diervervoer' behaald of verlengd. De essentie van eerstgenoemde keurmerk is een professioneel niveau van dierenwelzijn in bedrijfsvoering. Het maakt zichtbaar dat een vervoersdienst professioneel en

DE DRIE KERNTAKEN IN DE PRAKTIJK

REDDEN

Dat ultieme doel: een wild dier zijn vrijheid teruggeven

Eind januari kregen vrijwilligers van de dierenambulance een melding van een jong haasje dat in het Limburgse Landgraaf door wandelaars was gevonden. Omdat het buiten guur en koud was, waren ze bang dat het onderkoeld zou raken. De dierenambulance haalde het haasje op en bracht het naar het Natuurhulpcentrum in Opglabbeek,

waar het groeide als kool. Enkele weken later zat hij in zijn uitwenkooi, maar het zou niet lang meer duren voordat de haas definitief zijn vrijheid tegemoet mocht rennen. En dat blijft natuurlijk het allermooiste moment. Met z'n allen werken aan dat ene doel: een wild dier vrijlaten en het een tweede kans geven in de natuur, zoals het hoort.

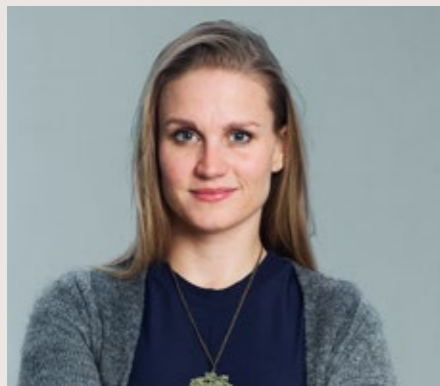

OPVANGEN

Verwaarloosde James bleek doof en blind

James werd in een reismandje achtergelaten in het portiek van een flat. Medewerkers van de dierenambulance brachten hem naar het asiel. Daar bleek dat het verwaarloosde katje blind én doof is. Bij Aranka van Veen en haar vriend Jan vond hij een nieuw thuis. "James heeft tijd nodig gehad om te wennen en zijn weg te vinden in huis. In het begin liep hij regelmatig tegen de kachel, met

verschroeiende snorharen tot gevolg," vertelt Aranka. "Omdat hij niet kan horen en zien, is zijn bioritme verstoord en gebeurt het niet zelden dat hij midden in de nacht hard begint te miauwen. Gelukkig begrijpen we elkaar steeds beter. Ik denk ook dat hij me herkent, omdat hij veel rustiger is als ik hem oppak en vasthoud dan wanneer iemand anders dat doet. Die overgave ontroert me vaak."

BESCHERMEN

Kleine stapjes naar structurele verandering

Annebrecht van Oven is lobbyist voor de Dierenbescherming: "Ik wilde altijd al iets bereiken voor dieren, een verschil maken. Neem de bio-industrie en de jacht. Er wordt dieren van alles aangedaan, terwijl ze machteloos en onschuldig zijn en hun lot in de handen van anderen ligt. In deze functie maak ik me hard voor de verankering van dierenwelzijn in wet- en regelgeving en

beleid. Ik word gedreven door mijn diepgewortelde streven naar een beter welzijn voor dieren. Als lobbyist zet je kleine stapjes, maar je kan wel degelijk een verandering teweegbrengen. Ik ben er van overtuigd dat als je mensen laat zien dat het ook anders kan, daar mooie dingen uit voortvloeien."

met het juiste materiaal werkt om dieren te vervoeren. Dat onze mensen in de regio goed werk verrichten, blijkt uit een subsidie van € 15.000 die de provincie Limburg toekende aan Dierenambulance Limburg voor het vervoer van zieke en gewonde wilde inheemse dieren.

2. Dierinhoudelijke prioriteiten

In 2019 ging het project 'Moderne bedrijfsvoering voor meer dierenwelzijn' van start. Wat zeggen de cijfers van bedrijfsvoering over de manier waarop in de opvang aan dierenwelzijn wordt gewerkt? En wat kan er anders, of toch nog beter? De hoofdvraag van het project is hoe daar zowel regionaal als landelijk bewust op gestuurd kan worden. Waar liggen de prioriteiten, hoe worden

die gekozen en hoe worden die keuzes ondersteund door de organisatie? Innovatie en uniformering van de bedrijfsvoering leidt op deze manier tot meer dierenwelzijn.

Als we spreken over het opvangen van dieren mag het in 2019 opgeleverde 'Programma van eisen' niet ontbreken. In 2018 startte dit project met als doel om een document te ontwikkelen waarin staat hoe gemeenten en aannemers een dierenopvang kunnen bouwen, waarbij zoveel mogelijk rekening wordt gehouden met dierenwelzijn en duurzaamheid. De gemeenten Rotterdam en Eindhoven gaan hiermee aan de slag bij de nieuwbouw in hun gemeenten.

Dierenbuddy

KLEINE MOEITE

Lonneke Scholten is dierenbuddy: "Ik weet hoe belangrijk het gezelschap van een dier kan zijn. Voor veel ouderen en chronisch zieken is dat zelfs het enige levensgeluk, daar trekken ze zich aan op. Zonder Dierenbuddy zouden deze mensen hun dier moeten afstaan, dat is toch schrijnend? Mij kost het een paar uurtjes per week om met de hond van een cliënt te wandelen, een kleine moeite, terwijl ik haar er iets moois voor teruggeef."

In 2019 startte nóg een belangrijk project. 'Werken met honden binnen de Dierenbescherming' heeft als doel om een zo veilig mogelijke werkomgeving voor de medewerkers en de honden te creëren.

Speerpunt in 2019 bleef ons preventiewerk waarmee we hopen bij te dragen aan het vroegtijdig signaleren van verminderd dierenwelzijn. Het project Dierenbuddy bleef eveneens *top of mind*. Onze dierenbuddy's ondersteunen ouderen en chronisch zieken bij het verzorgen van hun dier wanneer ze hier zelf niet meer volledig toe in staat zijn, zodat ze langer van elkaars gezelschap kunnen genieten.

3. Landelijke dekking, regionaal/lokale focus, differentiatie in de locaties

In 2019 is verder gewerkt aan de interactie tussen de dierenopvangcentra en -ambulances. Ook dit jaar zagen we dat een intensievere samenwerking tussen asielen de plaatsbaarheid van dieren vergroot en de verblijfsduur korter wordt.

Ook op andere terreinen zien we de samenwerking tussen de opvangcentra en de dierenambulances ontstaan. Zo werden in 2019 de tarieven voor opvang en vervoer geüniformeerd en gingen we een samenwerking aan met Hills Pet Nutricion, zodat alle dierenopvangcentra hoogwaardige diervoeding centraal kunnen inkopen tegen gunstige tarieven.

We streven ernaar om de keten van dierenhulp zo optimaal mogelijk te organiseren in het hele land. Daar waar we niet zelf de uitvoering kunnen doen, zoeken we partners. Door krachten te bundelen kunnen we gezamenlijk nog meer bereiken in de verbetering van dierenwelzijn.

4. Moderne manier van binden, boeien en oogsten

Bij de Dierenbescherming zijn meer dan 20.000 vrijwilligers actief. Het aanbod op het gebied van vrijwilligerswerk is groot en het is een uitdaging om mensen te werven en te behouden. In 2019 startten we met pilots waarbij we via sociale media-kanalen zoals Instagram nieuwe doelgroepen aanspraken.

Om onze huidige vrijwilligers te bedanken voor hun belangeloze inzet, worden zij regelmatig in het zonnetje gezet. Zo worden in januari de jaarlijkse Ida Zilver Schoonprijzen uitgereikt, krijgen alle vrijwilligers op 7 december – Nationale Vrijwilligersdag – een digitaal bedankje toegestuurd en delen we meer dan ooit via onze online kanalen persoonlijke verhalen van onze vrijwilligers. Daarnaast vinden in de regio's op diverse momenten informele bijeenkomsten plaats waarbij vrijwilligers ook persoonlijk bedankt worden voor hun bijdrage.

5. Dierenbescherming digitaal

Steeds meer mensen en organisaties zijn online actief. Reden voor de Dierenbescherming om het effect van onze activiteiten opnieuw tegen het licht te houden. Met behulp van de uitkomst van dat onderzoek hebben we onze inspanningen nog beter op de behoeften van onze achterban af kunnen stemmen. We zijn, mede dankzij deze aangescherpte aanpak, succesvol binnen de online en sociale media-kanalen. Een aantal wapenfeiten in 2019:

- Van alle Goede Doelen in ons land behaalden we de derde plaats in het genereren van de meeste online buzz (reuring).
- In de 'Fundraiser Online Top 250' van Goed Doelen op sociale media scoorden we met Instagram en Twitter een top 10 positie, op Facebook een 12de.
- Om op onze sociale media-kanalen bestaande volgers nog beter te bedienen en nieuwe volgers aan te trekken, hebben we onze strategie aangescherpt.
- Rond het succesvolle nieuwe evenement, de Dog Fun Run, is een speciale website gelanceerd. Vanuit deze online omgeving wordt de hele administratie beheerd, van inschrijving tot nieuwsbrief en van updates tot foto's en video's.
- Het aantal bezoekers van onze website dierenbescherming.nl is met ruim 20% gestegen en op ikzoekbaas.nl mochten we zelfs een kwart meer bezoekers ontvangen.
- Op de social media-kanalen van de Dierenbescherming werden ruim 5.000 berichten gepost.
- Ruim twee miljoen unieke personen bezochten onze corporate website en die van asielen, dierenambulances, wildopvangen en hondenscholen.
- Acht locaties maakten een Instagram-account aan.
- We werkten actief aan de organische vindbaarheid en de positie in de zoekmachines.
- We lanceerden een collecte-portal.
- Ruim 2.200 donateurs doneerden € 38.000 aan acties op ons crowdfundingplatform voordierenbescherming.nl.
- Op een aantal locaties in het land startten we social media-trainingen voor lokale medewerkers en vrijwilligers.
- We leverden online lokale posts over bijzondere reddingsacties en genereerden minimaal twee keer per maand landelijke publiciteit in tv-programma's als EditieNL.
- Regionale lobbyisten waren in aanloop naar de Provinciale Statenverkiezingen van maart zeer actief op Twitter. Middels dit medium kwamen meerdere gesprekken met uiteenlopende gesprekpartners op gang.

6. De regie-organisatie op de keten zijn

De Dierenbescherming werkt constructief samen met ketenpartners. We hebben de ambitie meer leidend te zijn in het maatschappelijk debat, te veranderen hoe er met dieren wordt omgegaan en onze invloed daadwerkelijk vertaald te zien in wet- en regelgeving, zowel op lokaal, regionaal als met name landelijk en Europees niveau. Door onze kennis en ervaring, de opgebouwde netwerken, het voeren van de dialoog, het beïnvloeden en oplossingen zoals het Beter Leven keurmerk en de Dierenbeschermingscentra hebben wij een goede positie verkregen die we verder willen uitbouwen. Het Beter Leven

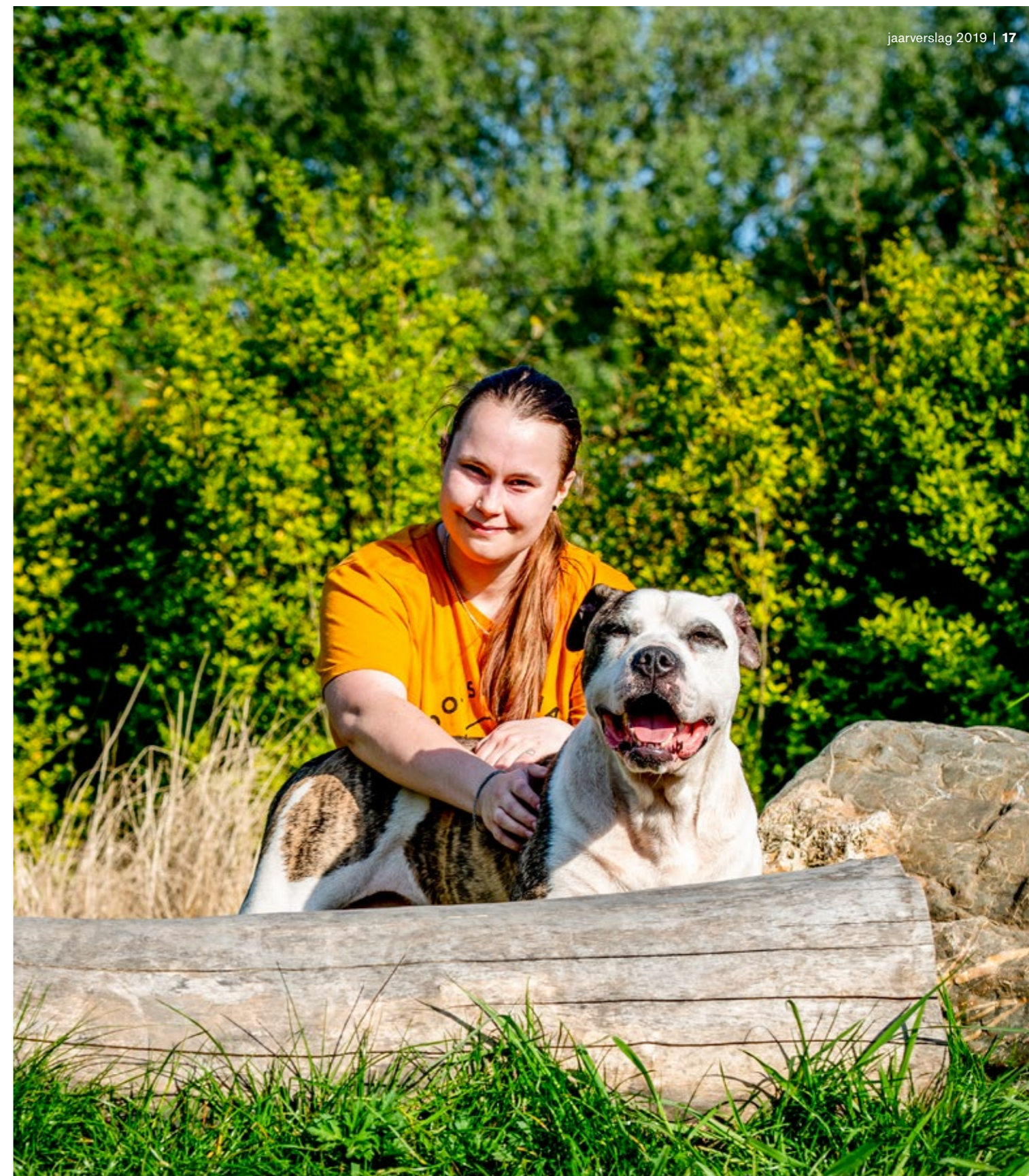
keurmerk heeft inmiddels een dermate bekendheid dat we merken dat politiek, overheid en deelnemers en betrokken brancheorganisaties onze boodschap delen en daar zijn we blij mee.

Daarnaast spelen in de regio's de Provinciale Statenverkiezingen een grote rol. In 2019 werden politieke partijen die nog geen (actueel) dierenwelzijnsbeleid nastreven geïnventariseerd en vervolgens actief benaderd, om zo aandacht te genereren voor het onderwerp 'Dierenwelzijn in de verkiezingen'. Contacten met (aspirant) Statenleden en besturen van politieke partijen worden onderhouden middels onder meer een politieke nieuwsbrief waarin zij op de hoogte worden gesteld van actuele dierenwelzijnszaken en waarin ze worden getriggerd dierenwelzijn op de agenda te zetten.

7. Vergroten van de inkomsten uit de zakelijke markt

In relatie tot de particuliere markt haalt de Dierenbescherming uit de zakelijke markt betrekkelijk weinig baten. Ambitie is dat een groter deel van de inkomsten wordt verworven bij zakelijke relaties. Om die reden zijn we zoekende naar de meest effectieve manier om deze markt te benaderen. Dit doel versterkt niet alleen de bedrijfsvoering van de organisatie, maar leidt idealiter ook tot het omarmen van dierenwelzijn door bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties. Veelal voldoen initiatieven in deze markt niet aan de strikte gedragsregels die binnen de Dierenbescherming worden gesteld met betrekking tot dierenwelzijn. In 2019 ontvingen we van veel bedrijven donaties. Zo konden we dankzij onze samenwerking met sponsorpartner (sinds 2018) Greenchoice 40 zonnepanelen op het dak van ons Dierenopvangcentrum Vlaardingen laten leggen. Hiermee verduurzaamt niet alleen onze bedrijfsvoering, maar kan ook de energierekening flink omlaag. Het geld dat we uitsparen komt rechtstreeks ten goede aan de dieren in het asiel.

Dit is een mooie start, maar we zetten in op een duidelijke vergroting van de bijdragen uit en betrokkenheid van de zakelijke markt. Hoe we onze samenwerking met het bedrijfsleven kunnen versterken en welk zakelijk segment bij de Dierenbescherming past, wordt verder uitgewerkt.

Dierenopvangcentrum 'DE DIEREN HOUDEN ME EEN SPIEGEL VOOR'

Cynthia Stomphorst werkt als vrijwilliger op de hondenafdeling van Dierenopvangcentrum Vlaardingen: "Ik ben als vijfde kind geboren in een gezin met verstandelijk beperkte ouders. Mijn vader en moeder hadden het beste met ons voor, maar waren

niet in staat om een stabiel thuis te bieden. Ik was twee jaar toen ik door Jeugdzorg uit huis werd geplaatst. Vanaf toen speelde mijn leven zich af in pleeggezinnen, crisisopvangcentra en kindertehuizen. Dieren zijn altijd de stabiele factor geweest. Ze voelen me haarfijn aan en geven onvoorwaardelijke liefde. Ik ben blij dat ik nu als vrijwilliger iets voor asielhonden kan betekenen. Hoewel ik

dit werk in eerste instantie ben gaan doen om dieren te helpen, heeft het ook mij al een heleboel gebracht; houvast, structuur en veel voldoening. Daarnaast houden de dieren me een spiegel voor. Zit ik een keer niet lekker in mijn vel, dan hebben ze dat direct door. Dat sterkt mij weer, want ik wil dat ze altijd op me kunnen rekenen."

5. RESULTATEN

Preventie

VOOR DIEREN EN MENSEN

Vera Tempelaars is vrijwillig dier-sociaal medewerker. Ze helpt mensen om het leven van hun dieren te verbeteren:

"In deze functie kan ik mijn liefde voor dieren kwijt, hulp bieden en tegelijkertijd iets voor mensen betekenen. Een mooie combinatie. Ik ga het gesprek aan met mensen die een hulpvraag hebben. Samen zoeken we naar een manier om het welzijn van de dieren te verbeteren. Er is veel onwetendheid over de zorg die dieren nodig hebben. Met voorlichting kunnen we al een wereld van verschil maken. Kijk, er zullen altijd mensen zijn die hun dieren op straat gooien als het ze teveel wordt, maar er zijn óók mensen die echt van hun dieren houden en de verantwoordelijkheid serieus nemen, ongeacht de omstandigheden."

5.1. HULP AAN DIEREN

De Dierenbescherming is dagelijks actief in het bieden van hulp aan dieren. Van huisdieren in onze opvangcentra, dieren in het wild tot dieren die in risicovolle situaties verkeren. Door samen te werken met partijen die dierenwelzijn ook hoog in het vaandel hebben staan, bereiken we meer dan alleen.

We zijn er ook voor mensen die bijvoorbeeld niet langer voor hun dieren kunnen zorgen. Deze groep bieden we een helpende hand, omdat dit ook ten goede komt aan het welzijn van de dieren. Daarnaast krijgen medewerkers in de zorgsector een handleiding om dierenleed te signaleren. Zo zetten we ons op vele fronten in om dieren direct en indirect te helpen.

Dieren in nood

Een taak van de Dierenbescherming is het opvangen van honden, katten, konijnen, knaagdieren en in het wild levende dieren in nood. We verzorgen ze liefdevol, ze krijgen medische zorg en voor huisdieren wordt een nieuw baasje gezocht. Ook onze dierenambulances bieden hulp. Ze worden bemand door vrijwilligers, die jaarlijks bijna 75.000 keer uitrukken om dieren te helpen en te vervoeren. Voor honden en katten, maar ook kleine in het wild levende dieren, zoals vogels, hazen en egels.

Keten van dierenhulp

Waar mogelijk werkt de Dierenbescherming samen met andere partijen. Door breder te kijken dan onze eigen organisatie, worden krachten gebundeld en kunnen we meer bereiken voor dieren dan alleen. Zo gaan we samenwerkingsvormen aan met sociale wijkteams, trekken we gezamenlijk op met gemeenten om dierenwelzijn op de kaart te zetten en hebben we zitting in het bestuur van faunabeheereenheden.

Regierol

Het opvangen van zwerfdieren is een wettelijke taak van gemeenten. Dat is een serieuze verantwoordelijkheid die vraagt om geld en inzet. Gemeenten geven steeds vaker te kennen graag met één partij een contract af te sluiten en te overleggen. Het is een efficiënte, aantrekkelijke oplossing om in alle dieren noodhulp te voorzien. In 2019 waren er 135 gemeenten die een overeenkomst aangingen met de Dierenbescherming met betrekking tot noodhulp aan dieren.

Preventieve dierenhulpverlening

Op het gebied van preventie heeft de Dierenbescherming in 2019 de activiteiten flink uitgebreid. Alle regio's beschikken over een coördinator die zich buigt over hulpvragen. Deze kunnen afkomstig zijn van particulieren zelf, maar in de praktijk komt het overgrote deel binnen via sociale hulpverleners en maatschappelijk werkers uit sociale buurt- en wijkteams van gemeenten, GGD, GGZ instellingen en de thuiszorg. De Dierenbescherming zoekt actief contact met het sociale domein, omdat hier ook vaak dieren in het spel zijn. Door op tijd te signaleren dat het welzijn van dieren in de knel komt, kan er in een vroeg stadium hulp

worden geboden. Weigert een dierenbezitter hulp te aanvaarden en is de situatie voor het dier niet langer verantwoord, dan wordt de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming of soms de politie ingeschakeld. Voor vervoer en opvang van dieren in een hulpbehoevende situatie, werken we samen met onze opvangcentra en dierenambulances.

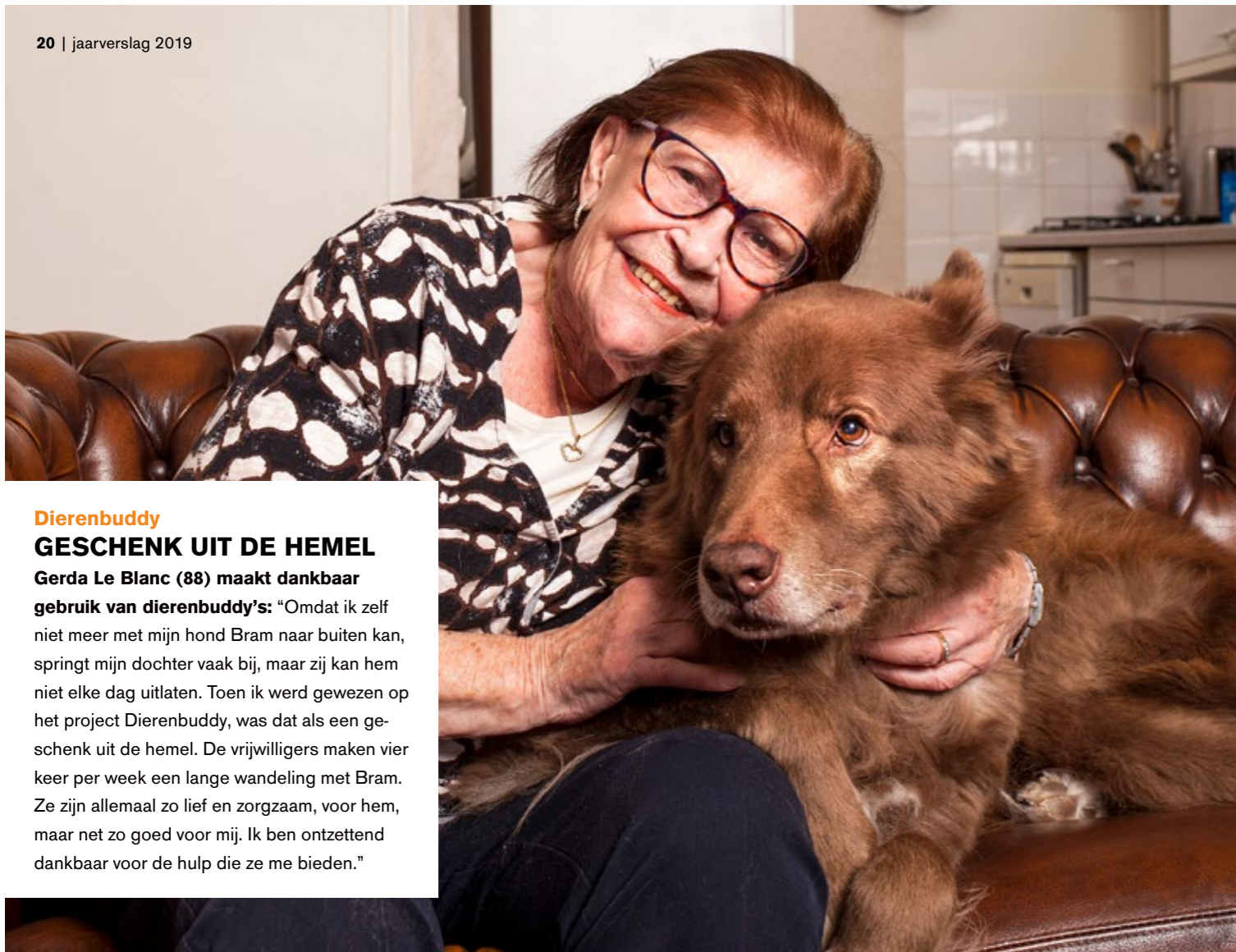
Signalenkaart

Speciaal voor sociale hulpverleners heeft de Dierenbescherming een signalenkaart ontwikkeld waarop staat hoe dierenverwaarlozing of -mishandeling kan worden herkend. Het biedt een handelingsperspectief voor de sociale hulpverleners met o.a. een verwijzing naar de Landelijke Helpdesk Hulpverleners, die voor zorgprofessionals is ingericht. De signalenkaart wordt breed verspreid binnen het sociale domein en dient tot de 'standaarduitrusting' van maatschappelijk werkers te horen. Niet alleen oog voor mensenwelzijn, maar ook voor het welzijn van dieren 'achter de voordeur'. Het werk van de Helpdesk is in 2019 toegenomen en hiervoor zal extra capaciteit worden ingezet.

De navelstrengjes zaten er nog aan

Jaarlijks vangt de Egelopvang in Papendrecht ruim zeshonderd egeltjes op. Ongeveer honderd daarvan zijn pas geboren en moeten met de fles worden gevoed. Zo ook het nestje dat bij graafwerkzaamheden in een fruitgaard werd gevonden. De moeder bleek te zijn overleden. "Het was laat in de avond. Ik stond net op het punt om naar bed te gaan, toen ik een belletje kreeg van de meldkamer; er was een nestje egels onderweg," aldus assistent-beheerder Kirsten van Doorn. "Ik ben meteen naar de opvang gereden. De egels bleken amper een dag oud, de navelstrengjes zaten er nog aan. Ik legde ze op een warmtematje en gaf ze om de twee uur melk. De egeltjes mochten daarna opgroeien bij een gastgezin van de egelopvang, omdat de zorg voor zulke jonge dieren heel intensief is. Dat kan weken duren, soms maanden. Maar altijd met als doel om ze uiteindelijk hun vrijheid terug te geven; misschien wel het allermooiste van dit werk."

Dierenbuddy GESCHENK UIT DE HEMEL

Gerda Le Blanc (88) maakt dankbaar gebruik van dierenbuddy's: "Omdat ik zelf niet meer met mijn hond Bram naar buiten kan, springt mijn dochter vaak bij, maar zij kan hem niet elke dag uitlaten. Toen ik werd gewezen op het project Dierenbuddy, was dat als een geschenk uit de hemel. De vrijwilligers maken vier keer per week een lange wandeling met Bram. Ze zijn allemaal zo lief en zorgzaam, voor hem, maar net zo goed voor mij. Ik ben ontzettend dankbaar voor de hulp die ze me bieden."

Dier-sociaal medewerkers

Er zijn in 2019 nieuwe vrijwilligers geworven, dier-sociaal medewerkers genaamd, die we inzetten om mensen te bezoeken die hulp nodig hebben bij de juiste zorg voor hun dieren. Elke hulpvraag is maatwerk en voor elk probleem wordt gezocht naar een passende oplossing. Geregeld leidt dit ertoe dat mensen vrijwillig afstand doen van hun dier. Het aantal hulpvragen is in 2019 bijna verdubbeld ten opzichte van het jaar ervoor. Van 301 in 2018 naar 583 in 2019.

Dierenbuddy

In 2018 werd het project Dierenbuddy opgestart in de gemeenten Amsterdam en Hoorn, om in 2019 in vlot tempo uit te breiden naar in totaal 10 gemeenten (Amsterdam, Hoorn, Rotterdam, Ridderkerk, Utrecht, Amersfoort, Purmerend, Zaanstad, Gooische Meren en Enschede). Dierenbuddy biedt hulp aan mensen die niet meer in staat zijn om de volledige zorg voor hun dieren te dragen vanwege ziekte of ouderdom. Vrijwilligers van de Dierenbescherming bieden dan praktische hulp. Ze wandelen met de hond, verschonen het konijnenhok of gaan met de kat naar de dierenarts. Alles om ervoor te zorgen dat mens en dier zo lang mogelijk van elkaars gezelschap kunnen genieten. Om Dierenbuddy onder de aandacht te brengen van een nog breder publiek lanceerden we in 2019 een campagne via een radio- en televisie-spot met de vraag om ons te steunen, zodat we in meer gemeen-

ten dierenbuddy's kunnen inzetten. Naar aanleiding hiervan kwamen meer dan 1200 reacties binnen met hulpvragen én vele mensen die graag aan de slag willen als vrijwillig dierenbuddy.

Chipactie voor katten

In 2019 is voor het 4e jaar op rij de 'Chip-je-kat-actie' in Rotterdam en Nissewaard uitgevoerd. In samenwerking met de betreffende gemeenten konden inwoners gratis hun kat laten chippen met als doel het aantal zwerfkatten en vermiste katten te verminderen. De chipacties zijn een groot succes. In Rotterdam werd een record aantal chips (1.329) geplaatst en in de gemeente Nissewaard zijn er eveneens meer katten (434) dan voorgaande jaren van een chip voorzien.

Gehoorzame Huishond-scholen

De Gehoorzame Huishond-scholen van de Dierenbescherming bevorderen dierenwelzijn met een unieke trainingmethode waarbij cursisten leren herkennen wat hun dier nodig heeft en per baas-hond combinatie wordt bekeken welke oefenmethode het beste werkt. De Dierenbescherming biedt de cursus op diverse locaties in Nederland aan tegen een vriendelijke prijs. Aspirant-hondentrainers, vrijwilligers en medewerkers in de opvangcentra worden geschoold volgens de laatste inzichten op het gebied van trainingmethoden. In 2019 hebben we 1.320 cursussen aangeboden.

CIJFERS VERVOER

108

dierenambulances,
dientransporters en
Animal Rescue Vehicles

136.000

telefoontjes

74.800

ritten

74.500

dieren geholpen

CIJFERS OPVANG

Honden

Katten

Knaagdieren
en konijnen

Overige
gezelschaps-
dieren

Wilde
dieren

Aantal opgevangen dieren

3.108

12.133

3.379

1.244

6.060

Percentage geplaatste dieren

46%

68%

80%

32%

n.v.t

Bemiddeling

Met RVO.nl (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland) heeft de Dierenbescherming de afspraak om honden die in beslag of bewaring zijn genomen over te nemen en te herplaatsen nadat zij door justitie zijn vrijgegeven. De gemiddelde plaatsingstijd is 29 dagen. In 2019 ging het in totaal om 176 dieren en werkten we samen met 22 opvangcentra. Voor circa 75% van de honden vonden we binnen een maand een nieuw thuis. In bijna alle gevallen gaat het om moeilijker te plaatsen dieren en daarmee veel werk. Desondanks worden er goede resultaten geboekt. De aantallen fluctueren per jaar, omdat de dieren die uit juridische trajecten komen wisselen.

Jaar	Aantal honden bemiddeld
2014	248
2015	250
2016	162
2017	175
2018	229
2019	176

Helpdesk Hulpverleners

De Dierenbescherming is al zes jaar via een speciaal loket bereikbaar voor hulp- en diensthulpverleners uit het sociale domein. Zij kunnen bij ons terecht voor overleg en advies zodra ze bij de uitvoering van hun werkzaamheden worden geconfronteerd met verstoord dierenwelzijn. De Helpdesk Hulpverleners heeft nauw contact met de preventieafdelingen van de vier regio's van de Dierenbescherming en de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming. Sinds 2016 wordt het aantal contactverzoeken bijgehouden, dat door de verspreiding van onze Signalenkaart voor hulpverleners jaarlijks stijgt.

Jaar	Aantal contactverzoeken van hulpverleners
2016	69
2017	146
2018	182
2019	231

Hulp aan zwerfkatten

De Dierenbescherming zet zich in om het zwerfkattenprobleem op een diervriendelijke manier beheersbaar te maken. Met de TNR-methode (Trap, Neuter, Return) worden zwerfkatten gevangen en na castratie c.q. sterilisatie weer losgelaten op een veilige plek. Hierna zijn de dieren rustiger, hoeven ze geen zorg meer te dragen voor hun kleintjes en veroorzaken ze minder overlast. De financiering van TNR-activiteiten valt vaak onder afspraken die zijn gemaakt met gemeenten. In 2019 zijn er 2304 katten gevangen, waarvan er 111 zijn ingeslapen, 755 werden uitgezet en 1.406 konden worden herplaatst. 1.112 katten zijn geneutraliseerd.

Paddentrek

Elk jaar tussen eind februari en half april trekken vele padden, kikkers en salamanders van hun winterverblijf naar hun voortplantingsplaats. Om te voorkomen dat de dieren bij hun tocht langs drukke verkeerswegen worden doodgereden, organiseert de Dierenbescherming gedurende deze periode jaarlijks op diverse locaties in Nederland de paddentrek; met de hulp van honderden vrijwilligers zorgen we ervoor dat zoveel mogelijk dieren hun eindbestemming veilig bereiken. In 2019 zijn er meer dan 10.000 padden, 1.243 kikkers en 1.328 salamanders succesvol overgezet.

Inspectiedienst

ELK DIER IS DE MOEITE WAARD

Ed Webers werkt al ruim 23 jaar als inspecteur voor de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming. In deze functie zet hij zich dagelijks in om dierenleed een halt toe te roepen. Hij ziet veel narigheid, maar vindt dat hij na al die jaren nog steeds de mooiste baan ter wereld heeft:

"Wat er ook gebeurt, ik rijd 's avonds altijd met een goed gevoel naar huis. Als ik de leefomstandigheden voor één dier heb kunnen verbeteren, is het wat mij betreft de moeite waard geweest. Uiteindelijk is dit werk nooit klaar, maar alles wat wij voor dieren kunnen doen helpt. En dat is wat mij drijft."

5.2. LANDELIJKE INSPECTIEDIENST DIERENBESCHERMING

In 1986 werd de Stichting Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming (LID) opgericht. De LID is, samen met de politie, verantwoordelijk voor de handhaving op het gebied van gezelschapsdieren. Daarnaast zijn er afspraken gemaakt met de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) over de verdeling van meldingen betreffende hobbymatig gehouden landbouwhuisdieren, waarbij de LID in beginsel verantwoordelijk is voor kleine aantallen gehouden paarden en pony's, ezels, kippen en overig pluimvee.

De LID zet zich in om naleving van de wetgeving gericht op dierenwelzijn te bevorderen. In het dagelijkse inspectiewerk maken de inspecteurs gebruik van de door de overheid aan hen toegekende opsporings- en toezichthoudende bevoegdheden. Zij doen bijvoorbeeld willekeurige controles bij bedrijfsmatige houders van gezelschapsdieren, zoals dierenwinkels, fokkers en handelaren. Daarnaast voeren zij inspecties uit naar aanleiding van meldingen of signalen uit hun netwerk.

Wanneer een inspecteur overtredingen vaststelt, zal hij of zij door het maken van afspraken of het inzetten van bestuurs- en/of strafrecht de situatie voor het dier proberen te verbeteren. De eigenaar kan bijvoorbeeld gedwongen worden om een dierenarts te bezoeken of de huisvesting in orde te maken. Ook kan in overleg met de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl), onderdeel van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) of de Officier van Justitie worden besloten om een dier weg te halen. Wanneer de omstandigheden later alsnog verbeterd zijn, kan de eigenaar eventueel zijn of haar dier(en) weer terug krijgen.

Andere verdeling van meldingen

Tot het laatste kwartaal van 2018 werden alle meldingen over gezelschapsdieren die bij Meldpunt 144 binnenkwamen uitgezet bij de politie. Wanneer de politie vervolgens vaststelde dat het welzijn van de dieren verbeterd kon en moest worden, namen zij contact op met de inspecteurs van de LID. Sinds het laatste kwartaal van 2018 worden de meldingen bij Meldpunt 144 anders verdeeld. Voortaan worden nagenoeg alle melding van verwaarlozing van gezelschapsdieren rechtstreeks uitgezet bij de LID.

Door deze nieuwe werkwijze is de inzet op de kerntaken van de LID in 2019 verschoven. In vergelijking met het voorgaande jaar is het totale werkaanbod met 46% toegenomen (5.428 nieuwe dossiers in 2019 ten opzichte van 3.724 in 2018). Deze toename is voornamelijk toe te schrijven aan het grote aantal meldingen dat de LID direct ontving van Meldpunt 144.

In 2019 heeft de LID 1.190 bestuursrechtelijke acties genomen. Dit houdt onder andere in dat de inspecteur een toezicht- of boeterapport opstelt ten behoeve van de inzet van bestuursrechtelijke handhaving door RVO.nl. De eigenaar (overtreder) moet dan bijvoorbeeld ernstig vervuilde hokken schoonmaken, voor geschikte huisvesting zorgen of een dierenarts bezoeken. In 2019 heeft de helft van de houders die een last onder bestuursdwang kreeg de situatie voor het dier tijdig hersteld. In 45 gevallen bleek het toch nodig om dit voor de houder uit te voeren. De kosten worden in die gevallen op de eigenaar verhaald.

In 2019 heeft de LID 329 strafrechtelijke acties genomen. Dit houdt bijvoorbeeld in dat de eigenaar een proces-verbaal krijgt of dat sprake is van een strafrechtelijke inbeslagname. In 18 situaties was het nodig om dieren in beslag te nemen, daarbij ging het om 163 dieren.

INSPECTIE IN CIJFERS

6.341 dossiers

In 2019 werden er 5.428 nieuwe dossiers aangemaakt. Daarnaast zijn er dit jaar in 913 dossiers uit voorgaande jaren nog inspecties verricht, de 'doorlopende dossiers'. Totaal zijn er in 2019 in 6.341 unieke dossiers één of meer inspecties verricht.

15.622 inspecties

In 2019 zijn in totaal 15.622 inspecties verricht. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen inspecties ter plaatse (totaal 8.560) en administratieve inspecties (totaal 7.062).

1.519 bestuursrechtelijke en strafrechtelijke acties

In 2019 zijn er in totaal 1.519 acties genomen. Dit betreft 1.190 bestuursrechtelijke en 329 strafrechtelijke acties.

297 dieren in bewaring of in beslag genomen

In 2019 heeft de LID in 22 bestuursrechtelijke dossiers dieren in bewaring genomen, waarbij het in totaal om 134 dieren ging. Er werden in totaal 163 dieren strafrechtelijk in beslag genomen in 18 afzonderlijke dossiers.

INSPECTIEWERK IN BEELD

Onze districtinspecteurs van de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming (LID) en vrijwillige Medewerkers Buitendienst gaan jaarlijks op duizenden meldingen af van verwaarlozing of mishandeling van dieren.

Verwaarloosde katten in beslag genomen

Voor onze Inspectiedienst is een zo spoedig mogelijk herstel van dierenwelzijn altijd het uitgangspunt. We proberen dat bij voorkeur te bereiken in samenwerking met de eigenaar, zodat de dieren in hun vertrouwde omgeving kunnen herstellen. Bovendien leert de eigenaar van zijn of haar fouten en kan zodoende in het vervolg wél op de juiste manier voor de dieren zorgen. Toch is dat niet altijd mogelijk. In september haalde de Inspectiedienst samen met politie de zwaar verwaarloosde dieren uit hun woning. Ze hadden een vervilte vacht vol klitten, wat erg pijnlijk is. Bovendien was sprake van huidproblemen en bleken ze vermagerd. De woning was in erbarmelijke staat en ernstig vervuild. Na contact met de Officier van Justitie is opdracht gegeven om de dieren in beslag te nemen, waarna ze de verzorging en huisvesting kregen die ze nodig hadden.

Paarden uit vervallen schuur bevrijd

De LID heeft samen met de (dieren)politie 14 paarden uit een vervallen schuur bevrijd. De dieren stonden op sommige plekken tot hun knieën in hun eigen uitwerpselen. Naar schatting hebben ze anderhalf tot twee jaar aaneengesloten in de schuur gestaan. De paarden kwamen in beeld na een melding bij de politie van iemand die zich zorgen maakte omdat het terrein 'een zootje' was. De politie ging poolshoogte nemen en trof de paarden in de schuur, waar ze los van elkaar in geïmproviseerde boxen op een dikke laag mest stonden. Daarop schakelde de politie de hulp van de Inspectiedienst in. Een aantal paarden bleek ernstig lange hoeven te hebben, ook wel Turkse stoffen genoemd. Een pijnlijke aandoening. Een van de dieren moest ter plekke worden behandeld door een dierenarts en hoefsmid. De LID en politie zijn met een slijptol, breekijzers en rieken uren bezig geweest om de paarden te bevrijden uit hun benarde positie. Ze zijn, na overleg met RVO.nl, uiteindelijk naar een opvangadres gebracht waar ze een schoonmaakbeurt, medische controle en verzorging kregen.

Katten, honden en hamster uit zwaar vervuilde woning gehaald

Een inspecteur van de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming heeft in samenwerking met de politie 20 katten, 3 honden en een hamster uit een zwaar vervuilde woning, omdat de situatie er onhoudbaar was geworden. "De ammoniakdruk was heel hoog, je moest echt om de 5 à 10 minuten naar buiten om adem te kunnen halen," herinnert de inspecteur zich. De woning lag vol met urine en uitwerpselen van katten en de tuin met ontlasting van honden. Er waren zieke katten en kittens en de hamster zat ziek in een vieze kooi. De dieren zijn overgebracht naar een opvangadres waar ze eindelijk de juiste zorg kregen. Tegen de eigenaar werd proces-verbaal opgemaakt.

Duizenden vogels onder verschrikkelijke omstandigheden gefokt

Tijdens een controle op de vogelmarkt zagen inspecteurs van de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming aanleiding om een verkoper van Chinese dwergkwartels thuis te bezoeken. Ze schrokken zo van wat ze daar in drie schuren aantroffen dat er een uitgebreidere controle werd georganiseerd. Meer dan drieduizend vogels in smerige en veel te kleine hokken, zonder schoon drinkwater, in het donker. De stank was niet te harden en alles en iedereen werd wit van het stof. De verdachte vond het zelf wel meevallen. "Zelfs na 17 jaar in dit vak schrik ik als ik zie hoe hier dieren gefokt en behandeld worden," aldus een van onze inspecteurs. "Zoveel dierenleed voor 4 euro per koppel. Ik denk dat weinig mensen dit beseffen als ze een leuk kwarteltje in de dierenwinkel kopen." De eigenaar heeft een 'last onder bestuursdwang' opgelegd gekregen, wat betekent dat hij binnen een gestelde termijn een aantal maatregelen moet uitvoeren, waaronder schone en droge huisvesting, voldoende vers drinkwater, goed voer, frisse lucht, voldoende ruimte hebben en daglicht. De LID houdt een vinger aan de pols.

5.3. VOORLICHTING EN EDUCATIE

Scholenvoorlichting

Ook in 2019 zijn er weer volop gastlessen gegeven op basisscholen. In 159 klassen speelden onze vrijwilligers het Dierenbeschermersspel met leerlingen. Hiermee bereikten we zo'n 3.975 kinderen.

Onze demonstratie-ambulance, speciaal ingericht om les mee te geven op scholen, werd uit nood het grootste deel van het jaar gebruikt door een van onze dierenambulancediensten voor het vervoer van dieren. De wagen kon zodoende minimaal worden ingezet voor gastlessen. Desondanks werden 36 schoolpleinen (met meerdere klassen per school) aangedaan.

We betrokken de Raad van Kinderen – in het leven geroepen om kinderen structureel te laten meedenken met bedrijven en organisaties over strategische en maatschappelijke vraagstukken – bij de vraag hoe we in ons land bewuster kunnen omgaan met vleesconsumptie. De resultaten die hieruit voortvloeiden waren aanleiding voor de keuze om in 2020 een les te ontwikkelen over dit onderwerp samen met de Missing Chapter Foundation, een organisatie die zich hardmaakt voor kind-inclusie. Kinderen betrekken dus, écht naar ze luisteren. Omdat beslissingen er beter van worden. En omdat ze er recht op hebben. Helemaal als het gaat over zaken die van invloed zijn op hun leven en toekomst.

Jeugdeducatie

Lokaal organiseerden we drie Kidsevents. Tijdens deze evenementen maakten kinderen van de Buitenschoolse Opvang kennis

met de wereld van dierenwelzijn. Ze konden zich een dag lang bezighouden met workshops, demonstraties en presentaties. De begeleiding was grotendeels in handen van vrijwilligers. In totaal namen 335 kinderen deel. In het noordoosten van het land werden gedurende twee weekenden open dagen voor kinderen georganiseerd bij asielen en dierenambulances. In het Dierenbeschermingscentrum Limburg haalden 150 kinderen hun dierenambulancerijbewijs.

Om ook jongeren te betrekken bij dierenwelzijnsissues zijn we een pilot gestart. In samenwerking met jongerenkrant SevenDays lanceerden we bijvoorbeeld een vegetarische receptenwedstrijd.

Jeugdeducatie Vissenwelzijn

Vissen zijn intelligente wezens die pijn en stress kunnen ervaren. Om de jeugd hier op een speelse manier meer bewust van te maken, lieten we in Kidsweek een dubbelzijdige spread opnemen. Met aan de ene kant een quiz met weetjes, en aan de andere kant een bordspel. Kidsweek gaat naar 1348 basisscholen en heeft een oplage van 65.000 exemplaren. Ook tijdens het Kidsevent in Amsterdam was er aandacht voor vissenwelzijn. Dierenarts Piet Hellema nam de kinderen mee naar de wonderlijke wereld van de vis.

Voorlichting wilde dieren om ons heen

Iedereen kan iets doen om de leefomgeving voor wilde dieren te verbeteren. Onder andere door je tuin of balkon zo in te richten dat vogels, insecten en zoogdieren zoals egeltjes hier goed kunnen gedijen. Met onze tuintips laten we zien hoe ze dit kunnen doen. En met onze eigen 'Van Kroeg tot Kraamkamer' telling, die

dit jaar van 26 april tot en met 5 mei plaatsvond, hopen we dat publiek hier meer oog voor krijgt. Onze tuintips kregen extra aandacht door onze samenwerking met het Omniversum rondom de film 'Backyard Wilderness'.

Beach Cleanup Tour

Ook deden we in augustus weer mee aan de Boskalis Beach Cleanup Tour, een initiatief van Stichting de Noordzee. Met 20 deelnemers van het Dierenbeschermingsteam en andere vrijwilligers haalden we zo'n 261 kilo rommel op tussen Monster en Kijkduin. In totaal verzamelden zo'n 2568 vrijwilligers maar liefst 10.991 kilo afval van het strand. We dragen bij aan deze grootschalige schoonmaakactie omdat het afvalprobleem enorme invloed heeft op het welzijn van alle dieren die in en om de zee leven. Onze dierenambulances rijden regelmatig uit voor vogels, zeehonden, vissen en andere dieren die vast zijn komen te zitten in vissersafval en dieren die stikken in plastic omdat het in de voedselketen is beland. Dit zijn voor ons tastbare resultaten van een schrijnend afvalprobleem.

Wildlijst naar nul

Veel mensen zijn zich er niet van bewust dat er tijdens het jachtseizoen op vijf diersoorten zonder opgave van reden gejaagd mag worden. Ook als deze soorten schrikbarend in aantallen achteruit gaan, zoals de wilde eend en fazant. De Dierenbescherming wil dat deze zogenaamde wildlijst wordt afgeschaft en dat publiek begrijpt waarom. Om kennis over hobbyjacht te vergroten hebben we eind 2019 de jachtquiz gepubliceerd, waaraan meer dan 15.000 mensen deelnamen.

Vuurwerkvrij, dieren blij

Voor velen is het afsteken van vuurwerk een traditie die hoort bij een feestelijke jaarwisseling. Helaas betekent dit voor veel dieren juist veel angst en stress. Daarom pleit de Dierenbescherming voor een algeheel verbod op consumentenvuurwerk. In afwachting van dat verbod dringen we bij gemeenten aan op het toewijzen van vuurwerkvrije zones op plekken waar groepen dieren verblijven, zoals dierenopvangcentra, kinderboerderijen, maneges en parken. Ook geven we vuurwerktips en kon iedereen de vuurwerksticker/poster 'Vuurwerkvrij, dieren blij' bestellen om te laten zien dat vuurwerk en dieren niet samen gaan. Er werden in totaal 3.937 stickers en posters besteld.

Voorlichting online

De Dierenbescherming blijft succesvol binnen de online en social media-kanalen. Naast nieuwsberichten en blogs werd in 2019 ingezet op het geven van voorlichting aan (potentiële) huisdiereigenaren. In het voorjaar gaven we met de voormalige proefdier-hond Lara gedurende zeven weken aan de hand van filmpjes leertips aan hondeneigenaren. Onderwerpen als 'contact maken met je hond', 'wandelen zonder te trekken' en 'commando's' kwamen in de serie 'Lara Leert' voorbij. Deze serie werd opgevolgd door de vlog 'Kittentijd' waarin een deskundig gastgezin van Dierenopvangcentrum de Doornakker uit Eindhoven in vijf afleveringen informatie gaf over het houden van en zorgen voor kittens.

5.4. BEÏNVLOEDING

De Dierenbescherming werkt aan diervriendelijker wet- en regelgeving en zet zich bij de Eerste en Tweede Kamer en met onze koepelorganisatie Eurogroup for Animals bij het Europees Parlement in voor bescherming van dieren. We werken per dossier met andere organisaties als we samen sterker zijn dan alleen.

Stikstof: weidegang blijft vergunningsvrij

2019 was het jaar waarin iedereen ineens het woord 'stikstof' kende. Ook voor dieren in de veehouderij is de stikstofcrisis van invloed op hun welzijn. Zo is het beter om ze in de wei te laten, ook voor de stikstofuitstoot. Deze kan nog verder worden teruggedrongen door gebruik van luchtwassers op hele dichte stallen. Om ervoor te zorgen dat dieren zoveel mogelijk de wei in gaan, hebben we bij provincies en de landelijke politiek gelobbyd om weidegang (stikstof) vergunningsvrij te houden en dat is gelukt.

Vuurwerk: verbod in zicht

Niet alleen mensen, ook dieren hebben last van vuurwerk. 2020 begon met goed nieuws: een meerderheid is voor een (beperkt) vuurwerkverbod, iets waar de Dierenbescherming ook in 2019 samen met andere organisaties voor heeft gepleit. Daarnaast hebben we gemeenten aangesproken op hun mogelijkheden om dieren te ontzien tijdens de jaarwisseling, bijvoorbeeld door rekening met ze te houden bij het aanwijzen van vuurwerkvrije zones.

Verbod op stroomhalsbanden houdt stand

Al in 2018 werd door het ministerie een voornemen uitgesproken om het gebruik van stroomhalsbanden te verbieden. Ondanks

een tussentijdse tegenlobby van onder andere jagers, houdt het verbod stand. In 2019 was van het gebruik stroomstoten of elektromagnetische signalen overigens nog toegestaan om ongewenst gedrag van honden voor mensen of andere dieren te voorkomen. Maar deze methode is absoluut onnodig en brengt dieren bewust schade toe. Gelukkig is de minister het daarmee eens en houdt ze vast aan het verbod, dat op 1 juli 2020 in werking treedt.

LID: 9 nieuwe inspecteurs erbij

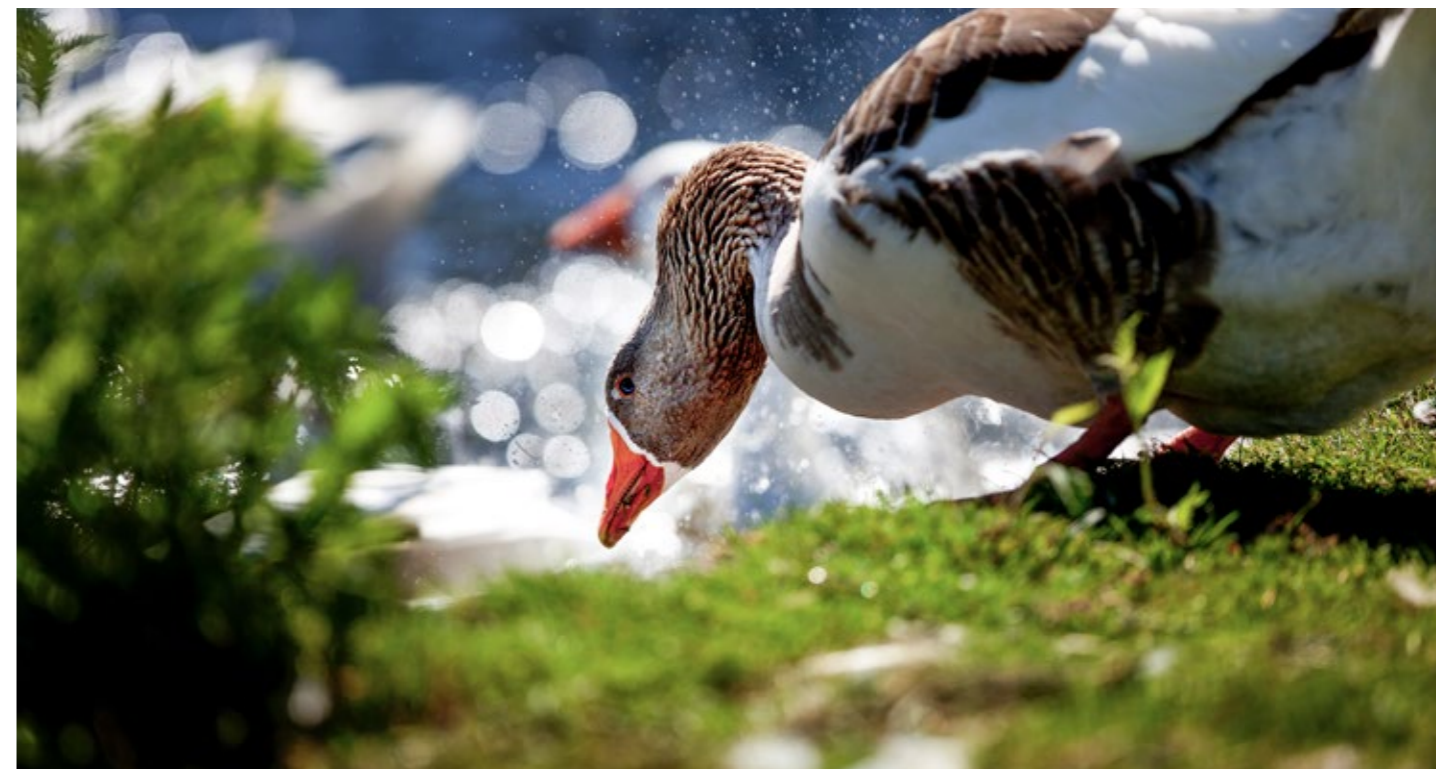
De LID heeft het drukker dan ooit, mede omdat er nieuwe werkwijze is afgesproken met de politie. Om het werk goed te kunnen blijven doen, zijn meer mensen nodig. Hiervoor was een politieke lobby nodig en met succes: de voltallige Tweede Kamer was voor een motie die de subsidie voor de LID uitbreidt, waardoor we in 2020 9 extra mensen konden aannemen.

Hittestress: een wettelijke grens

De Dierenbescherming ging in 2019 op de bres tegen hittestress, met wisselend succes. Er is in de hele maatschappij, bij overheid, veehouders en slachterijen veel bewustzijn dat hittestress een serieus probleem is dat met het veranderende klimaat niet zomaar meer zal verdwijnen. Er is nu een hitteprotocol, en de minister besloot tot een wettelijke grens: dieren mogen niet meer op transport boven de 35 graden. Wat ons betreft een veel te hoge grens; in 2020 gaan we opnieuw op de bres tegen hittestress.

Bescherming van wilde dieren via goede wetgeving

De Dierenbescherming heeft samen met andere groene organisaties input geleverd op concepten van de wet- en regelgeving die de Wet Natuurbescherming beoogt om te zetten in de Omgevingswet. Daarbij hebben we, op een aantal punten met

succes, aandacht gevraagd voor de aanscherping van formuleringen en bepalingen, met name met oog op de toegezegde 'beleids-neutrale' omzetting van de wet. Verder hebben we alle argumenten op een rij gezet waarom de wildlijst – met vijf diersoorten waarop in een bepaalde periode voor het plezier vrij gejaagd mag worden – afgeschaft zou moeten worden. Dit is een lijst met vijf diersoorten waarop de jager in een bepaalde periode voor zijn plezier vrij mag jagen. Ook hebben we getracht om de mensen die stemmen voor de Provinciale Verkiezingen bewust te maken van het feit dat zij hier invloed op hebben. Wij zullen het publiek, politici en natuurbeschermende organisaties ook in 2020 en verder, blijven aanspreken en hen vragen om de dieren in de natuur te beschermen. En dus deze wildlijst, die onnodig leed en verstoring aanbrengt in de toch al zo onder druk staande natuur, niet te ondersteunen.

Europees: MHP lening aanvraag bij de EBRD

Het Oekraïense mega-kippenbedrijf MHP had bij de Europese investeringsbank (EBRD) een lening aangevraagd voor 100 miljoen euro, met oog op verdere uitbreiding. De Dierenbescherming heeft, samen met Eurogroup for Animals, bij de politiek en de investeringsbank benoemd dat het verstrekken van een dergelijke lening vanuit dierenwelzijnsoogpunt niet goed is. Het bedrijf heeft de aanvraag uiteindelijk ingetrokken en dat is betekenisvol voor toekomstige aanvragen vanuit landen/bedrijven waar onvoldoende aandacht is voor dierenwelzijn. Conform onze Europese lobby-inzet is inmiddels tevens het juridische gat in de associatie overeenkomst tussen de EU en Oekraïne gedicht, waarbij met name hetzelfde bedrijf – via Nederland – grote partijen goedkoop kippenvlees kon 'dumpen' op de Europese markt.

Stop de Kooien

Samen met meer dan 150 dierenwelzijnsorganisaties in heel Europa nam de Dierenbescherming deel aan het Europees burgerinitiatief 'Stop de kooien', dat werd georganiseerd door Compassion in World Farming. In de Europese veehouderij leven namelijk nog honderden miljoenen dieren in kooien. Dat betekent dat ze weinig ruimte hebben, en beperkt worden in hun natuurlijke gedrag. Op 12 september sloot het burgerinitiatief met een overweldigend succes: meer dan 1,5 miljoen Europeanen hadden hun handtekening gezet. Dit betekent dat de Europese Commissie en het Europees Parlement dit onderwerp moeten gaan behandelen in een hoorzitting en plenair debat. Dit zal naar verwachting in 2020 plaatsvinden. We blijven dus aandacht besteden aan dit onderwerp, zodat er een einde komt aan het gebruik van kooien in de veehouderij.

Eurogroup for Animals

De Dierenbescherming was in 2019 samen met Eurogroup for Animals op de volgende terreinen Europees actief:

- In het kader van de Europese Parlementsverkiezingen werden Nederlandse kandidaten opgeroepen een verklaring te onderschrijven over het EU dierenwelzijnsbeleid in de komende jaren;
- Het Europees Parlement werd met succes gevraagd een onderzoek te doen naar veetransporten;
- Er is gelobbyd om het nieuwe Europese Landbouwbeleid van na 2020 te beïnvloeden;
- De EU en het slachtende bedrijfsleven werd opgeroepen nu eindelijk meer onderzoek te doen naar alternatieven voor CO₂-bedwelmings van varkens en het uitfaseren van deze welzijnsonvriendelijke bedwelmingsmethode.

Beter Leven keurmerk

KIEZEN VOOR NATUUR, MILIEU EN DIERENWELZIJN

Hester van der Veen maakt bewuste keuzes: "Miljoenen dieren die hun dagen in krappe hokken slijten, nooit zonlicht zien of enig levensgeluk ervaren. Wij mensen hebben het recht niet om zó met ze om te gaan. Vlees eet ik nog maar zelden en alleen met drie sterren van het Beter Leven keurmerk. Datzelfde geldt voor eieren en zuivel. Als student had ik weinig te besteden, maar ik betaalde toen al liever meer voor beter. Met z'n allen moeten we andere keuzes maken, in de supermarkt en ook thuis. Door erover te praten, het goede voorbeeld te geven, kan ik een verschil maken. En nee, dat voelt niet als zinloos. Verandering begint bij jezelf, daar geloof ik echt in."

5.5. BETER LEVEN KEURMERK

Het Beter Leven keurmerk van de Dierenbescherming is in 13 jaar uitgegroeid tot het grootste en bekendste keurmerk op voedingsmiddelen van dierlijke oorsprong. Het doel van het keurmerk is om steeds meer dieren een beter leven te geven en consumenten die vlees, eieren en zuivel willen kopen, een diervriendelijker keuze te bieden. Het Beter Leven keurmerk geeft de richting aan voor het verbeteren van dierenwelzijn in de veehouderij en is hiermee toonaangevend. Zowel nationaal als internationaal wordt het keurmerk gezien als een goed voorbeeld voor hoe dierenwelzijn via de markt kan worden verbeterd.

Resultaten Beter Leven keurmerk

In 2019 hadden 38,3 miljoen dieren een beter welzijn dankzij het Beter Leven keurmerk. Dit is een groei van 3,3 miljoen dieren ten opzichte van 2018. Het grootste aandeel dieren onder het Beter Leven keurmerk is afkomstig van bijna 30 miljoen vleeskuikens, gevolgd door 4,3 miljoen leghennen en 3,9 miljoen varkens (zie figuur 1, blz 35). Biologisch gehouden dieren zijn hierbij niet meegeteld. Het aantal leghennen is sterk gestegen en heeft het aantal varkens ingehaald, omdat in 2019 veel supermarkten volledig overstapten naar eieren met het Beter Leven keurmerk. De dieren worden gehouden op 1813 boerenbedrijven (zie figuur 2). In totaal telt het Beter Leven keurmerk 619 deelnemers in de keten. Hieronder vallen o.a. slachterijen, eierpakstations, verwerkers en supermarkten. Het grootste aandeel deelnemers bestaat uit verwerkers, die allerlei samengestelde producten maken, zoals vleeswaren, maaltijden en soepen (zie figuur 3). Zo bestaan er meer dan 6.000 verschillende producten waarin Beter Leven grondstoffen zijn verwerkt.

De omzet van producten met het Beter Leven keurmerk in supermarkten (excl. Aldi en Lidl) bedroeg in 2019 ruim 2,3 miljard euro (zie figuur 4). Een stijging van 23% met het jaar ervoor. De procentuele groei in eieren van met name het Beter Leven keurmerk was het grootst en voegde 75% meer omzet toe. Het marktaandeel van varkensvlees in de supermarkten was 90%. Vrijwel alle supermarkten hebben het varkensvlees met het Beter Leven keurmerk als basis in het assortiment. Voor Beter Leven keurmerk kip was het marktaandeel 23,5% en voor eieren bijna 80%. Het Beter Leven keurmerk was hiermee met afstand het grootste keurmerk in de supermarkten.

Beter Leven week

De Beter Leven week vindt jaarlijks plaats in week 43. De Dierenbescherming riep de deelnemende supermarkten en enkele A-merken op om tijdens deze week in hun communicatie aandacht te besteden aan het Beter Leven keurmerk richting haar achterban. De Dierenbescherming stelde daarvoor een communi-

catiotoolkit ter beschikking met diverse uitingen, die door de deelnemers gebruikt konden worden voor verspreiding van de campagneboodschap via de communicatiekanalen van de retailer. Het campagneconcept: 'Beter Leven? Check 't label even' stond net als vorig jaar centraal. Doel van de campagne is om mensen te activeren diervriendelijker keuzes te maken in het supermarkt schap en productverpakking van vlees, eieren, vleeswaren en zogeheten 'verwerkte producten' te checken op het Beter Leven keurmerk. Ook het vergroten van kennis over het keurmerk is binnen de campagne steeds punt van aandacht geweest.

Consument aan zet

Echter de invalshoek is veranderd. Waar in 2018 het dier centraal stond, was het dit jaar de consument. We maakten gebruik van rolmodellen die hun intrinsieke motivatie uitdroegen om te kiezen voor het Beter Leven keurmerk. We besloten tot deze benadering, omdat consumenten hun keuze steeds vaker laten afhangen van reviews van anderen. De rolmodellen werden geportretteerd op de campagnesite van het keurmerk, er kwam een doorvertaling naar de eigen online kanalen, print en via ingekochte advertentieruimte op Facebook werden de 'gezichten' in banneradvertenties verspreid. Ook 'micro'-influencers worden vaak gezien als rolmodellen. Het is voor het eerst geweest dat de Dierenbescherming dit kanaal heeft ingezet. Het bereik was vergelijkbaar met de advertentie-inkoop op Facebook.

De campagne duurde een week, waarbij radio iets eerder van start ging om al bereik op te bouwen. Naast de inzet van eigen communicatiekanalen, werden radio, print, outdoor, online, social media en Google Adwords ingezet. De campagne is onder meer via online advertorials uitgelicht op een legio food en lifestyle websites, de homepage van nu.nl, dagelijkse advertenties in Metro Dagblad en via een paginagrote coveradvertentie. Een aantal supermarkten en een eiermerk deden actief mee middels de inzet van supermarktkanalen, radio en een insert in eierdoosjes.

Consumentenonderzoek

Iedere twee jaar voert de Dierenbescherming consumentenonderzoek uit via marktbureau GfK. Daaruit bleek dat het belang van diervriendelijke productie in de afgelopen twee jaar gelijk is gebleven; consumenten letten nog steeds in dezelfde mate op het feit of een product diervriendelijk is geproduceerd. Het lijkt erop dat het bewustzijn van consumenten niet is gegroeid ten opzichte van de voorgaande metingen. De spontane en geholpen bekendheid met het Beter Leven keurmerk nam wel toe; inmiddels heeft 94% van het keurmerk gehoord, iets minder dan twee derde van deze shoppers weet wat het keurmerk inhoudt en 35% kent het enkel van naam.

Dat bekendheid van het Beter Leven keurmerk in de afgelopen twee jaar is gegroeid, betekent dat de campagnes hun vruchten afwerpen. Ongeveer evenveel consumenten als in voorgaande metingen zijn zich ervan bewust dat de Dierenbescherming eigenaar is van het Beter Leven keurmerk. Ze ervaren dit feit nog steeds even positief als in de vorige meting.

Het imago van het Beter Leven keurmerk is niet veranderd. Aandacht voor dierenwelzijn is de belangrijkste reden om producten van het keurmerk te kopen. Consumenten geven daarnaast aan dat ze er niet bewust mee bezig zijn als ze boodschappen doen. Bewustwordingscampagnes en voorlichting blijven dus essentieel. Het belang dat mensen aan het Beter Leven keurmerk hechten is hetzelfde gebleven ten opzichte van vorig jaar; een derde van de consumenten geeft aan het sterrenstelsel nog onduidelijk te vinden, we gaan daarom extra inzetten op consumentenvoorlichting. Verder geeft meer dan de helft aan het belangrijk te vinden dat Beter Leven-producten door A-merken, fastfoodrestaurants en bedrijfskantines worden aangeboden.

Introductie 1 ster Beter Leven keurmerk voor zuivel

Er was dit jaar veel aandacht voor de introductie van zuivel met 1 ster van het Beter Leven keurmerk bij Jumbo. De verbreding met natuur- en milieueisen haalde de landelijke pers. Ook Radar, Vroege Vogels en Koffietijd besteedden er aandacht aan, met een positieve, voorlichtende insteek.

Om de introductie kracht bij te zetten, was er een social media campagne op Facebook en Instagram en werd er uitleg gegeven aan de criteria voor 1 ster van het Beter Leven keurmerk op zuivel. Er waren een Beter Leven quiz op Facebook, Instagram story's en een animatiefilm over de verbeteringen die zijn aangebracht in en om de stal om het dierenwelzijn te verhogen en natuur en milieu te sparen. In de zomer volgde een nieuwe online campagne waarin zuivel met 1 ster van het Beter Leven keurmerk centraal stond. We focusten daarbij specifiek op dierenvriendelijke huisvesting in de gangbare melkveehouderij en de fysieke problemen die dat geeft voor melkkoeien. Voor deze aanpak is gekozen om de urgentie van het probleem aan te duiden. De teneur op social media was echter negatief, gezien de welzijnsproblemen die ter

discussie werden gesteld. Mogelijk speelde timing daarbij een rol, gezien de stikstofdiscussie die speelde. Daarop werd besloten om de campagne stop te zetten. In de Beter Leven week kwam Beter Leven zuivel 1 ster wederom aan bod en in december, toen de feestdagen voor de deur stonden, plaatste de Dierenbescherming een paginagrote advertorial in het dagblad Metro.

Aandacht voor pilot 2 ster scharrelvarkensvlees

Omgedoopt tot 'Boerderijvlees van Annechien' en 'scharrelvarkensvlees' is varkensvlees met 2 Beter Leven-sterren van het merk Hamletz verkrijgbaar in de supermarkten van PLUS en Albert Heijn. Op social media deelde de Dierenbescherming content en een nieuwsitem geschreven over scharrelvlees. Ook is er een animatiefilm met uitleg over het sterrenstelsel voor de varkens ontwikkeld. Tijdens de feestdagen gaven we extra voorlichting en uitleg over scharrelvarkensvlees met 2 sterren van het Beter Leven keurmerk in de vorm van een paginagrote advertentie in Metro. Bij uitstek is Kerstmis een moment dat consumenten met eten bezig zijn en gevoelig voor boodschappen die daarop inhaken.

Ontwikkelingen en successen

Beoordeeld als topkeurmerk

Het Beter Leven keurmerk 2 en 3 sterren is door de Keurmerkenwijzer van Milieu Centraal opnieuw beoordeeld als Topkeurmerk. Slechts 10 van de ruim 100 beoordeelde voedingskeurmerken kregen dit predicaat. De keurmerken zijn beoordeeld op de gestelde eisen aan milieu, dierenwelzijn, controle en transparantie.

Steeds meer supermarkten

Steeds meer supermarkten maken de omschakeling naar kipvleeswaren met 2 sterren van het Beter Leven keurmerk als basis, waaronder PLUS en Coop. Het aanbod van vleeswaren zorgt ervoor dat de extra kosten voor Beter Leven kip niet alleen op het

verse vlees hoeven te worden terugverdiend. Zo wordt voorkomen dat een deel als gangbaar en niet onderscheidend wordt verkocht.

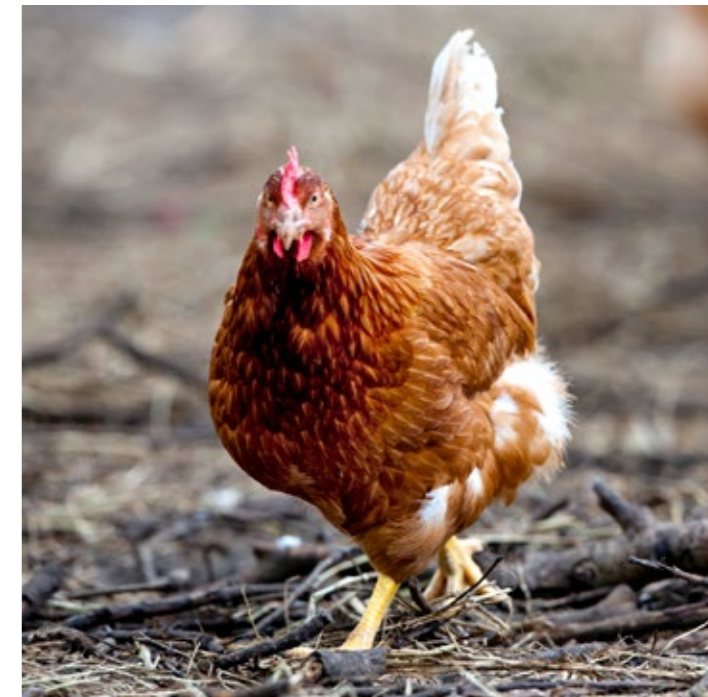
Innovatieve concepten

De Dierenbescherming werkt samen met deelnemers van het Beter Leven keurmerk die innovatieve concepten ontwikkelen, waarmee op dierenwelzijnsgebied een grote stap wordt gemaakt. Onder het Beter Leven keurmerk met 3 sterren zijn aansprekende voorbeelden van diergericht ontworpen stallen te vinden, zoals Kipster, Rondeel en Livar.

Stapsgewijze aanscherping

De criteria van het Beter Leven keurmerk worden stapsgewijs elke paar jaar aangescherpt om het dierenwelzijn steeds verder te kunnen verbeteren. Als leidraad voor deze herzieningen wordt gewerkt aan toekomstvisies van de Beter Leven keurmerk-criteria voor alle diersoorten. In 2019 zijn de aangescherpte criteria voor vleesrunderen met 1, 2 en 3 sterren, slachterij rund en konijn 1 ster vastgesteld en gingen aangescherpte criteria voor vleeskalveren 1, 2 en 3 sterren, slachterij kalf, kalkoen 3 sterren, slachterij kalkoen, melkrund 1 ster en slaggers in de raadplegingsprocedure. Verder werkt de Dierenbescherming aan de ontwikkeling van diergebonden metingen, die als eerste voor leghennen getest gaan worden en zijn we betrokken bij innovatieve projecten als slim cameratoezicht en een mobiel slachthuis.

De Dierenbescherming wil meer in contact komen met de deelnemende boeren om input vanuit de praktijk over de toepasbaarheid van criteria te krijgen, toekomstvisies te ontwikkelen en draagvlak te vergroten. Boeren die positief zijn over werken met het Beter Leven keurmerk kunnen goede ambassadeurs worden. Er zijn twee bijeenkomsten georganiseerd voor de deelnemende melkveehouders en er is een klankbordgroep ingesteld, als eerste voor leghennenhouders, waarmee gesproken wordt over de criteria.

Introductie Beter Leven keurmerk zuivel

In het project Beter Leven keurmerk voor zuivel, in samenwerking met Natuur & Milieu en Vogelbescherming Nederland en drie zuivelketens, zijn nieuwe criteria ontwikkeld voor dierenwelzijn, natuur en milieu voor melkvee. Dit heeft geresulteerd in een succesvolle introductie van Beter Leven zuivel met 1 ster bij Jumbo in april 2019.

Het ontwikkelen van de criteria was ingewikkeld, aangezien er geen wetgeving is voor dierenwelzijn voor melkvee en er voor natuur en milieu weinig concrete criteria beschikbaar zijn die ook nog goed kunnen worden gecontroleerd. Hierdoor is er veel variatie in de omstandigheden op melkveebedrijven. Ook speelde mee dat de melkveesector weigert te erkennen dat er knelpunten in huisvesting en management zijn die verbeterd moeten en kunnen worden. Er zijn bijvoorbeeld bij de duurzaamheidsinitiatieven nauwelijks concrete maatregelen gericht op het verbeteren van dierenwelzijn in de stal. Terwijl de criteria voor dierenwelzijn, natuur en milieu van het Beter Leven keurmerk voor zuivel zeer uitgebreid zijn; uniek voor de melkveehouderij. De criteria voor melkvee met 1 ster worden in de praktijk toegepast op 7 melkveebedrijven, waarvan de dagverse zuivel bij Jumbo in de schappen ligt. De melkveehouders zijn positief over het effect van de criteria op dierenwelzijn. De criteria voor 2 en 3 sterren zijn in concept klaar en gaan in het eerste kwartaal van 2020 in de raadpleging.

Verbreding natuur- en milieucriteria

De verbreding van het Beter Leven keurmerk met natuur- en milieucriteria zal ook voor andere diercategorieën worden toegepast. In samenwerking met stichting Natuur & Milieu zijn criteria ontwikkeld voor varkens en vleeskuikens. Deze zijn in concept afgerond en afgestemd met een aantal ketenpartijen. Natuur- en milieucriteria zullen bij herziening organisch in de

Beter Leven keurmerk

INSPIREREND

Marijke de Jong-Timmerman zet zich namens de Dierenbescherming al meer dan een kwart eeuw in voor een beter leven voor varkens, koeien en kippen. Ze is een van de initiatiefnemers van het bekendste duurzaamheidslabel in de Nederlandse supermarkten: het Beter Leven keurmerk. In 2007 durfde zij de eerste belangrijke stappen te zetten op een pad dat zeer ongewis was: "Gaan supermarkten en boeren meedoen, wil de consument de producten kopen? Snappen de trouwe leden van de Dierenbescherming waarom we dit doen en dat het echt niet gaat om vleespromotie? Het is fantastisch om na ruim twaalf jaar te zien dat het gewoon werkt en we al 150 miljoen dieren een beter leven hebben gegeven."

criteria worden opgenomen. Minister Carola Schouten van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit benadrukte in een brief naar de Tweede Kamer onder meer dat ingezet moet worden op het vergroten van het marktaandeel voor duurzame, dierlijke producten en dat consumenten hiervoor vaker dienen te kiezen. Ook spreekt de minister haar steun uit voor de verbreding van het Beter Leven keurmerk met natuur- en milieueisen.

Internationalisering

Het project internationalisering is in 2019 afgerond. Het heeft waardevolle kennis opgeleverd over diervriendelijker initiatieven en keurmerken in Duitsland en België en er zijn veel contacten geweest met buitenlandse producenten die geïnteresseerd waren in het Beter Leven keurmerk. In België wordt onderzocht of daar een vergelijkbaar keurmerk kan worden ontwikkeld. Voor Duitsland is het mogelijk om de criteria en de audits van het Beter Leven keurmerk te gebruiken, maar we willen daar niet op de verpakking staan. Het gaat ons om meer dieren die onder betere omstandigheden worden gehouden, niet om aanwezigheid

als label in de Duitse supermarkten. Vanuit het project zijn de ervaringen en expertise van de Dierenbescherming over het opzetten en onderhouden van een keurmerk gedeeld. Vanuit het Beter Leven keurmerk worden goede relaties onderhouden met andere internationale keurmerken, om af te stemmen en ervaringen uit te wisselen. Zo wordt deelgenomen aan de 'Broiler Breed Committee', een groep van internationale dierenwelzijnsorganisaties waar beoordeeld wordt of vleeskuikenrassen geschikt zijn om aan te duiden als 'trager groeiend'.

MeatNL

De Dierenbescherming werkt met de Alliantie Verduurzaming Voedsel en het Ministerie van LNV samen in het project MeatNL. Bedrijven die dier- en milieuvriendelijker willen produceren, onder meer volgens de normen van het Beter Leven keurmerk, kunnen worden ondersteund door een ketenmanager. Het is aangetoond dat bedrijven met weinig middelen kunnen worden geholpen om te verduurzamen en dat dit leidt tot een versnelling. Veel bedrijven kiezen daarbij voor het Beter Leven keurmerk.

BETER LEVEN KEURMERK IN CIJFERS

FIGUUR 1 AANTAL DIEREN*

Totaal aantal dieren

Per diersoort (2019)

Vleeskuiken	29.884.000
Leghen	4.291.000
Varken	3.922.000
Kalf	178.000
Konijn	50.000
Rund	30.000
Kalkoen	25.000

* Exclusief biologisch

FIGUUR 2 AANTAL PRIMAIRE BEDRIJVEN

Totaal aantal bedrijven

Per bedrijfstak (2019)

Varkensbedrijf	857
Kalverbedrijf	283
Runderbedrijf	282
Leghenbedrijf	226
Vleeskuikenbedrijf	145
Kalkoenbedrijf	9
Melkkoebedrijf	6
Konijnbedrijf	5

FIGUUR 3 AANTAL SECUNDAIRE BEDRIJVEN

Totaal aantal bedrijven

Verdeling secundaire bedrijven (2019)

Verwerkers	421
Slachterijen	6
Ketenregisseurs	54
Logistieke dienstverleners	34
Retail	23
Eierpakstations	20
Foodservice	3

FIGUUR 5 MARKTAANDEEL PER DIERSOORT

Varken

Pluimvee

Rund

Kalf

Eieren

FIGUUR 4 OMZET IN SUPERMARKTEN*

Totaal

* Exclusief Aldi en Lidl

5.6. IN HET WILD LEVENDE DIEREN

Vissenwelzijn

Het welzijn van vissen staat wat ons betreft nog lang niet hoog genoeg op de agenda. De Dierenbescherming werkt al jaren aan het vergroten van het bewustzijn als het gaat om vissenwelzijn en langzaam zien we ook veranderingen in de keten. In 2019 hebben we weer gesprekken gevoerd met ondernemers, onderzoekers, vertegenwoordigers van de visserijsector, supermarktketens, de landelijke overheid en certificeringsinstanties.

Momenteel worden de meeste vissen bij volle bewustzijn gevild. Dat kan anders. Net als bij landdieren kan het slachtproces zo uitgevoerd worden dat dieren geen pijn ervaren. In sommige visserijsectoren, zoals de diepzeevisserij is meer onderzoek nodig om bestaande methoden toepasbaar te krijgen. In andere sectoren, zoals de platvisserij, is bedwelming van vissen voor de slacht een kwestie van toepassen. Dit heeft één bedrijf uit Urk waarmee wij regelmatig in gesprek zijn, dit jaar waargemaakt op een van hun schepen. Eén andere visser is gestart met een haalbaarheidsstudie voor het implementeren van bedwelming aan boord. Het knelpunt is de financiering van een dergelijk apparaat en het vermarkten van de vissen, zodat de investering terugverdiend wordt.

Het keurmerk ASC, waarbij vissenwelzijn nog niet direct wordt meegenomen in de criteria, is gestart met een consultatie onder de stakeholders over of en hoe vissenwelzijn meegenomen kan worden in het label. Wij zijn hier met hen over in gesprek, hebben op papier input geleverd en werken zo ook aan het verbeteren van het welzijn van vissen in de kweekvisserij.

Wij zetten onze strijd voor een betere behandeling van vissen onverminderd voort, ook in 2020 en daarna. We zullen het publiek blijven informeren en betrekken, zoals bij de Kids Events (zie pag 26).

Dierplagen rondom gebouwen voorkomen

Over het algemeen hebben burgers niet zo'n behoefte aan muizen en ratten rondom en in gebouwen. Van oudsher worden deze dieren bestreden met wrede middelen. Gif waardoor ze inwendig langzaam en met veel pijn doodbloeden is er daar een van. Maar ook verdrinking in een alcoholvloeistof is aan de orde van de dag. De Dierenbescherming heeft al jarenlang gesprekken met de dierplaagbeheersers, ofwel ongediertebestrijders, overheden, de toelatingsinstanties en onderzoekers over hoe het leed voorkomen kan worden. Vaak is het een kwestie van bouwtechnische aanpassingen, het ontoegankelijk maken van

voedsel en beschuttingsmateriaal en werkwijzen aanpassen (zoals deuren gesloten houden, eten op een locatie). Op die manier ontstaan er geen problemen en hoeven dieren niet gedood te worden. Deze zogenaamde geïntegreerde plaagdierbestrijding is feitelijk ook vastgelegd in wetgeving, maar in de praktijk nog niet voldoende ingevoerd. Via gesprekken, deelname aan het College van Deskundigen dat meedenkt over toetsbare criteria die het gebruik van gif kunnen terugdringen en het stimuleren en laten uitvoeren van en deelnemen aan onderzoek willen wij de omgang verbeteren met dieren die rondom en in gebouwen overlast veroorzaken. Ook de burger nemen we hierin mee.

Provincies ondersteunen noodhulp voor in het wild levende dieren

De provincie is sinds 2017 verantwoordelijk voor het natuurbeleid, en daarmee tevens verantwoordelijk voor het afgeven van ontheffingen voor de opvang van zieke en gewonde in het wild levende dieren. De opvangcentra hebben in toenemende mate moeite om financieel het hoofd boven water te houden.

De Dierenbescherming vraagt bij provincies om aandacht voor deze problematiek. Dit heeft in 2019 tot resultaten geleid:

- Zo stelt Provincie Utrecht vanaf 2020 jaarlijks een bedrag van € 50.000 beschikbaar voor het versterken van de keten van noodhulp voor in het wild levende dieren.
- Provincie Noord Holland heeft eenmalig een bedrag van € 200.000 gereserveerd om opvangcentra voor in het wild levende dieren te steunen.
- Provincie Limburg stelt op jaarbasis een bedrag van € 100.000 beschikbaar voor noodhulp aan inheemse in het wild levende beschermde dieren in 2020. Daarvan is € 40.000 gereserveerd voor de activiteit vervoer (met een maximum van € 15.000 per aanvrager) en € 60.000 voor de activiteit opvang (met een maximum van € 40.000 per aanvrager). De dierenambulance van de Dierenbescherming in Born ontvangt in 2020 het maximum bedrag van € 15.000 voor het vervoer van inheemse in het wild levende beschermde dieren.

Zorg voor zwerfend aangetroffen gedomesticeerde dieren is in de wet redelijk goed geregeld. Gemeenten erkennen dat zij een verantwoordelijkheid hebben en dragen dit uit door financieel bij te dragen in de kosten die uitvoerders maken om dieren te vervoeren en op te vangen. Hoe hoog die bijdrage moet zijn om de kosten te dekken, is soms een punt van discussie. Maar we hebben de afgelopen jaren hoe dan ook flinke stappen gemaakt.

Hoe anders is dat geregeld voor wildopvangcentra. De wet spreekt over 'eenieder die een zorgplicht heeft'. Maar als iedereen wordt aangesproken, voelt feitelijk niemand zich echt verantwoordelijk. Toch lijkt er een kentering plaats te vinden. In 2019 gingen een aantal Zuid-Hollandse gemeenten en het Provinciehuis de discussie niet uit de weg. Wethouder Wijbenga van gemeente Rotterdam zegde toe poolshoogte te komen nemen bij de Wildopvang in Delft. Sommige gemeenten deden zelfs een financiële toezegging om de noodlijdende opvang te helpen.

Adviseren provincie en faunabeheereenheden

De provincie is heel bepalend voor het leven van wilde dieren. Zij beslissen feitelijk voor veel diersoorten over leven en dood. Als dieren in het wild tot last zijn en niet worden bedreigd in hun voortbestaan als soort, kan de provincie toestemming geven het dier te doden via een ontheffing of vrijstelling. Meestal gaat het om dieren die schade geven aan gewassen (zoals ganzen), aan gehouden vee (wilde zwijnen), een gevaar vormen voor het verkeer (reeën) of dieren die schade zouden geven aan de natuur (damherten). De provincie verwacht voor de beschermde, en soms ook onbeschermde dieren (bijvoorbeeld muizen, ratten en invasieve exoten) een onderbouwing. Hier zorgen faunabeheereenheden voor. De Dierenbescherming zag al jaren met lede ogen aan dat de kwaliteit hiervan zwak was. Daarom hebben wij eind 2016 besloten deel te nemen in de faunabeheereenheden in de hoop dat er zorgvuldiger afwegingen komen. Vooralsnog zien we geen spectaculaire veranderingen, maar is het begrip dierenwelzijn in het beheren van wilde dieren is wél steviger geland. Zo hebben in 2019 de faunabeheerplannen van Flevoland en Groningen een paragraaf dierenwelzijn opgenomen. In Flevoland is tevens een escalatieladder toegevoegd, waarmee de inzet van diervriendelijkere, niet dodende maatregelen een stevigere positie krijgen. Voor ons het begin om dierenwelzijn beter op de kaart te krijgen in het beheer van wilde dieren in Nederland.

Naast onze inzet in faunabeheereenheden, hebben we de provincies geadviseerd. Zo stuurden we onze visie waarin we aangeven hoe wij zouden willen dat de provincies met wilde dieren omgaan en hebben we richtlijnen voor ethisch wildbeheer aangereikt. Tevens zijn alle provincies voorzien van een reactie op het advies van de Maatschappelijke Adviesraad Faunaschade. Daarin geven wij mee dat de Dierenbescherming voorstander is van professionalisering van het faunabeheer, zodat de provincie niet afhankelijk is van vrijwillige jagers om dieren te schieten bij overlast. Professionals kan je aansturen en de opdracht meegeven om dieren niet te doden maar te weren en verjagen. In combinatie met het opvangen van deze dieren in rust- en natuurgebieden is dit een veel vriendelijkere manier van omgang met wilde dieren.

Wolven en vee beschermen

De wolf is sinds 2019 weer officieel gevestigd in Nederland. Goed nieuws zou je zeggen, ware het niet dat de intensieve lobby tegen het dier in volle gang is. De Dierenbescherming heeft gesprekken gevoerd bij het ministerie van LNV en Park de Hoge Veluwe over de bescherming en inzet van preventieve maatregelen om vee te

beschermen tegen wolven. Daarnaast hebben wij advies gegeven aan de provincies ten behoeve van het Interprovinciaal Wolvenplan. Het is van groot belang dat het dier zijn Europese beschermde status behoudt. Onze koepelorganisatie Eyes On Animals is daar zeer alert op. Wat meehelpt is de mogelijkheid om preventieve maatregelen via landbouwregelingen te financieren. Provincie Gelderland draait hiermee een 'pilot' die veehouders de mogelijkheid biedt om een aanvraag te doen voor preventieve maatregelen, maar het animo is helaas laag.

Faunavrijwilligers in de praktijk

Om te voorkomen dat ganzenouders en hun jongen massaal vergast worden, hebben we de gemeente Rijswijk geholpen met het beheren van ganzennesten. Eieren worden in een vroeg stadium behandeld, zodat zich geen jongen in het ei ontwikkelen. Om dit uit te kunnen voeren, werven wij vrijwilligers. Dit jaar hebben er 16 nestbeheer uitgevoerd. Voor gemeente Amersfoort hebben we ook voor volgend jaar afspraken gemaakt en in gemeente Utrecht zal in 2020 een goede monitoring plaatsvinden om te kijken of nestbeheer daar een optie is.

Invasieve exoten

In Europa is regelgeving van kracht die alle lidstaten verplicht om in te grijpen op invasieve exoten (dieren die niet van nature in Nederland voorkomen, maar zich hier thuis voelen en snel vermeerderen). Europa heeft een lijst van te bestrijden exoten opgesteld. Hier kan alleen van af worden geweken met een goede onderbouwing. Bestrijding hoeft overigens niet perse het doden van dieren te betekenen, maar kan ook gaan om wegvangen en herplaatsen. Doden in buitengebieden zou (net als bij andere dieren) alleen een optie moeten zijn als er geen diervriendelijker alternatieven zijn. Om bewustzijn voor alternatieven onder terreinbeheerders en de impact van diverse methoden op het welzijn van dieren te vergroten, hebben wij input geleverd voor het praktijkadvies 'Invasieve Exoten' van de Vereniging Bos- en Natuurterreineigenaren.

Muskusratten

De muskusrat is een van de invasieve exoten die op de lijst van Europa staan om bestreden te worden. De dieren graven in waterkeringen en kunnen voor onveilige situaties zorgen. De Dierenbescherming is van mening dat deze situaties beter kunnen worden voorkomen door innovatie in waterkeringen. De muskusrat is immers niet de enige die graaft. Ook bevers, vossen, konijnen, mollen en bruine ratten doen dit. Het lijkt dan ook logischer om de waterkeringen anders in te richten, en geen dieren te doden enkel en alleen omdat ze hun natuurlijke gedrag uitoefenen. En dan vaak ook nog met zeer dieronvriendelijke methoden zoals verdrinken. De Dierenbescherming probeert deze aanpak onder de aandacht te brengen van Waterschapbestuurders, via brieven en door in te spreken bij vergaderingen. Maar helaas is er nog geen bereidheid om te investeren in een alternatieve aanpak.

Wildopvang DRUKTE VAN JEWELSTE

"Voor alle dieren we opvangen, hebben we een protocol," aldus beheerder Nina Schouten van de Wildopvang in Krommenie. "Ze worden nagekeken, onderzocht op breuken, parasieten en ziekten. Bij de kleintjes is het vooral een kwestie van voeren, voeren, voeren." Nina werkt in drukke tijden zes, soms zeven dagen per week, zo'n twaalf uur per dag. "We moeten alle zeilen bijzetten om de jonge dieren te voeren. Het metabolisme van de kleintjes is nog zo hoog dat ze elke vijftien tot dertig minuten eten nodig hebben." Die écht hectische periode start in april, al is het jaarrond een drukte van jewelste bij de Wildopvang.

5.7. GEZELSDIEREN

FairDog

‘Waar kan ik zonder zorgen een gezonde, sociale hond aanschaffen?’ Deze vraag blijkt in de praktijk moeilijk te beantwoorden. De wereld van de hondenhandel en -fokkerij is gecompliceerd en kent vele risico’s. Om hier grip op te krijgen, werd het project FairDog eind 2018 gelanceerd met meerdere partijen aan het roer, waaronder de Dierenbescherming. Een nieuw plan, meervoudige aanpak en met de juiste partners aan tafel. In samenwerking met de KNMvD (Koninklijke Maatschappij voor Diergeneeskunde) en Universiteit Utrecht werd de filosofie uitgezet. Het streven is om enkel nog gezonde, sociale honden op de Nederlandse markt te krijgen. Om dit te bereiken worden er kwaliteitscriteria voor de fokkerij en import van zwerf-/straathonden opgesteld. Deze criteria vormen straks de selectie aan de poort van een verantwoord handelsplatform waar een betrouwbaar aanbod op te vinden is. Middels dit platform wordt tevens actief en slim gestuurd op een verantwoorde match tussen hond, eigenaar en omgeving. Daarnaast richt FairDog zich op het stimuleren van goed aanbod en het frustreren van slecht aanbod van honden.

Erfelijke kenmerken

Begin 2019 is een rapport met handhavingscriteria voor kort-snuitige honden en katten opgesteld door het Expertise Centrum Genetica Gezelschapsdieren (ECGG). Het doel van dit rapport

is om invulling te geven aan de open norm van artikel 3.4 in het ‘Besluit houders van dieren’ (fokken met gezelschapsdieren). Het Ministerie van LNV heeft dit rapport omarmd en aangedragen om te handhaven. Dit leidt er onder andere toe dat het fokken van mopshonden niet meer mag volgens de wet. Een uitstekende ontwikkeling. De Dierenbescherming heeft hier direct op ingespeeld door een financiering aan het ECGG te verlenen om ook rapporten te maken voor andere orgaangroepen, zoals huid, oren en gewrichten.

Paardenmarkten

De laatste jaren is er een harde strijd gevoerd tegen paardenmarkten. In 2019 hebben we daar een schepje bovenop gedaan en besloten om aangifte te doen tegen de paardenmarktorganisatie van Hedel. Zij overtreden elk jaar honderden, zelfs duizenden keren de wet. De Dierenbescherming heeft deze overtredingen systematisch in beeld gebracht en aangifte gedaan. Deze aangifte heeft veel aandacht gekregen in de media en de nodige druk opgevoerd in gemeenteland. Onder andere IJsselmonde en Goor hebben dit jaar besloten om hun paardenmarkten af te lasten.

Paardrijden

In 2019 zijn er verdere stappen gezet in de ontwikkeling van een paardenrijbewijs. Wij werken in deze samen met de Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie (KNHS) en de Federatie van Nederlandse Ruitersportcentra (FNRS).

Huisvesting paard

Wij hebben dit jaar de druk opgevoerd op het ‘Keurmerk paard en welzijn’ (KPW), dat door de paardensector is overgenomen om de huisvesting naar een hoger niveau te tillen. Ondanks onze inspanningen zien wij niet de stijgende lijn die volgens ons nodig is om naar een acceptabel niveau door te groeien. In 2020 zullen wij op dit onderwerp actieve stappen zetten.

Kinderboerderijen

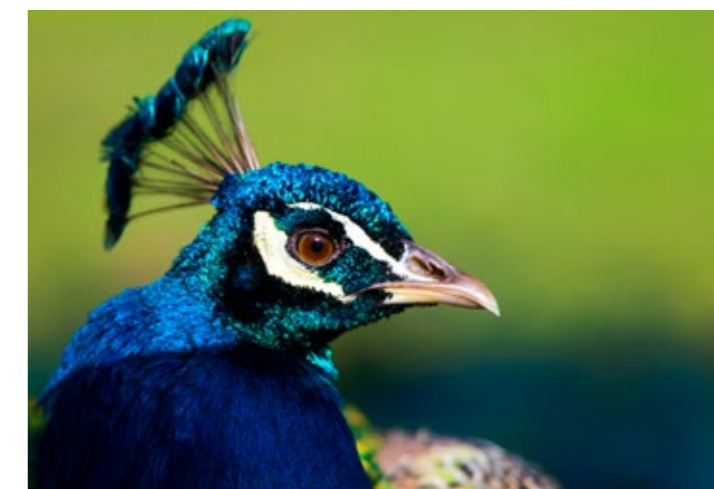
Er is een inventarisatie gemaakt van het dierenwelzijn op kinderboerderijen aan de hand van een checklist. 41 kinderboerderijen werden gecontroleerd, waar de kwaliteit nogal wisselend bleek en met name op het vlak van sociale huisvesting en gedragsverrijking grote stappen gezet kunnen worden. Dit wordt in 2020 opgepakt in samenwerking met Vereniging Stad en Kinderboerderijen Nederland (vSKBN, vertegenwoordigt ca. 55% van de kinderboerderijen) opgepakt.

Sociale huisvesting

Er is onderzoek gedaan naar hoe de meest relevante (huis)dier-soorten, zoals honden, katten, konijnen, cavia’s, hamsters en de grijze roodstaart, sociaal worden gehuisvest. Hebben zij een maatje, leven ze in een groep of juist solitair? Met de uitkomsten van dit onderzoek gaan wij in 2020 aan de slag om effectief voor te lichten over dit onderwerp.

Diervriendelijk ondernemen

We willen dat de bedrijfsmatige gezelschapsdierensector diervriendelijker wordt. En dan gaat het niet alleen over de omgang met dieren, maar ook over voeding en spullen – zoals speelgoed, manden en voerbakken – die voor dieren worden gemaakt. Hoewel omvangrijk, is er weinig transparantie in deze branche. Niemand weet precies hoeveel dieren er zijn, waar ze vandaan komen, of waar ze heen gaan. Ook de overheid doet weinig, terwijl zij de branche actiever zou kunnen informeren en binnen de ‘Wet dieren’ meer aandacht moet geven aan deze sector. Zo zijn veel hobby- en tentoonstellingsfokkers zich er nog onvoldoende bewust van dat zij voor de wet bedrijfsmatig bezig zijn en dus aan bepaalde eisen moeten voldoen. De zoektocht naar meer transpa-

rantie is een speerpunt binnen ons programma ‘Diervriendelijk ondernemen’. In 2019 hebben we meerdere gesprekken gevoerd met grote spelers, met name in de hoek van diervoedingsfabrikanten om mogelijkheden voor samenwerking te inventariseren en zo transparantie te vergroten. Daarnaast zoekt de Dierenbescherming de consument op, omdat die in de winkel als geen ander om goed dierenwelzijn kan vragen. In 2019 maakten we onder andere een pilotserie vlogs over diervoeding, ‘Hapklare Brokken’, die mensen helpt meer kritisch te zijn op de voeding en snacks die er op de markt zijn. De positief kritische rol van de consument zal ook in 2020 een belangrijk speerpunt blijven.

Verder heeft de Dierenbescherming het afgelopen jaar structureel contact gehad met de brancheorganisatie Dibevo om te kijken naar de mogelijkheden voor extra kwaliteitscriteria op haar eigen keurmerk Dierbaar, feitelijk een vervolg op het concept Happy Konijn.

5.8. PROEFDIEREN

Ondanks dat er in de wetenschap en industrie veel aandacht is voor proeven zonder dieren en de technologie dit steeds meer mogelijk maakt, neemt het aantal dierproeven nog steeds niet af en zet de overheid onvoldoende in op afbouw. Politieke aandacht is er wel, maar die leidt nog te weinig tot actie. Via onze website wijzen we hierop en we nemen deel aan maatschappelijke consultaties en bijeenkomsten. De Dierenbescherming spreekt haar zorg uit over nieuwe technieken zoals Crispr-Cas (waarmee DNA gemodificeerd kan worden), die het aantal dierproeven flink zouden kunnen doen stijgen. Dat geldt ook voor dierproeven in de veehouderij. Die richten zich er vooral op hoe dieren via technologie kunnen worden aangepast aan het systeem en zijn zelden in het belang van de dieren zelf. In 2019 stond de evaluatie van de ‘Europese richtlijn voor dierproeven’ geagendeerd, die is echter verschoven naar 2020. Binnen de werkgroep ‘Research Animals’ van onze koepelorganisatie Eurogroup for Animals zullen we hierop input leveren.

5.9. VEEHOUDERIJ

2019 was een roerig jaar voor de veehouderij. Tijdens de hete zomer was er onder dieren op transport en in stallen veel leed, het functioneren van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit werd onder de loep genomen en de boeren kwamen in protest. De uitwerking van de kringloopvisie van minister Schouten werd overschaduwd door de discussie rondom de stikstofproblematiek. De Dierenbescherming bleef oproepen tot een integrale aanpak voor de verduurzaming van de veehouderij in Nederland, met niet alleen aandacht voor milieu en klimaat, maar juist ook voor dierenwelzijn. Ook bleef de Dierenbescherming op vele onderwerpen actief werken aan een beter dierenwelzijn.

Strategische aanpak vogelgriep

In 2019 is een start gemaakt met de uitvoering van de adviezen omtrent vogelgriep, die werden opgesteld door de pluimvee-sector, overheid en Dierenbescherming. Vogelgriep is een vrijwel jaarlijks terugkerend natuurverschijnsel geworden en dat zal voorlopig wel zo blijven. Elke uitbraak kost tien- tot honderd-duizenden kippen, eenden en kalkoenen in de pluimveehouderij voortijdig het leven. In 2019 is overlegd met lokale overheden,

zoals provincies, over de inrichting van landschap in de buurt van pluimveebedrijven. Open water trekt namelijk watervogels aan, die het vogelgriepvirus bij zich kunnen dragen. Het is belangrijk dat hier rekening mee wordt gehouden bij de aanleg van natuur en het bouwen van nieuwe pluimveebedrijven. Ook wordt gewerkt aan een stappenplan om een vaccin tegen vogelgriep te kunnen ontwikkelen. Hopelijk leiden deze en andere maatregelen snel tot succes, minder 'preventief geruimde' dieren, minder 'ophokken' vanwege dreigende vogelgriep en op den duur tot een goed werkzaam vogelgriepvaccin.

Rapport en petitie hittestress

In het voorjaar van 2019 presenteerde de Dierenbescherming samen met Eyes on Animals het rapport 'Op de bres tegen hittestress'. De aanleiding hiervoor was dat in 2018 veel problemen werden geconstateerd tijdens transport op warme dagen, met name als de wagens stilstaan in de rij voor het slachthuis. Er is dan vaak onvoldoende ventilatie waardoor de dieren oververhit raken. In het rapport werden 10 concrete aanbevelingen gedaan om de problemen met hittestress aan te pakken. Daarnaast is een petitie opgezet, zodat ook het publiek steun kon betuigen. Deze petitie werd maar liefst 43.788 keer ondertekend, en aangeboden aan het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Het rapport en de petitie waren aanleiding voor verschillende

Tweede Kamerleden om uitgebreid Kamervragen te stellen. Minister Schouten heeft als reactie toegezegd om een wettelijk vervoersverbod in te stellen vanaf 35 °C. Sommige slachthuizen hebben extra maatregelen genomen. Zo heeft het grootste Nederlandse slachthuis, de varkensslachterij van VION in Bostel, op haar parkeerplaats een overkapping en grote ventilatoren geplaatst ter verkoeling van de daar wachtende varkens. We blijven ons inzetten op dit onderwerp. Dit zijn eerste stappen, maar nog veel te weinig om de welzijnsproblemen te voorkomen.

Stalbranden

In 2019 is een begin gemaakt met het nieuwe actieplan stalbranden. De nadruk ligt op het verminderen van de brandrisico's in bestaande stallen. Bij nieuw- en verbouw gelden sinds 1 april 2014 strengere bouwvoorschriften, maar er zijn enkele tienduizenden stallen van voor die datum die nog jaren mee moeten en erg brandgevaarlijk zijn. In 2019 hebben alle pluimvee-, varkens- en kalverstallen met veel elektrische apparaten een zogenaamde Agro Elektra-inspectie gehad, waarna geconstateerde tekortkomingen zijn verholpen. Zo'n periodieke keuring moet kortsluiting, de belangrijkste oorzaak van stalbranden, voorkomen. Verder wordt o.a. gekeken naar het opnemen van warmte- en rookdetectie in de technische ruimtes van pluimvee- en varkensstallen.

In oktober 2019 werd bekend dat de Onderzoekraad Voor Veiligheid (OVV) onderzoek gaat doen naar stalbranden. De Dierenbescherming is hierover door de OVV geïnterviewd. In de loop van 2020 komt de Onderzoekraad met haar conclusies en aanbevelingen, die hopelijk veehouderij en overheid tot meer en betere maatregelen zullen aanzetten.

Vleeskuikenvergelijking

In 2019 heeft de Dierenbescherming zich ingezet om het welzijn van vleeskuikens in Nederland te verbeteren. Minder dan 10% van alle vleeskuikens in ons land wordt gehouden onder de normen van 1 ster Beter Leven keurmerk of beter. Alle supermarkten hebben weliswaar hun eigen kipconcept opgezet, maar deze normen liggen lager dan die van het Beter Leven keurmerk. Om inzicht te krijgen in de grootste 'kip-concepten' die op de markt zijn, werd een rapport opgesteld (gereviewd door Wageningen University & Research) over de verschillen tussen de concepten op het gebied van dierenwelzijn. De conclusie was dat vleeskuikens met het Beter Leven keurmerk en biologische kuikens het beste welzijn hebben. Een tweede rapport, opgesteld door het Centrum voor Landbouw en Milieu (CLM), geeft inzicht in de milieueffecten van de concepten. Vaak wordt aangenomen dat de milieu-impact van trager groeiende kuikens slechter is omdat ze langer leven en meer voer nodig hebben, maar dit ligt genuanceerder als ook naar andere milieuaspecten wordt gekeken en de ouderdieren van de vleeskuikens worden meegerekend.

Deze rapporten vormen de basis voor communicatie richting publiek, supermarkten en de vleeskuikensector. Het doel is om het aandeel vleeskuikens dat minimaal onder 1 ster Beter Leven

keurmerk wordt gehouden te vergroten. Daar zullen we ons ook in 2020 voor blijven inzetten.

Veehouderij Verminkingvrij

Ruim twintig jaar geleden is nationale wetgeving ingevoerd om allerlei lichamelijke ingrepen bij dieren te verbieden. Diverse ingrepen behoren inmiddels definitief tot het verleden. Toch worden er in de veehouderij nog heel wat lichaamsdelen ingekort, afgekapt, verminkt en in de groei belemmerd. Uit een onderzoek van de Dierenbescherming naar succes- en faalfactoren voor het afschaffen van ingrepen blijkt dan ook dat het veel tijd kost om eenzijdige fokkerij om te buigen en slechte huisvestingssystemen te vervangen. In 2019 ging het verbod in op snavelbehandeling bij leghennen en moederdieren van snelgroeiende vleeskuikens. Verder werd dit jaar in de veehouderij weer ingezet op het beëindigen van verminkingen zoals castratie en staart couperen bij varkens en het verwijderen van de achterste teen bij hanen ingezet bij de fokkerij. Ook in 2020 gaat dit werk door.

Stikstofdiscussie

In mei 2019 oordeelde de Raad van State dat de Nederlandse stikstofaanpak niet voldoet aan Europese regelgeving. Dit had grote consequenties voor het verlenen van vergunningen, onder andere in de veehouderij. De overheid is nog druk bezig met het zoeken naar maatregelen om de stikstofuitstoot te beperken. Deze maatregelen kunnen effect hebben op het dierenwelzijn. Het plaatsen van luchtwassers gaat bijvoorbeeld wel stikstofuitstoot tegen, maar zorgt ervoor dat dieren steeds meer binnen worden gehouden, terwijl de luchtkanalen een risico vormen omdat brand zo zich sneller kan verspreiden. De Dierenbescherming zet zich via de politiek en de agrarische sector in voor het zoeken naar win-winmaatregelen voor milieu en dierenwelzijn voor de korte termijn. Ook moet er nú gewerkt gaan worden aan plannen voor de langere termijn, waarbij een integrale aanpak gehanteerd wordt. Dus niet alleen terugdringen van stikstofuitstoot, maar óók werken aan een beter dierenwelzijn, het sluiten van kringlopen en een beter inkomen voor de boer.

In het stikstofbeleid spelen de provincies een belangrijke rol. In 2019 werden de Provinciale Statenverkiezingen aangegrepen om de provincies op te roepen in hun plattelandsbeleid milieu, landschap en dierenwelzijn goed op elkaar af te stemmen en een betrouwbaar dierenwelzijnslabel als voorwaarde voor vestiging en uitbreiding van veehouderij te eisen.

Van de 12 provincies werd ook in 2019 de provincie Brabant proactief beïnvloed, omdat daar de meeste landbouwhuisdieren gehouden worden en er veel kansen en bedreigingen zijn voor het dierenwelzijn in de veehouderij. Zo is de Dierenbescherming in Brabant betrokken bij discussies over emissiereductie uit de veehouderij om te bevorderen dat niet voor luchtwassers wordt gekozen, maar voor maatregelen aan de bron die ook tot een beter en gezonder stalklimaat voor de dieren leiden.

Nalaten

ALLE VERTROUWEN

Beb en Hennie de Blok zijn 48 jaar getrouwd. Ze vertelden hun inspirerende levensverhaal in het tv-programma

'De Nalatenschap': "Onze liefde voor dieren groeit naarmate we ouder worden. Als je ziet wat mensen elkaar soms aandoen, vreselijk. Dieren zullen je nooit belazeren, ze voelen het als je blij bent of verdrietig, hun liefde is onvoorwaardelijk. We hebben de Dierenbescherming aangewezen als erfgenaam en executeur. Een specifieke doelbestemming voor onze bezittingen hebben we niet, de Dierenbescherming doet zó veel goede dingen. We hebben er alle vertrouwen in dat het geld goed zal worden besteed."

5.10. MARKETING, COMMUNICATIE EN FONDSENWERVING

Fondsenwerving

De Dierenbescherming kan haar werk doen dankzij de steun van haar achterban van leden, donateurs, bedrijven, fondsen en vrijwilligers. Het binden, boeien en oogsten van deze relaties vormt daarom het hart van het werk van de afdeling Marketing, Communicatie en Fondsenwerving. We creëren draagvlak voor het belang van dierenwelzijn en het werk van de Dierenbescherming en verzilveren dit in steun, tijd en geld. Dit doen wij door dierenvrienden te inspireren bij te dragen aan een beter leven voor dieren én onze gevers te koesteren. Met transparante fondsenwerving, authentieke communicatie en oplossingsgericht optimisme betrekken we onze achterban en laten we zien hoe zij een concrete bijdrage hebben geleverd aan beter dierenwelzijn. Zo werken we aan een lange termijnrelatie en duurzaam rendement. Immers, hoe meer mensen de Dierenbescherming steunen, hoe meer wij kunnen doen voor dieren en hoe krachtiger wij kunnen optreden tegen dierenleed.

Focus Fondsenwerving 2019

- investeren in een duurzame relatie met onze achterban;
- behalen financiële inkomstentargets;
- optimaliseren van de collecteweek en behoud collectanten en wijkhoofden;
- ontwikkelen nieuwe kanalen en proposities voor fondsenwerving;
- investeren in (nieuwe) zakelijke duurzame partnerships;
- creëren van meer bewustwording van de mogelijkheid om na te laten;
- koesteren van de samenwerking met de Nationale Postcode Loterij (NPL).

Succesvol fondsenwervingsjaar

2019 was een goed jaar voor Fondsenwerving en de financiële doelstelling werd gehaald. Dit is met name te danken aan de hoge inkomsten uit nalatenschappen, maar ook zijn de inkomsten uit particuliere fondsenwerving boven begroting geëindigd. Verder is de Dierenbescherming vaker dan in 2018 als erfgenaam opgenomen in testamenten en van de Nationale Postcode Loterij konden we, net als voorgaande jaren, een belangrijke bijdrage tegemoet zien.

De Dierenbescherming ontvangt dagelijks veel dierenambulancemeldingen. We zagen een goede mogelijkheid om de betrokkenheid en klantwaarde van de melders bij de Dierenbescherming te vergroten. Daarom hebben we in 2019 een pilot van 3 maanden gedraaid, waarbij de ambulancemelders een sms kregen met daarin een link naar onze chatbot, waarmee we via een leuke chat toestemming probeerden te krijgen om de ambulance-melder eenmalig te benaderen via telemarketing. De uitkomsten van deze pilot waren positief. Diverse succesvolle lead generatie-acties hebben bijgedragen aan het aantal nieuwe leden dan wel Dierenm@il abonnees.

Ledenwerving, ledenbehoud en contributie

Mede dankzij de trouwe steun van haar leden kan de Dierenbescherming haar belangrijke werk voor dieren doen. Het opbouwen en behouden van duurzame relaties stond ook in 2019 centraal. Zo hebben we een uitgebreid welkomstraject opgezet voor nieuwe email nieuwsbriefabonnees, waarbij we deze mensen allereerst betrekken bij ons werk en doelstellingen en daarna hopen te binden aan de Dierenbescherming.

In 2019 werden er 5.579 nieuwe leden geworven (62% van het jaartarget), waarvan 301 gezinsleden. Eind december deden we voor de vijfde keer onderzoek naar de loyaliteit onder leden en donateurs. Totaal aantal respondenten van het onderzoek was 11.184. De loyaliteitscore bleek met 89 in 2019 opnieuw gestegen ten opzichte van het voorgaande jaar (in 2018: 86), wat duidelijk aangeeft dat we een gezonde, trouwe achterban hebben en de juiste mensen aan ons binden.

Ter vergelijking: binnen de benchmark ligt de CSS op 63 (enigszins gestegen t.o.v. 2018, toen was de benchmark CSS 57).

	2019	2018
Totaal aantal respondenten	11.184	11.869
Loyaliteitscore Dierenbescherming (CSS)	89	86
Benchmark goede doelen gemiddelde (CSS)	63	57

CSS = Charity Support Score

We zien dus een stijging van de CSS binnen de goede doelenmarkt van 57 naar 63. Daarbij groeit de Dierenbescherming heel mooi mee; wij gingen van 86 naar 89.

Investeren in de toekomst

In 2019 zijn we verder gegaan met het Project Fenix om ons relatiesysteem (CRM) te vernieuwen/vervangen. In 2019 hebben we alle bestaande processen bekeken en ingericht in het nieuwe systeem, zodat deze bij migratie ondersteund blijven. Begin 2020 werd het oude systeem uitgefaseerd, waarmee we een belangrijke randvoorwaarde hebben ingevuld voor een modern relatiebeheer.

Ledenpanel

Om nog nauwer in contact te staan met onze leden en inzicht te verkrijgen in wie zij zijn en hoe zij aankijken tegen dierenwelzijn, heeft de Dierenbescherming een ledenpanel opgericht. In totaal hebben 2.800 leden zich hiervoor aangemeld. Dit is ongeveer 2,5% van ons ledenbestand en een representatieve afspiegeling m.b.t. leeftijd- en genderverhoudingen en landelijke spreiding. In 2019 werd er driemaal een vragenlijst uitgezet onder het ledenpanel. De onderwerpen waren zeer divers. Sommige vragen gaven meer inzicht in wie onze leden zijn. Andere gingen over hoe zij aankijken tegen onderwerpen als de jacht op wilde dieren en dierentuinen.

Giftenwerving

Naast de contributie en giften van onze leden, ontvangen we een belangrijke financiële bijdrage van donateurs en periodieke schenkers. Vaak in reactie op onze (online) marketingcampagnes, direct mailings, tv- en radiocommercials en free publicity. In 2019 zijn 34 van de 66 projecten via het crowdfundingplatform gefinancierd.

Actieplatform

Op het gebied van online steunen hebben we in 2019 ons actieplatform (voordierenbescherming.nl) succesvol uitgebouwd. Dit platform past helemaal binnen de huidige trends op het gebied van fondsenwerving; de donaties zijn eenmalig, makkelijk, laagdrempelig en met een hoge betrokkenheid. In 2019 zijn meerdere projecten voor dierenopvangcentra en dierenambulances gefinancierd door middel van crowdfunding.

Inkomsten uit nalatenschappen

Erfstellingen en legaten zijn een belangrijke bron van inkomsten voor de Dierenbescherming. In 2019 ontvingen we van 431 mensen een nalatenschap. In 2019 waren er 445 brochureaanvragen over nalaten, hieruit zijn 43% meer huisbezoeken voorgekomen dan het jaar ervoor. Onze relatiebeheerders adviseren mensen over het opnemen van de Dierenbescherming in hun testament en de mogelijkheid om de zorg voor huisdieren na overlijden over te nemen. Er werden bijeenkomsten voor onze achterban georganiseerd op diverse locaties om ze te informeren en daarnaast was er een mooie uitzending van het tv-programma 'De Nalatenschap' op SBS6. Tevens is de Dierenbescherming initiatiefnemer van de gezamenlijke landelijke campagne 'De Toegift' waarbij 94 goede doelen zijn aangesloten om bewustwording te creëren en het opnemen van een goed doel in een testament bespreekbaar te maken.

Bestemmingsfondsen

Het 'Fonds Yvonne Uitenbosch' betreft een nalatenschap die ten goede komt aan mensen in de samenleving met een beperkt inkomen. Het gaat om de financiering van buitengewone medische kosten en/of operaties van hun huisdieren (in de breedste zin van het woord). In overeenstemming met de opdracht van de erflater is besloten dat dit fonds jaarlijks maximaal € 50.000 ter beschikking stelt. Een maximale bestaansduur van 25 jaar is als wenselijk aangegeven. In totaal zijn er in 2019 125 aanvragen binnengekomen, waarvan 85 aanvragen zijn gehonoreerd. 29 aanvragen werden afgewezen, bijvoorbeeld omdat de aanvrager zelf genoeg financiële middelen had, de situatie chronisch was, er al afstand was gedaan of de kosten door andere instanties waren vergoed. De rest van de aanvragen is nog in behandeling.

Collecte

In oktober 2019 gingen wederom duizenden collectanten voor de Dierenbescherming op pad. Daarbij maakten we gebruik van nieuwe betaalmogelijkheden: er waren niet-thuiskaartjes met QR-codes en de collectanten die we niet van een fysieke bus konden voorzien gingen met een platte kartonnen bus met QR-codes de straat op.

De QR-codes hebben ruim € 20.000 opgeleverd. In totaal werd er een bedrag opgehaald van bijna € 850.000. Het collecteteam heeft een nieuw administratiesysteem in gebruik genomen met voor wijkhoofden een *state of the art* collecteportaal. Hierdoor verlopen de werkprocessen zoveel mogelijk digitaal. Om het persoonlijke contact met wijkhoofden te behouden, hebben zij allemaal een aanspreekpunt binnen het collecteteam en zijn er bijeenkomsten in het land georganiseerd. In de Facebook collectegroep zijn vele tips uitgewisseld. De groep heeft dit jaar de magische grens van 1000 leden overschreden.

Bedrijven

Het aangaan van lange termijnsamenwerkingen met het bedrijfsleven is een van onze speerpunten. We hebben een aantal trouwe partners en er zijn contacten gelegd voor toekomstige partnerships.

Communicatie en Voorlichting

Zeer regelmatig verzorgt de Dierenbescherming commentaren in de media bij allerlei zaken op het vlak van dierenwelzijn. We gelden als een autoriteit en de weerslag daarvan is een continue stroom van aandacht van persvertegenwoordigers voor het werk en de opinie van de Dierenbescherming. Regelmatig maken we zelf nieuws met onderwerpen die door de media actief opgepakt worden. Daarnaast voeren we een groot aantal campagnes en doen we onderzoek.

Het grote publiek lichten we voor via onze eigen media zoals ledenmagazine DIER, social media (Facebook, Twitter, Instagram), de digitale nieuwsbrief Dierenm@il en onze websites. We bieden achtergrondinformatie in de vorm van longreads en animaties, maar geven ook praktische tips zodat de lezer zelf een steentje kan bijdragen aan beter dierenwelzijn. Daarnaast vragen we een aantal keren per jaar aandacht voor een specifiek onderwerp via onze publiekscampagnes. In 2019 waren dat onze dierenambulances, asielhonden, dierennoodhulp (inspectiewerk, de inzet van ambulances en het asielwerk) en de campagne Dierenbuddy. De campagnes dragen bij aan onze doelen op het vlak van voorlichting, maar ook in belangrijke mate aan de doelstellingen op het vlak van reputatie, het bewerkstelligen van donatievoorkeur en leden- en giftenwerving.

Nalaten

PERSONLIJKE BAND

Als relatiebeheerder nalatenschappen en bijzondere giften begeleidt Wim Koedijk mensen die de Dierenbescherming in hun testament op willen nemen. Hij treedt ook op als executeur. Indien gewenst regelt hij dat huisdieren na

overlijden worden opgevangen en

herplaatst: "Je bouwt een persoonlijke band op met je relaties, gesprekken gaan vaak met een diepte in. Het vertrouwen dat mensen me geven, neem ik bijzonder serieus. Ik ben altijd eerlijk en loop voor iedereen even hard. Wat ik heel belangrijk vind, is om mensen in een persoonlijk gesprek de rust en overtuiging te bieden dat hun schenking volledig ten goede zal komen aan het verbeteren van dierenwelzijn. Dit werk heeft me doen inzien hoe complex het leven is, en dat we er geen van allen zonder kleerscheuren vanaf komen. Het is mooi om daar, ook vanuit mijn functie, met elkaar over te spreken, ervaringen te delen en een luisterend oor te bieden."

ging te bieden dat hun schenking volledig ten goede zal komen aan het verbeteren van dierenwelzijn. Dit werk heeft me doen inzien hoe complex het leven is, en dat we er geen van allen zonder kleerscheuren vanaf komen. Het is mooi om daar, ook vanuit mijn functie, met elkaar over te spreken, ervaringen te delen en een luisterend oor te bieden."

EEN GREEP UIT ONZE ACTIES EN CAMPAGNES IN 2019

Petitie #Laatonsnietstikken

Inspecties van Eyes on Animals toonden aan dat dieren tijdens transport naar het slachthuis onvoldoende beschermd worden tegen de hitte. Dit leverde schrijnende beelden op en bewijs dat bestaande protocollen niet werken. Daarom heeft de Dierenbescherming samen met Eyes on Animals een 10-stappenplan opgesteld voor de sector en de politiek en zijn we de petitie '#Laatonsnietstikken' gestart. Deze is maar liefst 43.788 keer ondertekend en overhandigd aan de directeur Dierlijke Agroketens en Dierenwelzijn van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Minister Carola Schouten heeft hierop toegezegd te gaan praten met de sectoren om de protocollen aan te scherpen en om een wettelijk vervoersverbod in te stellen vanaf 35 °C.

Campagne Stop de kooien

'Stop de Kooien' is een van de grootste dierenwelzijns-campagnes ooit; meer dan 150 organisaties uit heel Europa deden hieraan mee, waaronder de Dierenbescherming. Initiatiefnemer is de internationale collega-dierenbeschermingsorganisatie Compassion in World Farming (CIWF). Uiteindelijk hebben meer dan 1,5 miljoen mensen dit Europees burgerinitiatief ondertekend. Het initiatief roept de Europese Commissie op een einde te maken aan het gebruik van kooien in de veehouderij voor moedervarkens, legkippen, konijnen, kalveren, eenden, ganzen en kwartels vanwege het grote dierenleed.

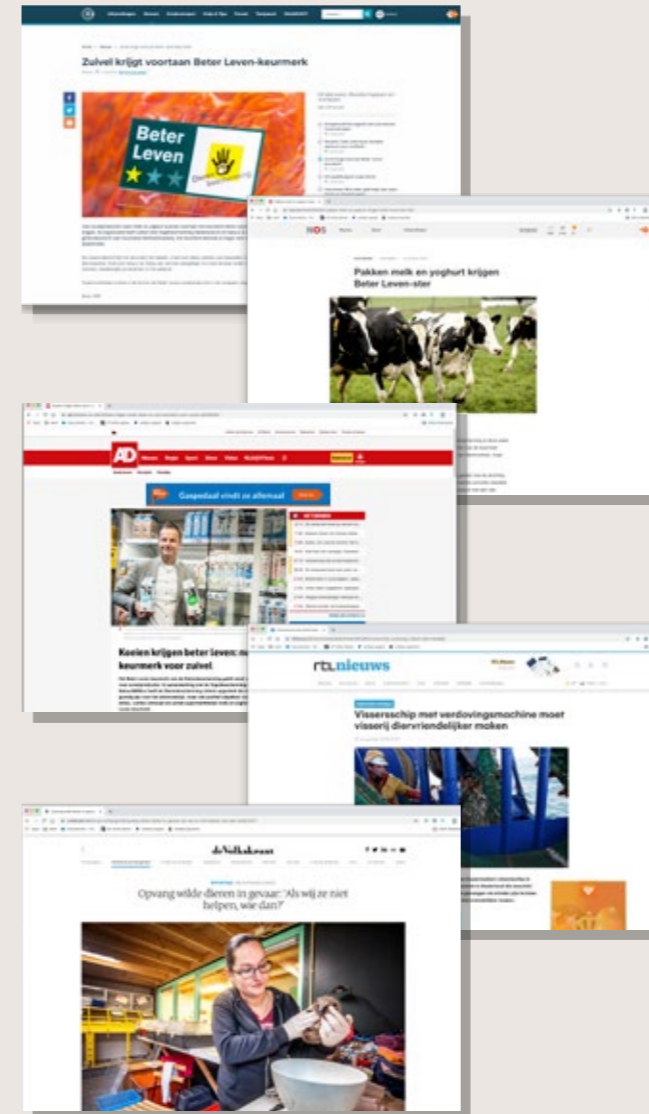

Campagne Dierenbuddy

In december voerden we de campagne 'Dierenbuddy'. Het doel was om het project onder de aandacht te brengen van een breed publiek en steun te vragen zodat we in meer gemeenten dierenbuddy's kunnen inzetten. Dierenbuddy is in het leven geroepen om chronisch zieken en ouderen te helpen bij de zorg voor hun huisdieren, wanneer ze daar zelf niet meer toe in staat zijn om ze op die manier zo lang mogelijk van elkaars gezelschap te laten genieten. We maakten een radio- en televisiespot die veel positieve reacties opriep en 1.200 aanmeldingen opleverde van mensen die dierenbuddy willen worden of een dierenbuddy nodig hebben.

Asieldieren campagne Geef om Mij

In de asieldieren campagne 'Geef om Mij' stonden de duizenden asielhonden centraal we jaarlijks opvangen. Dankzij intensieve zorg en training kunnen we deze honden een nieuwe kans geven, maar dit brengt hoge kosten met zich mee. Om hier aandacht voor te vragen hebben we een mooie tv-spot gemaakt die te zien was op Socutera, de regionale omroepen en online. Daarnaast werd via social media, (online) media-inkoop en in dierenbladen aandacht voor de campagne gevraagd, die een totaal bereik van zo'n 40 miljoen impressies had.

Dierenbescherming in het nieuws

In 2019 hebben we in het voorjaar enorm veel media-aandacht weten te realiseren rond de introductie van zuivel met één ster van het Beter Leven keurmerk. Niet alleen het NOS Journaal berichtte erover, maar ook de landelijke dagbladen en diverse respectabele consumentenrubrieken, zoals het televisieprogramma RADAR. Verder was er gedurende het jaar de nodige aandacht in de media voor onder meer het inspectiewerk, onze asielen en dierenambulances. Tijdens de extreem hete zomer was de Dierenbescherming volop in het nieuws met tips en een pleidooi voor een strenger hitteprotocol bij veetransport. Ook voor de verdoving van vissen aan boord van een ultramoderne kottor hebben we de media kunnen interesseren. In 2019 genereerde de Dierenbescherming een pr-waarde van € 17.577.700 (stijging van ruim 30% t.o.v. 2018) en een bereik van ruim 920 miljoen impressies (daling van 9% t.o.v. 2018).

Sponsorloop Dog Fun Run

Dit jaar organiseerde de Dierenbescherming voor het eerst een sponsorloop voor honden en hun baasjes: de Dog Fun Run. Op 15 september liepen 300 honden en hun baasjes vol enthousiasme een parcours van 2 of 4 kilometer op Stadslandgoed De Kemphaan in Almere. Uitdagingen als de ballenbak, kattenstraat, pantoffeltunnel, boomstammenpad en modderbak zorgden voor veel plezier. Voorafgaand aan het evenement haalden de deelnemers zelf sponsorgeld op en samen met de sponsoring van een aantal bedrijven werd er een fantastisch bedrag van € 47.929 bijeengebracht. Dit wordt gebruikt om speelweiden in te richten en trainings- en speelmaterialen te kopen voor honden in de asielen van de Dierenbescherming.

6. DE ORGANISATIE

Hondentraining

VERTROUWEN

Marianne Brink is diervoorzorgster bij opvangcentrum 't Noordbroek in Almelo en traint honden met lichamelijke en gedragsproblemen: "Ik kijk bij binnenkomst altijd hoe de honden zich gedragen, naar eventuele angsten en ongemakken en ga dan met ze aan de slag. Ons asiel beschikt over een overdekte trainingshal en ligt aan de rand van een natuurgebied. Hardlopen, zwemmen in het kanaal, balletjes gooien of een parcours in de hal. Samen spelen vinden ze zó fijn. Je ziet ze groeien. Het vertrouwen dat de honden me geven, de liefde en de herkenning, is prachtig en maakt dit werk zo de moeite waard."

6.1. DE MENSEN VAN DE DIERENBESCHERMING

Verbinding

Binnen de organisatie wordt er door veel verschillende medewerkers (betaald, niet betaald, stagiaires, etc.) gewerkt aan het verbeteren van dierenwelzijn. Dit gebeurt op een van de vele locaties en op ambulante wijze door heel Nederland. Om met elkaar in contact te blijven, heeft de Dierenbescherming onder meer een intern platform MijnDB, waarop alle benodigde informatie en nieuwsitems te vinden zijn. Daarnaast worden medewerkers elke maand geïnformeerd middels een interne nieuwsbrief, het Kattenbelletje.

DB festival

Om de vrijwillige medewerkers te bedanken, en elkaar écht te kunnen ontmoeten organiseert de Dierenbescherming elke twee jaar een DB Festival. In 2019 vond de succesvolle tweede editie plaats in Amersfoort. Ongeveer 600 medewerkers – betaald en onbetaald – kwamen bijeen om een gevarieerd aanbod van (dierinhoudelijke) workshops te volgen, mee te denken over de toekomst van de Dierenbescherming, maar bovenal om elkaar te ontmoeten. We kijken terug op een zeer inspirerende, leerzame en gezellige dag.

Uniformiteit

Voor de professionalisering van de Dierenbescherming was het van groot belang om de arbeidsvoorwaarden te harmoniseren. Hoewel de laatste fusie in 2015 was gerealiseerd, waren er tot 1 januari 2019 zeventien verschillende regelingen voor de arbeidsvoorwaarden binnen de organisatie. Het is evident dat door al deze verschillende regelingen de ontwikkeling van de organisatie werd belemmerd.

In het afgelopen jaar zijn daarom alle arbeidsvoorwaarden geharmoniseerd. Een omvangrijk traject dat in 2019 is afgerond. Hiermee is een belangrijke stap gezet voor de verdere ontwikkeling. Wij zijn trots op dit resultaat.

Binnen de Dierenbescherming is er vanaf 1 januari 2019 op hoofdlijnen:

- één functiegebouw voor de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren (NVBD) en alle stichtingen die vallen onder het bestuur van de NVBD;
- één salarisgebouw zodat voor iedere medewerker duidelijk is waar hij of zij recht op heeft, gekoppeld aan de functie waardoor gelijke beloning voor gelijke arbeid ontstaat;
- één set marktconforme arbeidsvoorwaarden passend bij een Goede Doelen organisatie;
- overeenstemming over de aanpak voor het harmoniseren van de pensioenregelingen.

In navolging van de harmonisatie zijn er vervolgens een aantal belangrijke professionaliseringsslagen gemaakt op de personeelsadministratie. Zo is de administratie geactualiseerd, zijn kritische processen en procedures beschreven en achter-

CIJFERS

Betaalde medewerkers

Medewerkers	419
Man	74
Vrouw	345
Gemiddelde leeftijd	40,9 jaar
FTE (bezetting in fte)	345,16
Gemiddeld aantal dienstjaren	6 jaar en 5 maanden
Contract voor bepaalde tijd	152
Contract voor onbepaalde tijd	267

Medewerkers in dienst getreden in 2019	110
Medewerkers uit dienst getreden in 2019	100
Gemiddeld verzuimpercentage	7,35%

Niet betaalde medewerkers

Vrijwilligers (excl. Collectanten/wijkhoofden)	4.207
Man	983
Vrouw	3.224
Gemiddelde leeftijd	44,7 jaar
Collectanten	11.000
Wijkhoofden	1.700

standen ingelopen. Er ligt nu een goed fundament op basis waarvan verder kan worden gebouwd.

Beoordelingssystematiek

De beoordelingen binnen de Dierenbescherming werden verschillend uitgevoerd. Een volgende stap in de harmonisatie van de arbeidsvoorwaarden was dan ook de realisatie van een uniform beoordelingssysteem. Niet als doel op zich, maar om medewerkers en organisatie te ondersteunen in de professionele groei. De Dierenbescherming wil haar mensen inspireren, motiveren en faciliteren om zich te (blijven) ontwikkelen.

De directie en de ondernemingsraad hebben daarom afgesproken dat er een uniform beoordelingssysteem wordt ontwikkeld dat toepasbaar is voor iedereen binnen de Dierenbescherming.

In 2019 is hard gewerkt aan de realisatie van deze nieuwe systematiek. Wij vinden het belangrijk dat alle betaalde medewerkers en leidinggevenden goed zijn voorbereid en geïnformeerd. Daarom is ruim de tijd genomen voor de invoering van de nieuwe systematiek. Naast de berichtgeving op de website zijn het afgelopen jaar op verschillende locaties meerdere voorlichtingsbijeenkomsten gegeven voor medewerkers en leidinggevenden. Daarnaast is een training ontwikkeld voor alle medewerkers en leidinggevenden.

Opleiding & Ontwikkeling

Een organisatie die de talenten van medewerkers optimaal benut en ontwikkelt om zo het beste te kunnen realiseren voor dierenwelzijn; dat is waar wij als Dierenbescherming voor staan. Wij willen met én van elkaar leren door medewerkers – betaald en niet betaald – te motiveren, zich te ontwikkelen en hun potentiële talenten tot volledige bloei te laten komen. Om deze ontwikkeling te faciliteren heeft de Dierenbescherming een eigen intern opleidingsinstituut, de DB Academy.

Vanuit de DB Academy werd er in 2019 een breed scala aan opleidingen aangeboden. Het afgelopen jaar was er sprake van een toename van verzoeken voor opleidingen vanuit onze locaties. Dit resulteerde in een paar nieuwe dierinhouderlijke trainingen en daarnaast werd een aantal competentietrainingen vaker aangeboden. Met trots kan worden geconcludeerd dat de medewerkers de trainingen en opleidingen van de DB Academy in het algemeen positief waarderen.

Gezondheid & Veiligheid

De Dierenbescherming wil graag een gezonde en veilige werkomgeving bieden aan al haar mensen. Met gezonde(re) en vitale medewerkers kunnen wij immers onze missie op het gebied van dierenwelzijn realiseren. In 2018 is er aanzet gedaan tot een integraal gezond- en veiligheidsbeleid. In 2019 werden de eerste drie prioriteiten uit het beleid gerealiseerd;

- In de arbeidsvoorwaarden is een beleid rondom duurzame inzetbaarheid opgenomen;
- Er is een centrale incidentenregistratie gerealiseerd;
- Met een externe partner worden risico inventarisaties en evaluaties uitgevoerd op alle locaties.

Standpunten Dierenbescherming dierenwelzijn

Eén Dierenbescherming met een gezamenlijk doel en een heldere visie, dat vinden we als organisatie erg belangrijk. Wij zijn daarom van mening dat alle medewerkers onze standpunten op het gebied van dierenwelzijn moeten kunnen (her)kennen. Om onze mensen, betaald én onbetaald, uit te dagen hun kennis te testen, hebben we een spel ontwikkeld; Kwispel. Door hiermee aan de slag te gaan worden de standpunten van de Dierenbescherming op toegankelijke, plezierige wijze gedeeld.

Moderne manieren van aantrekken en behouden medewerkers

De arbeidsmarkt is veranderd en zal naar de toekomst toe alleen nog maar meer uitdagingen geven. Dit geldt voor betaalde medewerkers, maar nog meer voor niet-betaalde medewerkers. Om gemotiveerde mensen aan te trekken, behoren vacatures op de juiste wijze te worden geprofileerd. Voor betaalde medewerkers zijn de lastig te vervullen vacatures daarom op de grotere wervingssites en soms via specifieke nichekanalen gepubliceerd. Om niet-betaalde medewerkers aan te trekken, zijn wervingsacties gedaan, zoals het plaatsen van betaalde advertenties via Facebook.

Voor een aantal functies is het extra uitdagend om medewerkers aan te trekken en te behouden. Dit geldt bijvoorbeeld voor het werk op de dierenambulance, dat ook 's avonds en 's nachts doorgaat en dus onregelmatige werktijden met zich meebrengt. We hebben onze dierenambulancevrijwilligers gevraagd om mee te denken over hoe we het huidige personeelstekort op kunnen lossen. Dit heeft geleid tot een aantal belangrijke verbeteringsuggesties. De opvolging vindt in 2020 plaats.

Naast het binnenhalen van de juiste mensen voor de juiste klus is het minstens zo belangrijk om onze medewerkers te behouden. Gedurende het jaar is er op verschillende manieren aandacht gegeven aan de inzet van iedereen, waaronder een bedankfilmje, kersttentie, lokaal uitstapje en het DB Festival.

6.2. ONZE PARTNERS

Om dieren in ons land een beter leven te geven, moet er veel gedaan en bereikt worden. Meer dan de Dierenbescherming in haar eentje kan bewerkstelligen. Daarom zoeken wij samenwerking met uiteenlopende partners om onze doelstellingen te realiseren.

Zakelijke markt

Wij werken samen met uiteenlopende bedrijven om dieren een beter leven te geven. De Dierenbescherming ontvangt donaties van bedrijven en ook zichtbaarheid voor onze campagnes. We bouwen graag aan duurzame relaties en zijn verheugd dat we in 2019 de samenwerking met een aantal sponsorpartners konden voortzetten, waaronder:

- Yarah
- Medpets
- IDEXX
- YourGiftcard
- 7Digits
- Reaal Dier&Zorg
- Booking.com
- Vivara

Ook voerden energieleverancier Greenchoice en de Dierenbescherming samen actie om de daken van de asielen zinvol te benutten. Greenchoice heeft hiervoor het energiepakket 100%DIERZAAM ontwikkeld, dat voorziet in de levering van 100% duurzame zonne-energie uit Nederland. Voor elke nieuwe klant doneerde Greenchoice een bedrag voor de aanschaf van zonnepanelen op de daken van onze asielen. De eerste resultaten zijn inmiddels een feit: er liggen veertig zonnepanelen op het dak van Dierenopvangcentrum Vlaardingen. De energierekening van het asiel gaat hiermee omlaag en het bespaarde geld kan direct worden ingezet voor de verzorging van de asiieldieren.

Samenwerking

GELIJKGESTEMDE PARTNERS

Renz Bassant, product owner bij Greenchoice: "De Dierenbescherming wilde duurzamen en Greenchoice werkt graag samen met gelijkgestemde partners. Onze filosofie is om zoveel mogelijk lokaal en kleinschalig energie op te wekken, zoals op de daken van de asielen. Voor iedere bestaande of nieuwe klant die zich aanmeldt of overstapt, zetten we een bedrag voor de Dierenbescherming opzij. Er zijn asielen door het hele land, dat betekent dus veel ruimte voor zonnepanelen. Het is een mooi streven om voor en door elkaar energie op te wekken."

Fondsen

Stichting Ida Zilverschoon reikt jaarlijks prijzen uit aan vrijwilligers van de Dierenbescherming die zich inzetten voor dieren. In 2019 mochten 15 vrijwilligers(teams) de prijs van € 250 in ontvangst nemen. Stichting Het Waardige Dier heeft voor ruim € 156.000 aan projecten gefinancierd en een op eigen verzoek anonieme stichting maakte in 2019 zeven projecten financieel mogelijk.

Vermogensfondsen

In 2019 zijn er maar liefst 31 projecten gefinancierd door verschillende vermogensfondsen.

Nationale Postcode Loterij

De Nationale Postcode Loterij is sinds 1995 partner van de Dierenbescherming. Dankzij de deelnemers van de Postcode Loterij kunnen we dieren opvangen in onze asielen, dierenambulances inzetten en dierenleed bestrijden. Daarnaast ondersteunt de Postcode Loterij ons via haar eigen communicatiekanalen zoals televisieprogramma's en sociale media. In 2019 hebben wij evenals voorgaande jaren een cheque ter waarde van € 1,8 miljoen in ontvangst mogen nemen.

Daarnaast is de Dierenbescherming meerdere malen in de studio van het programma 'Koffietijd' en '5uur Live' aanwezig geweest om ons werk onder de aandacht te brengen.

6.3. SAMENWERKINGSVERBANDEN

Vaak bereik je meer als je de handen ineen slaat. Om onze doelen te realiseren heeft de Dierenbescherming daarom regelmatig contact met:

- Stichting AAP
- Landelijk Informatie Centrum Gezelschapsdieren
- Natuurmonumenten
- 12 Landschappen
- Zoogdierverseniging
- Fauna4life
- Vissenbescherming
- Federatie Dierenambulances Nederland
- Vogelbescherming
- RAVON
- Vlinderstichting (Jaarrond Tuin telling)
- Natuur en Milieu
- Eyes on Animals
- Stichting Natuurbeelden
- Milieufederatie
- Dibevo
- Wakker Dier
- Dierenlot
- Compassion in World Farming

Partners project handelsplatform FairDog:

- Citaverde College
- Dibevo
- Dier&Recht
- Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde (KNMvD)
- Raad van Beheer
- Stray Animal Foundation Platform
- Universiteit Utrecht
- Hogeschool Van Hall Larenstein
- Vereniging van Beroepsmatige Kennelhouders (VBK).

We werken met provincies en gemeenten aan diervriendelijker alternatieven voor het doden van dieren t.b.v. schadebestrijding. Met RVO.nl (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland) bemiddelen we honden uit juridische trajecten, terwijl we met koepelorganisatie Eurogroup for Animals en Bont voor Dieren een (formeel) samenwerkingsverband hebben. In de regio's wordt daarnaast veel samengewerkt met opvang- en ambulanceorganisaties die geen onderdeel zijn van de Dierenbescherming en gemeentes.

De Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming trekt regelmatig op met de politie en stemt af met de NVWA (Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit) en RVO.nl. Verder nemen we deel aan breed samengestelde verbanden met overheid, bedrijfsleven, NGO's en kennisorganisaties.

Tevens gebruiken we kennis van hogescholen en universiteiten voor specifiek onderzoek, met name Universiteit Utrecht (Faculteit Diergeneeskunde) en Livestock Sciences van Wageningen University & Research, en nemen we regelmatig zitting in begeleidingscommissies van wetenschappelijke onderzoeken.

6.4. BEDRIJFSVOERING EN GOVERNANCE

Statuten

De Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren is statutair gevestigd in Den Haag en ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel onder nummer 40407319. De Vereniging is opgericht op 25 augustus 1864. De statuten zijn voor het laatst gedeeltelijk gewijzigd op 31 mei 2018. De Dierenbescherming heeft geen winstoogmerk. Ons doel is dieren te beschermen in de ruimste zin van het woord en hun belangen te behartigen.

Kenmerkend voor de structuur van de Dierenbescherming is dat de organisatie drie belangrijke organen kent:

- De Bestuurder aan wie op grond van de wet bepaalde bevoegdheden zijn toegekend.
- De Ledenraad aan wie op grond van de wet bepaalde bevoegdheden zijn toegekend.
- De Raad van Toezicht aan wie op grond van de ANBI-status en CBF-Erkenning bepaalde bevoegdheden zijn toegekend.

Deze bevoegdheden zijn in zekere mate overlappend, waardoor goede samenwerking tussen de organen van belang is.

Toezichtmodel

Binnen de Dierenbescherming wordt voldaan aan het principe van scheiding van bestuur en toezicht. De Vereniging kent een Ledenraad, Raad van Toezicht, Bestuur en Ondernemingsraad (OR).

Erkende instelling

De Dierenbescherming is door het Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF) aangemerkt als erkende instelling. Daarnaast onderschrijft de Dierenbescherming als lid van Goede Doelen Nederland de SBF-Code Goed Bestuur en de daarin opgenomen kernwaarden, principes en normen. De Vereniging kwalificeert zich als Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI; nummer RSIN 002709399), waardoor schenkingen en nalatenschappen zijn vrijgesteld van erf- en schenkbelasting en een geveer onder bepaalde voorwaarden belastingvoordeel heeft bij het doen van de schenkingen.

Consolidatiekring

Naast de landelijke vereniging bestaat de structuur van de Dierenbescherming uit ruim veertig verbonden en/of gelieerde instellingen. Dit zijn stichtingen waarin onder andere opvangen, dierenambulanceactiviteiten en in een aantal gevallen vermogensbeheer zijn ondergebracht. De gelieerde organisaties behoren tot de Consolidatiekring van de Dierenbescherming; op grond van de statuten van deze organisaties is in meer of mindere mate sprake van zeggenschap van de Dierenbescherming. Voor nagenoeg alle stichtingen geldt dat de door de Dierenbescherming voorgeschreven modelstatuten en -reglementen zijn ingevoerd en dat de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren het Bestuur vormt. De activiteiten van deze stichtingen worden uitgevoerd in overeenstemming met de doelstellingen, de visie en het beleid van de Dierenbescherming.

Voor de gelieerde stichtingen zijn de modelstatuten per 1 juli 2017 opnieuw vastgesteld. Bij een enkele stichting geldt er een (schriftelijk) samenwerkingsverband met afwijkende statuten.

De Consolidatiekring van de Dierenbescherming bestaat uit rechtspersonen die door middel van consolidatie organisatorisch direct of indirect zijn verbonden met de organisatie en samen één economische eenheid vormen. De stichtingen die tot de Consolidatiekring van de Dierenbescherming behoren, zijn in de geconsolideerde jaarrekening weergegeven.

Leden

De Dierenbescherming heeft gewone leden, gezinsleden, ereleden en leden van verdienste. Toelating van leden vindt plaats volgens de bepalingen zoals opgenomen in het huiselijk reglement.

Ledenraad

Samenstelling

De Ledenraad is zodanig samengesteld dat de leden ten opzichte van elkaar, het Bestuur, de Raad van Toezicht en welk deelbelang ook, onafhankelijk en kritisch kunnen opereren. De Ledenraad van de Dierenbescherming bestaat uit 25 mensen, die een zittingstermijn van ten hoogste drie jaar hebben. In 2017 waren er verkiezingen en de huidige Ledenraad is sinds 1 januari 2018 in functie. In de loop van 2020 zullen er opnieuw verkiezingen worden georganiseerd zodat de Ledenraad na afloop van de huidige zittingstermijn per 1 januari 2021 opnieuw wordt gevuld.

Benoeming

Door leden van de Dierenbescherming worden 24 leden gekozen. Alleen een meerderjarige natuurlijke persoon die in beginsel voldoet aan de profielschets kan tot lid worden gekozen. Leden van de Ledenraad mogen niet in enig dienstverband staan tot de Dierenbescherming of aan de Dierenbescherming gelieerde organisaties. Tevens mogen de leden van de Ledenraad geen commerciële banden hebben met de organisaties. Twaalf leden worden provinciaal geworven en twaalf leden landelijk. Voor alle benoemingen geldt dat kandidaten dienen te voldoen aan de in de algemene profielschets beschreven expertise.

Een ander criterium is teamsamenstelling en diversiteit. De 24 leden kiezen op basis van kwaliteiten die zijn beschreven in een algemene profielschets gezamenlijk een dagelijkse voorzitter die eveneens lid van de Ledenraad is. Als een vacature niet kan worden vervuld op de wijze als hiervoor beschreven, wordt het lidmaatschap vervuld door de eerstvolgende niet gekozen landelijke kandidaat met de meeste stemmen en indien dat niet mogelijk is, neemt de Ledenraad maatregelen die nodig zijn om in vacatures te voorzien. Deze situatie deed zich voor in 2019. De vacatures zijn toen met inachtneming van de benodigde formaliteiten ingevuld door verkozen provinciale kandidaten in volgorde van de meeste stemmen.

Vergaderingen

Statutair worden er ieder verenigingsjaar ten minste twee vergaderingen van de Ledenraad gehouden, maar in de praktijk komt de Ledenraad vaker bijeen en staan buiten de reguliere vergaderpunten ook dierinhoudelijke thema's centraal. In 2018 is er een dialoogagenda in het leven geroepen en in 2019 werd opnieuw een dialoogsessie georganiseerd. Hierbij zijn de Ledenraad, Raad van Toezicht en werkorganisatie vertegenwoordigd en is er gelegenheid om een inhoudelijke dialoog te voeren met de werkorganisatie over dierinhoudelijke onderwerpen aan de hand van de vastgestelde afwegingskaders. Op basis van deze sessie kan de Ledenraad input leveren voor bijvoorbeeld het jaarplan en andere dierinhoudelijke thema's nader bespreken.

De voorjaarsvergadering wordt gehouden vóór 1 juli en de najaarsvergadering na 1 juli, maar voor het einde van het kalenderjaar.

In de voorjaarsvergadering komen onder meer aan de orde:

- het jaarverslag en de jaarrekening inclusief de controleverklaring van de accountant;
- het voorzien in eventuele vacatures van het Bestuur of de Raad van Toezicht;
- andere voorstellen van het Bestuur, mits deze zijn opgenomen in de oproeping ter vergadering;
- het besluit tot verlenen van decharge van het Bestuur over het gevoerde beleid en van de Raad van Toezicht over het gehouden toezicht.

In de najaarsvergadering komen onder meer aan de orde:

- het jaarplan en de begroting voor het volgend verenigingsjaar, alsmede de jaarplanning;
- het voorzien in eventuele vacatures van het Bestuur of de Raad van Toezicht;
- andere voorstellen van het Bestuur, mits deze zijn opgenomen in de oproeping ter vergadering.

De Ledenraad kent een voorzitterschap bestaande uit:

- een technisch voorzitter (ten tijde van de Ledenraadsvergadering), zijnde de voorzitter van de Raad van Toezicht;
- een dagelijks voorzitter zijnde een lid van de Ledenraad dat daartoe door en uit de leden van de Ledenraad is gekozen.

Community

Binnen de digitale omgeving van de Dierenbescherming is in 2018 een eigen community ingericht waar leden van de Ledenraad relevante informatie en documenten kunnen vinden.

Bestuurssecretaris

Er is een bestuurssecretaris die zich onder andere richt op *good governance* en het organiseren van de verbinding tussen de werkorganisatie van de Dierenbescherming, de Raad van Toezicht en de Ledenraad, alsmede het adequaat communiceren met en ondersteunen van de Ledenraad in algemene zin. In 2019 zijn de eerste voorbereidingen getroffen voor een reguliere evaluatie van de onderlinge samenwerking tussen het Bestuur, de Raad van Toezicht en de Ledenraad die in 2020 zal plaatsvinden.

De Ledenraad kende in 2019 de volgende commissies:

Een aantal commissies heeft een statutaire basis en een aantal is door de Ledenraad zelf ingesteld omdat dat nuttig of noodzakelijk werd geacht.

- **Commissie voorbereiding Ledenraad** heeft een statutaire basis en wordt gevormd door de (dagelijks) voorzitter van de Ledenraad en twee door de Ledenraad aan te wijzen leden. Deze commissie stelt in overleg met de Bestuurder, voorzitter Raad van Toezicht – en bestuurssecretaris – de definitieve agenda voor de Ledenraad-vergadering vast.
- **Commissie communicatie Ledenraad** is gericht op het betrekken bij en informeren van de leden over de werkzaamheden van de Ledenraad. In 2019 heeft de Commissie verder uitgewerkt hoe de werkzaamheden worden ingevuld en vervolgd.

DE LEDENRAAD IN 2019

Dit was het tweede jaar van de zittingstermijn van de huidige Ledenraad van de Dierenbescherming, die in 2019 zes maal bijeenkwam. Er waren vier Ledenraadvergaderingen waarbij onder meer de volgende onderwerpen werden besproken:

- Provinciale Statenverkiezingen
- Herijking meerjarenbeleid DB 20-25
- Dierenhulp
- Gezelschapsdieren
- Veehouderij
- BLk
- Campagnes en fondsenwervende activiteiten Dierenbescherming
- In het wild levende dieren
- Oostvaardersplassen
- TNR Zwerfkatten
- Enquête en persoonlijke uitvraag betaalde en onbetaalde medewerkers ambulances
- Problematiek honden
- Dierenwelzijn *top of mind* in de praktijk
- Actualiteiten Dierenbescherming en Beter Leven keurmerk
- Jaarplan en begroting 2020
- Samenstelling en werk commissies
- Jaarverslag en jaarrekening 2018
- Dierenbescherming in vogelvlucht over 2018
- Dierentuinen
- Dierenbescherming in de media
- Moderne bedrijfsvoering voor meer dierenwelzijn
- Deelname Fauna Beheer eenheden
- Eurogroup for Animals / Raad voor Dieraangelegenheden
- Onverdoofd slachten
- Brachycefale rassen en designerkatten
- Onderzoek stalbranden Onderzoeksraad voor Veiligheid
- Opstart traject reguliere evaluatie samenwerking tussen Ledenraad, Raad van Toezicht en Bestuurder
- Benoeming leden commissie van Beroep

- **Commissie jaarstukken Ledenraad** is vroegtijdig aangesloten op het proces van de jaarstukken en heeft extra gelegenheid tot het stellen van vragen. Zij doet een eerste beoordeling van de jaarstukken en geeft een advies aan de Ledenraad met betrekking tot de besluitvorming hierover.
- **De Kiescommissie** heeft een statutaire basis en is belast met het organiseren van de verkiezingen van de Ledenraad. De commissie wordt actief op het moment dat de verkiezingen aan de orde zijn of er tussentijds in vacatures moet worden voorzien.

Accountant

De Ledenraad benoemt, in beginsel op bindende voordracht van de Raad van Toezicht, de accountant.

Dialogodag

Op 30 maart was er opnieuw een dialoogsessie tussen Ledenraad, Bestuur en een aantal leden van de Raad van Toezicht. Tijdens deze sessie kwamen onder meer de volgende onderwerpen aan bod: in het wild levende dieren, veetransport en intensieve veehouderij, proefdieren, bench huisvesting, mogelijkheden voor melding door dierenartsen en paraveterinair van dierenverwaarlozing en/of -mishandeling. Deze onderwerpen worden ofwel verwerkt in het jaarplan 2020 of nader onderzocht, waaruit moet blijken dat het haalbaar en passend is om het betreffende onderwerp in een volgend jaarplan te verwerken óf er een feitelijke onderbouwing volgt waaruit blijkt dat daar redelijkerwijs van moet worden afgezien. Tijdens de reguliere vergadering van 7 december was er eveneens een dialoogsessie over dierentuinen.

Excursie

De Ledenraad had op 24 mei een excursie naar een samenwerkingspartner en opvanglocatie van de Dierenbescherming om te spreken met de betaalde en onbetaalde medewerkers en kennis te nemen van de dagelijkse werkzaamheden en gebeurtenissen in een opvangcentrum van de Dierenbescherming.

Geen bezoldiging

Het lidmaatschap van de Ledenraad is onbezoldigd.

Raad van Toezicht

Samenstelling

De Dierenbescherming kent een Raad van Toezicht, bestaande uit een door de Raad van Toezicht te bepalen aantal van ten minste vijf en ten hoogste zeven natuurlijke personen. In 2019 is er één nieuw lid tot de Raad van Toezicht toegetreden. Conform het rooster van aftreden zijn er twee leden afgetreden, waaronder de voorzitter. De Raad van Toezicht bestaat sinds juni 2019 uit zes natuurlijke personen en heeft sinds 1 januari 2019 een nieuwe voorzitter.

Benoeming

De benoeming van de leden geschiedt met inachtneming van een door de Raad van Toezicht, na overleg met het Bestuur, vast te stellen functieprofiel waarin de competenties en selectieprocedure zijn bepaald. De leden mogen niet in enig dienstverband staan tot de Dierenbescherming, of aan de Dierenbescherming gelieerde

organisaties. De Raad van Toezicht benoemt uit zijn midden een voorzitter en een vicevoorzitter en kan eventuele taken onderling verdelen bij reglement. Aftredende leden kunnen ten hoogste eenmaal worden herbenoemd voor een periode van ten hoogste vijf jaar. Er gelden dan dezelfde regels als bij de initiële benoeming.

Taken

De Raad van Toezicht houdt integraal toezicht op het Bestuur, de Consolidatiekring, het beleid en de algemene gang van zaken binnen de Dierenbescherming en de daarmee verbonden organisaties. De Raad van Toezicht is belast met de taken die hem bij de statuten zijn toegekend.

Besluiten

De volgende besluiten van het Bestuur zijn onder andere onderworpen aan de schriftelijke goedkeuring van de Raad van Toezicht en de Ledenraad:

- de vaststelling of wijziging van het meerjarenbeleidsplan en de meerjarenraming;
- de vaststelling of wijziging van de begroting en het jaarplan;
- de vaststelling of wijziging van het jaarverslag en jaarrekening;
- het aanvragen van het faillissement of surseance van de Dierenbescherming;
- de vaststelling of wijziging van de contributies van de leden;
- de leden van de Raad van Toezicht handelen zonder last en ruggenspraak.

Vergaderingen

De Raad van Toezicht vergadert ten minste vier maal per jaar. Doorgaans komt de Raad vaker bijeen, dit doet zij wanneer tussentijdse besluitvorming gewenst is en ook werd er in 2019 extra tijd vrijgemaakt voor onderlinge kennismaking en overdracht in het kader van een aantal toetredingen. Voor de nieuwe leden was er een inwerkprogramma - waarbij zij kennismakingsgesprekken voerden met het management en een aantal medewerkers, ze hadden de mogelijkheid om een locatie en samenwerkingspartner te bezoeken met de Ledenraad en ze namen deel aan het DB festival. Ook neemt er naast de voorzitter van de Raad tenminste één ander lid deel aan de vergaderingen van de Ledenraad.

Geen bezoldiging

Het lidmaatschap van de Raad van Toezicht is onbezoldigd.

Bestuur

Met ingang van 22 mei 2018 heeft de Raad van Toezicht conform artikel 10.5 van de statuten van de NVBD en artikel 7.4 van de statuten van de LID mevrouw J.F. Admiraal tot statutair Bestuurder benoemd. Mevrouw Admiraal was aldus het gehele jaar 2019 (vanaf dat moment tot heden) Bestuurder van de Dierenbescherming.

Taak

Het Bestuur is belast met het besturen van de NVBD en met de algemene gang van zaken binnen de Dierenbescherming en de daarmee verbonden organisaties. Het Bestuur bepaalt het strategisch beleid, stelt financiële richtlijnen vast, voert management,

heeft de eindverantwoordelijkheid voor de dagelijkse leiding en vertegenwoordigt de Dierenbescherming. Een nadere uitwerking van de taken van het Bestuur is onder andere opgenomen in het Bestuursreglement en het reglement Governance Gelieerde Stichtingen.

Samenstelling

Het aantal Bestuurders wordt vastgesteld door de Raad van Toezicht, na schriftelijke goedkeuring van de Ledenraad en is momenteel vastgesteld op 1.

Benoeming

De benoeming van een bestuurslid geschiedt met inachtneming van een door de Raad van Toezicht, na advies van de Remuneratiecommissie, vast te stellen functieprofiel waarin de noodzakelijke competenties van een Bestuurder worden omschreven. Het functieprofiel is voor de leden openbaar. Het Bestuur wordt benoemd door de Raad van Toezicht na advies van de Remuneratiecommissie en na goedkeuring van de Ledenraad. De Ondernemingsraad (OR) heeft adviesrecht. Een Bestuurder wordt benoemd voor onbepaalde tijd of voor een periode zoals overeengekomen in de arbeidsovereenkomst.

Aanvaarden van nevenfuncties

Een Bestuurder dient elke nevenfunctie te melden aan de Raad van Toezicht. Voor het aanvaarden of continueren van een betaalde of onbetaalde nevenfunctie die een zodanige werkbelasting met zich meebrengt dat het afbreuk kan doen aan het functioneren voor de Dierenbescherming of die anderszins strijdig kan zijn met de belangen van (de Consolidatiekring van) de Dierenbescherming, heeft een Bestuurder schriftelijke goedkeuring van de Raad van Toezicht.

Beloning

De beloning en overige arbeidsvoorwaarden van het Bestuur worden vastgesteld door de Raad van Toezicht na advies van de Remuneratiecommissie. Hierbij wordt de puntentelling op basis van de beloningsregeling bestuurder goede doelen organisaties (Goede Doelen Nederland /CBF) in acht genomen.

Beoordeling

Het Bestuur wordt jaarlijks beoordeeld door de Raad van Toezicht na advies van de Remuneratiecommissie volgens een door de Raad van Toezicht, na advies van de Remuneratiecommissie, opgesteld beoordelingskader.

Commissies

Naast de commissies van de Ledenraad die hiervoor zijn genoemd, kent de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren de volgende statutaire commissies:

- De **Auditcommissie** is een vast onderdeel van de Raad van Toezicht. Deze commissie is onder verantwoordelijkheid van de Raad van Toezicht belast met het houden van toezicht op de financiële gang van zaken binnen de Dierenbescherming en haar Consolidatiekring in het algemeen. Tevens toetst de commissie de werking van de administratieve organisatie en interne controle en in het bijzonder de betalingsorganisatie.

- **Commissie vrijwilligers Ledenraad** richt zich op vrijwilligers en de wijze waarop de Dierenbescherming hen optimaal in staat stelt werkzaamheden uit te voeren. In 2019 heeft de commissie geconstateerd dat de Dierenbescherming het vrijwilligersbeleid verder professionaliseert en de vrijwilligers goed faciliteert.
- **Commissie verbetering Ledenraad** richt zich op het optimaal laten functioneren van de Ledenraad, en hoe een actieve inzet van de leden gestimuleerd kan worden. In 2019 hebben zij zich gericht op mogelijke verbetervoorstellen.
- **Commissie governance Ledenraad** richt zich vooral op de vorm van samenwerking tussen de Bestuurder, Raad van Toezicht en Ledenraad binnen de complexe organisatie en de organisatiestructuur zoals vastgelegd in statuten en reglementen.

RAAD VAN TOEZICHT**d.d. 1 januari 2019**

M. Sijmons (voorzitter)

M.C. Kuipers (vicevoorzitter)

M. Eleveld

F.L.B. Meijboom

J.K. de Pree

K. Broekhuizen

2019 Afgetreden

P. Smits – 1 januari 2019

P. Buisman – 13 juni 2019

2019 Toegetreden

K. Broekhuizen – 1 januari 2019

BESTUUR NVBD

J.F. Admiraal met ingang van 22 mei 2018 tot heden.

- De **Remuneratiecommissie** is een vaste commissie van de Raad van Toezicht, bestaande uit leden van de Raad van Toezicht en heeft als taak te adviseren en besluitvorming door de Raad van Toezicht voor te bereiden met name op het gebied van Governance en werkgeverschap van het Bestuur.
- De **Commissie van Beroep** is een vaste commissie van de Ledenraad. De leden worden benoemd door de Ledenraad op voordracht van de Bestuurder, bestaande uit onpartijdige en onafhankelijke leden. Voordrachten van de Bestuurder behoeven de schriftelijke goedkeuring van de Raad van Toezicht. Deze commissie heeft onder meer als taak het behandelen van en besluiten over klachten en het adviseren over en bemiddelen in geschillen. In 2019 is er een nieuw lid benoemd vanwege een vacature en heeft er een herbenoeming plaatsgevonden van een lid wier zittingstermijn was afgelopen.

Commissie van Beroep

Er zijn in 2019 bij de Commissie van Beroep geen klachten en/of geschillen gemeld. De Commissie is éénmaal bijeengekomen voor uitwisseling van informatie met de Bestuurder en andere stafleden relevant voor het werk van de Commissie.

Centrale Ondernemingsraad

De Dierenbescherming kent een Ondernemingsraad (OR).

Deze heeft negen zetels en wordt ondersteund door een ambtelijk secretaris. In 2019 is er veelvuldig overleg gevoerd met de Ondernemingsraad in het kader van de arbeidsvoorwaarden-harmonisatie. De harmonisatie is ingegaan op 1 januari 2019, het proces werd in 2019 voltooid.

6.5. RISICOMANAGEMENT**Organisatie**

De Dierenbescherming beheert met risicomanagement op gestructureerde wijze de belangrijkste risico's die de organisatie kunnen raken. Op deze manier is zij in staat om risico's te signaleren en tijdig effectieve beheersmaatregelen te nemen om zo de continuïteit te waarborgen. In een vroeg stadium wordt nagedacht over de mogelijke risico's, zodat we ervoor kunnen zorgen dat ze geen bedreiging worden of eventuele ernstige gevolgen worden beperkt. Het risicomanagement vormt een onderdeel van de planning en control cyclus van de Dierenbescherming. In de plannen van de managers van de afdelingen op het Service Centrum en van de regiomanagers staan de maatregelen benoemd om de risico's te beperken. Risico's worden besproken tussen de Bestuurder en de Raad van Toezicht en komen aan de orde in het overleg van de Bestuurder met de regiomanagers en de managers op het Service Centrum. De coördinerende rol voor het risicomanagement ligt bij de Manager Financiën & Control en de Bestuurssecretaris. Zij adviseren de Bestuurder over de gevolgen van bepaalde besluiten of actuele risico's die zich aandienen. De Bestuurder is eindverantwoordelijk.

Risicoanalyse en beheersing

In deze risicoparagraaf meldt de Dierenbescherming de risico's die in 2019 bijzondere aandacht hebben gekregen. Dat betekent dat ten opzichte van de vorige jaarrekening minder risico's worden vermeld. De risico's zijn geïnventariseerd vanuit vier perspectieven:

1. verbonden aan ontwikkelingen en gebeurtenissen in onder andere nationaal en internationaal overheidsbeleid en in de samenleving die een negatieve impact hebben op het dierenwelzijn.
2. verbonden aan trends en gebeurtenissen die de positie van de Dierenbescherming structureel kunnen bedreigen.
3. verbonden aan het financieel en administratief management van de Dierenbescherming en risico's op het gebied van het beheer van de financiële middelen.
4. direct verbonden aan de uitvoering van de activiteiten binnen de Dierenbescherming, in het bijzonder in de dierenopvangcentra en op de dierenambulance.

In de volgende tabellen worden de geselecteerde risico's beschreven die in 2019 bijzondere aandacht hebben gekregen. Per risico wordt de oorzaak benoemd, de genomen beheersmaatregelen en wat er in 2019 is bereikt.

Nr	Oorzaak	Beheersmaatregel	Bereikt in 2019
1.	Onvoldoende of afnemende aandacht voor dierenwelzijn in overheidsbeleid (wetgeving en handhaving) en in de samenleving	<ul style="list-style-type: none"> • Maatschappelijke veranderingen realiseren samen met de consument, producent, overheid en andere NGO's • Politieke beïnvloeding in Nederland en bij EU • Sterke communicatie- en beïnvloedingsstrategie 	<ul style="list-style-type: none"> • Succesvolle lobby voor uitbreiding capaciteit LID • Juridische gat gedicht in associatieovereenkomst tussen de EU en Oekraïne waardoor dumping van goedkoop kippenvlees niet meer mogelijk is • Introductie van het concept FairDog • Participeren in stuurgroep Veehouderij 2030 waarin brede discussie over dierenwelzijn, natuur en milieu wordt gevoerd
2.	Onvoldoende borging van het dierenwelzijn in onze eigen dierenopvangcentra en diervoer	<ul style="list-style-type: none"> • Specialistische aandacht voor werken met het type honden in onze opvang • Kwaliteitskeurmerken voor asielen en dierenambulances • Aandacht voor dierenwelzijn vanuit het beheer van ons vastgoed 	<ul style="list-style-type: none"> • Implementatie van het project 'Werken met honden' • Actuele veiligheidsrisico's (o.a. asbest, legionella en brandveiligheid) zijn geïnventariseerd en waar nodig aangepakt door aanpassingen door te voeren op de locaties • Programma van eisen opgesteld voor de gewenste bouw en inrichting van onze toekomstige dierenopvangcentra • Succesvolle (her)keuringen van asielen en dierenambulances
3.	Toenemende concurrentie voor de Dierenbescherming op gebied van dierenhulp en fondsenwerving	<ul style="list-style-type: none"> • Duidelijke positionering van de Dierenbescherming • Implementatie van een nieuw relatiebeheersysteem • Merkwaardentraject • Ontwikkeling van nieuwe instrumenten voor fondsenwerving 	<ul style="list-style-type: none"> • Succesvolle organisatie van de eerste Dog Fun Run • Uitbreiding van Dierenbuddy • Succesvol gebruik van crowdfunding • Duidelijke profilering via persvoorlichting • Inrichting van het nieuwe relatiebeheersysteem dat in maart 2020 in gebruik wordt genomen • Training van medewerkers in webcare en een social media strategie ontwikkeld
4.	Krimpemde inkomstenbasis en stijgende uitgaven	<ul style="list-style-type: none"> • Nieuwe instrumenten inzetten bij fondsenwerving • Relatiebeheer met gemeenten • Betere contracten afsluiten met gemeenten voor uitvoering wettelijke taak • Meer aandacht voor bedrijfsvoering in de asielen 	<ul style="list-style-type: none"> • Opbrengsten uit fondsenwerving zijn door gerichte aanpak boven begroting uitgekomen • Positief financieel resultaat in 2019 behaald en voldoende financiële reserves beschikbaar • Start werkgroep 'Gemeentelijke contracten' om te komen tot een verbeterd en uniform dienstenpakket voor gemeenten • Start project 'Bedrijfsvoering 2.0' voor verbetering van het dierenwelzijn, onder meer door te sturen op een kortere verblijfsduur, dat op termijn ook leidt tot lagere kosten • Integrale beoordeling van de opvangcapaciteit in het strategische vastgoedbeleid
5.	Onveilige werksituaties voor onze medewerkers	<ul style="list-style-type: none"> • Werken aan vergroten van sociale en fysieke veiligheid voor onze medewerkers • Terugdringen ziekteverzuim • Verbeteren van technische veiligheid, instructies en kennis van medewerkers 	<ul style="list-style-type: none"> • Meldprocedure misstanden opgesteld en centrale incidentenregistratie is beschikbaar • Samenwerking gestart met Instituut Psychotrauma in nazorg van incidenten • Start van de risico inventarisatie en evaluatie (RI&E) • Duurzaam inzetbaarheidsbeleid ingevoerd als onderdeel van de nieuwe arbeidsvoorwaardenregeling

6. Afnemende binding van betaalde en onbetaalde medewerkers met de organisatie	<ul style="list-style-type: none"> • Aandacht voor werving van vrijwilligers en betaalde krachten • Uniformering van vrijwilligersbeleid 	<ul style="list-style-type: none"> • Harmonisatie van het arbeidsvoorwaardenbeleid gerealiseerd • Nieuwe vormen van wervingskanalen ingezet • Succesvol DB festival voor alle medewerkers en vrijwilligers • Opleidingsaanbod van DB Academy beschikbaar voor vrijwilligers
7. Bedrijfsvoering is afhankelijk van de continuïteit in de beschikbaarheid van IT-systemen en kwetsbaarheden in de verwerking van persoonsgegevens	<ul style="list-style-type: none"> • Opstellen van beleid op het gebied van informatiebeveiliging en verwerken van persoonsgegevens • Bedrijfscontinuïteitsplan opstellen • Bewust maken van de organisatie in de risico's van het werken met privacygevoelige informatie 	<ul style="list-style-type: none"> • Verwerkingsregister is aangemaakt en wordt actueel gehouden • Procedure voor melden beveiligingsincidenten en datalekken is ingevoerd • Instructies voor medewerkers over hoe om te gaan met wachtwoorden en IT-bedrijfsmiddelen

Methodiek van risicobeoordeling

Bij beoordeling van de risico's wordt gekeken naar de kans op het voordoen van een mogelijke gebeurtenis en de gevolgen voor de Dierenbescherming in de ruimste zin van het woord. De gevolgen kunnen onder andere bestaan uit reputatieschade voor de organisatie, een belemmering in het realiseren van de doelstellingen op het gebied van dierenwelzijn of een financieel verlies (minder inkomsten of extra kosten). De combinatie van kans en gevolg bepaalt of het risiconiveau als laag, medium of hoog wordt beoordeeld. In de beoordeling wordt rekening gehouden met de beheersmaatregelen die worden genomen. De risico's worden gevisualiseerd in onderstaande risicomatrix. Deze laat in één oogopslag zien waar de potentiële risico's zitten. De nummers verwijzen naar de risico's zoals in de tabellen in deze paragraaf zijn beschreven.

Risicobereidheid

Het bestuur van de Dierenbescherming stelt de risicobereidheid vast. Voor een goede doelen organisatie is de impact van een

probleem rondom reputatie altijd (zeer) groot. Imago en vertrouwen bij het publiek zijn immers essentieel voor de steun die wij ontvangen. De Dierenbescherming kan het zich niet veroorloven reputatieschade op te lopen. Dit zou zich direct kunnen vertalen in afnemende betrokkenheid van donateurs, vrijwilligers en stakeholders, met als gevolg minder inkomsten die beschikbaar komen voor het verbeteren van dierenwelzijn. Daarom is de risicobereidheid voor risico's die de reputatie van de Dierenbescherming kunnen schaden laag. Tegelijkertijd zet de Dierenbescherming zich maximaal in voor een structureel beter welzijn voor dieren en is zij bereid weloverwogen risico's te nemen om doelstellingen te realiseren. Zo hebben we in het verleden onze nek uitgestoken bij de ontwikkeling van het Beter Leven keurmerk voor het diervriendelijker maken van de veehouderij. Op het gebied van bedrijfsvoering en financiën is de Dierenbescherming juist risicomijdend, omdat zij de continuïteit van de organisatie wil waarborgen. Om de financiële gevolgen van risico's op te kunnen vangen, houdt de Dierenbescherming voldoende reserves aan.

RISICOMATRIX

↑ Kans (%)

Zeer groot		1			
Groot			5		
Gematigd			6	2	
Klein				4, 7	3
Zeer klein					
	Zeer gering	Gering	Redelijk groot	Groot	Zeer groot

→ Gevolg

Financieel beleid

De Dierenbescherming staat voor een solide financieel beleid. In het treasury-reglement zijn de bepalingen vastgelegd ten aanzien van het kasbeheer en het vermogens- en beleggingsbeleid. Als in 2020 het nieuwe meerjarenbeleidsplan voor de periode 2020-2025 is vastgesteld, zal ook het financieel beleid en het treasury-reglement worden geactualiseerd.

In het beleid vindt een vertaling plaats van de uitgangspunten 'reserves en beleggingsbeleid' die zijn ontleend aan de VFI-richtlijn 'Financieel Beheer Goede Doelen'. Deze richtlijn is opgenomen in de eisen van het CBF-keur van het Centraal Bureau Fondsenwerving.

Voor de bedrijfsvoering wordt een werkkapitaal aangehouden in de vorm van liquiditeit bij de bank. Daarvoor wordt jaarlijks een liquiditeitsprognose met een tijdshorizon van 2 jaar gemaakt. Een deel van het vermogen wordt belegd. Dat wordt grotendeels bepaald door de omvang van de bestemmings-reserves. Er kan namelijk enige tijd verstrijken tussen het bestemmen en daadwerkelijk besteden van de middelen voor de activiteiten van de Dierenbescherming. Uitgangspunt daarbij is de instandhouding van de hoofdsom en bescherming tegen inflatie. De beleidskeuze is om risicomijdend te beleggen. De Dierenbescherming gebruikt geen derivaten of andere vormen van actieve hedging om financiële risico's af te dekken. Er is beperkt sprake van het verstrekken van leningen aan derden. De opgenomen lening is een hypothecaire lening waarvan de rente voor langere tijd is vastgelegd. De Dierenbescherming loopt hiermee geen renterisico. Het renterisico is het risico dat de waarde van een financieel instrument zal fluctueren als gevolg van een verandering van een markttrente.

Ook is er geen sprake van een kasstroomrisico. Dit is het risico dat toekomstige kasstromen verbonden aan een monetair financieel instrument zullen fluctueren in omvang. Door de stevige liquiditeitspositie van de Dierenbescherming achten wij het nagenoeg uitgesloten dat er sprake is van een liquiditeitsrisico. Dit is het risico dat de organisatie niet de mogelijkheid heeft om de financiële middelen te verkrijgen die nodig zijn om aan de verplichtingen te voldoen.

Strategisch vastgoedbeleid

In 2019 is wat betreft de vastgoedportefeuille verder gewerkt aan een strategisch vastgoedplan dat in 2020 gereed zal komen. Alle vastgoeddocumentatie (zoals contracten, tekeningen, rapportages, etc.) worden direct gedigitaliseerd en gestructureerd per locatie in de uniforme mappenstructuur waarin alle vastgoedobjecten zijn opgenomen. Er is inzicht verkregen in de daadwerkelijke fysieke status van alle objecten en in de aan de vastgoedobjecten gerelateerde kosten op korte en langere termijn. Alle gebouwen en bouwcomponenten in eigendom van de Dierenbescherming zijn opgenomen in een digitaal systeem en MeerJarenOnderhoudsPlan. Het 'Programma van Eisen' dat eerder werd opgesteld is nader tot in detail vormgegeven en als onderdeel daarvan zijn een capaciteits- en kostencalculator ontwikkeld. Hiervan wordt gebruik gemaakt bij het ontwikkelen van plannen (nieuwbouw/verbouw) en uitvoeren van onderhoud. Daarnaast is gewerkt aan het afsluiten van landelijke uniforme contracten (m.n. op het vlak van veiligheid en gezondheid), waarbij door schaalvergroting een kostenbesparing kan worden gerealiseerd en ook meer eenheid wordt aangebracht. Dit zal in 2020 worden voortgezet. Ook wordt in 2020 het strategisch vastgoedplan aangesloten op de nieuwe meerjarenstrategie die medio 2020 zal worden vastgesteld.

DE LEDENRAAD VERTELT

MET DE LEDENRAAD VAN DE DIERENBESCHERMING OP EXCURSIE. ARI SCHOL EN MARIAN SLUIJS BLIKKEN TERUG...

Blijde witte kippen, goed verzorgde honden en katten en hardwerkende medewerkers en vrijwilligers. Dat waren de ingrediënten van een onvergetelijke dag!

Helaas zwerven in ons land nog veel dieren rond en worden jaarlijks nog duizenden dieren mishandeld, verwaarloosd of gedumpt. Deze dieren hebben onze hulp hard nodig. Dankzij leden en donateurs kan de Dierenbescherming die hulp ieder jaar, zelfs iedere dag bieden.

Bij een vereniging als de Dierenbescherming hebben de leden een belangrijke stem bij het bepalen van de focus en de lange termijn koers van de vereniging en de uitvoering daarvan. De Ledenraad is daarom een belangrijk orgaan van de Dierenbescherming. De raad bestaat uit 25 leden die vanaf 1 januari 2018 voor 3 jaar gekozen zijn.

De Ledenraad vertegenwoordigt de leden van de Dierenbescherming en is een klankbord voor de directie bij het bepalen van strategisch en dierinhoudelijk beleid. Daarnaast heeft zij statutaire taken, zoals het goedkeuren van de jaarrekening, het jaarplan en de begroting. De focus van de Ledenraad ligt vanzelfsprekend altijd op het dierenwelzijn, de kerndoelstelling van de Dierenbescherming.

De Ledenraad komt minimaal viermaal per jaar bijeen met de directie en een afvaardiging van de Raad van Toezicht. Binnen de Ledenraad zijn verschillende commissies actief zoals de commissie Jaarstukken en de commissie Vrijwilligers.

Naast dat de Ledenraad interactieve gespreksdagen voert over dierenwelzijnsonderwerpen, betekent het werk van de Ledenraad ook meestal een lange dag vergaderen. Tijd dus voor de Ledenraad om een werkbezoek te brengen aan het veld waar het 'echte' werk gedaan wordt. Tijd om de pumps en nette schoenen te verruilen voor gympjes en laarzen. We trekken erop uit!

Kippenstal Kipster

De dag begint met een tocht naar het groene Limburg waar boerderijen vaak van generatie op generatie overgeleverd zijn. Een plek in het zuiden van ons land met een schitterend weids landschap en landbouwgrond doorsneden door sloten. En daar ineens doet hij op: de meest mens-, milieu- en diervriendelijke kippenstal ter wereld!

We zijn namelijk bij Kipster in Oirlo.

Kipster? Die kennen we toch van die duurzame blauwe leuke doosjes met vijf eieren van de Lidl? Ja precies die!

We komen de stal binnen via een kleine deur om vervolgens in een kippenparadijs terecht te komen. 24.000 blijde witte kippen. Van oorsprong bos- en struikdieren dus allemaal spelend en klauterend in bomen van hout, uitgebalanceerd voer pikkend, kakelend in hun eigen kippentaal en rennend van binnen naar buiten en weer terug. Als Ledenraad kijken we onze ogen uit.

Maar veel tijd om te kijken krijgen we nog niet. Na een heerlijke verse veganistische lunch vertelt medeoprichter en boer Ruud Zanders (Boer Ruud eet zelf vegetarisch), opgegroeid tussen de kippen, hoe hij als Limburgse jongen met hun concept voor pluimveehouderij op de nummer 2 van de Duurzame 100 van Trouw 2018 terecht is gekomen. Wat een mooi verhaal! De Ledenraad hangt bij de boer aan zijn kippen, eh zijn lippen.

Kipster is namelijk bijzonder. Kipster is namelijk meer dan een grote kippenstal. Kipster staat voor:

1. De belangrijkste waarde van Kipster is respect voor het leven. Welzijn van dier en mens staat voorop. En welzijn is niet zomaar vanzelfsprekend in onze wereld. Boer Ruud en zijn team zijn daarom kritisch op zoek en nemen daarbij ook telkens hun eigen proces onder de loep om het dieren- en mensenwelzijn te vergroten. Bovendien vraagt het team daarbij ook regelmatig hulp aan de Universiteit van Wageningen. De boerderij is volledig circulair. En de kippen hebben relatief veel ruimte.
2. De Kipster kippen eten een speciaal ontwikkeld voer van veilige resten uit, bijvoorbeeld, grote bakkerijen. Zo dragen ze bij aan een beter milieu en gaan verspilling tegen. Wat een mooie kringloop!
3. De haantjes, de broertjes van de Kipster hennen krijgen een zo goed en lang mogelijk leven.

Het leuke is dat niet alleen voor de Ledenraad, maar de deur de hele dag voor publiek openstaat! Iedereen kan zelf gaan kijken. Ook u! Dat doen wij ook na het mooie verhaal over de ontstaansgeschiedenis en de toekomst van Kipster gehoord te hebben. We kijken onze ogen uit. Zowel van bovenaf, waar we alle eieren over de lopende band zien gaan, als beneden en buiten, waar we oog in oog staan met de witte prachtdieren.

We komen hier zeker nog eens terug. En dan nemen we onze kinderen mee. Om te laten zien hoe ook in de veehouderij respect voor het leven van het dier voorop kan staan. Want dat is natuurlijk waar we allemaal de Dierenbescherming voor steunen!

Dierenbeschermingscentrum Born

De dag was nog niet om. Vol van Kipster, doken we weer in de auto naar onze volgende bestemming.

Ditmaal niet een grote boerderij met weids uitzicht, maar een modern pand verstoppt tussen de bomen aan een bosrand. Wat een mooie opvanglocatie hier in Born! Daar zijn we het unaniem over eens.

Onze koffie wordt koud omdat we teveel willen bespreken met de medewerkers en vrijwilligers die op deze middag aan het werk zijn. Wat een bewondering hebben wij voor de mensen die dit centrum dag en nacht draaiende houden! Ze vangen de dieren op met hart en ziel. Dieren in allerlei vormen en maten, (ver)wild(erd) en tam, allemaal met een eigen gebruiksaanwijzing.

Na een warm welkom starten we de rondleiding met een boeiend verhaal van Hein Huijers (programmamanager Dierenhulp en daarmee manager van het centrum) en Nita Kramer (regiomanager Dierenbescherming Zuid).

We leren over de totstandkoming van de opvang die mogelijk is gemaakt door een gulle nalatenschap, het gebruik van het pand, de samenwerkingspartners, de hoeveelheid en soorten dieren die bij de opvang binnenkomen en de trainingen die worden gegeven aan mens en dier.

We staan te trappelen om het centrum te bekijken. We mogen mee met een aantal medewerkers en vrijwilligers. We zien waar de dieren aan komen rijden in de ambulance, waar ze worden onderzocht en waar ze behandeld worden door een dierenarts om vervolgens te worden opgevangen.

We zien de telefooncentrale waar de hele dag door de telefoons staan te rinkelen. Medewerkers nemen voor elk telefoontje de tijd, niet alleen om bellers te bevragen maar ook om kennis over dieren te delen. Alleen buiten werktijden rinkelt de telefoon hier niet, maar dan wel bij de centrale in Rotterdam: 24/7 bereikbaar en de ambulances inzetbaar. We krijgen er een beetje kippenvel van omdat we het zo spannend vinden. Elk moment kan er weer een nieuw telefoontje komen. Niet

alle telefoontjes zijn gelukkig aanleiding voor het uitrukken van de volledig uitgeruste dierenambulance. Maar tijd en aandacht krijgen ze allemaal.

Vanuit de hokken kijken ons ondertussen lieve nieuwsgierige oogjes aan. Met wat moeite kunnen we de rondleiding afmaken: de verleiding is erg groot om te blijven staan, de dieren te knuffelen en instant verliefd te worden.

Bij de afsluitende borrel hebben we nog de tijd om verder te praten met het team. En vooral onze dankbaarheid aan hen over te brengen voor alles wat ze voor de dieren betekenen. Iedereen is het erover eens: voorkomen is beter dan genezen. Maar als het dan toch niet eenvoudig te voorkomen is of al een feit is, dan moeten we er voor de dieren zijn!

Dankbaarheid

Als Ledenraad zijn we erg dankbaar dat we gekozen zijn om de leden te vertegenwoordigen. We blijven ons de komende tijd met liefde inzetten voor de Dierenbescherming.

En we zijn na onze excursie nog dankbaarder voor alle medewerkers en vrijwilligers die elke dag werken aan het verbeteren van dierenwelzijn in Nederland. Er is nog zoveel te doen, tegelijkertijd is er al zoveel bereikt. De Ledenraad kan zich niet anders dan vol lof uitspreken over al het mooie werk dat wordt gedaan.

We vinden het ook erg bijzonder dat door een gulle nalatenschap honden en katten een (tijdelijk) thuis vinden.

Daarnaast willen we boeren als Ruud Zanders bedanken die het aandurven om nieuwe stappen te zetten en de wereld, onze wereld, elke dag een beetje meer diervriendelijk te maken!

7. COMMUNICATIE MET BELANGHEBBENDEN

7.1. BELANGHEBBENDEN

- Leden
- Vrijwilligers
- Medewerkers

- Dierenopvangcentra (DB en externe)
- Dierenambulances (DB en externe)

- Politiek
- Overheidsinstellingen
- Bedrijfsleven, onderzoeksinstituten, brancheverenigingen

- Publiek
- Melders
- Indieners van klachten
- Pers
- Volgers social media
- Vrienden en connecties
- Abonnees digitale nieuwsbrief Dierenm@il
- Leveranciers

DIEREN-BESCHERMING

- Goede Doelen Nederland
- Centraal Bureau Fondsenwerving
- Samenwerkingspartners

- Sponsors
- Donateurs

7.2. COMMUNICATIEMIDDELEN

Magazine DIER

Met het ledenblad DIER informeert de Dierenbescherming leden, donateurs, giftgevers en andere betrokkenen over haar werkzaamheden, activiteiten en resultaten. Ook bieden we een handelingsperspectief; we motiveren mensen om vrijwilliger te worden, op andere wijze hulp te bieden, periodiek te schenken of na te laten aan de Dierenbescherming. Daarnaast is voorlichting een belangrijke pijler van het blad dat vier keer per jaar verschijnt, in een gemiddelde oplage van 124.000 stuks.

Websites

Onze website dierenbescherming.nl is met ruim 5 miljoen bezoekers, 20% meer dan in 2018, hét online platform van de Dierenbescherming. Hier worden mensen op de hoogte gehouden van onze activiteiten, acties en campagnes. Ook staat hier alle informatie over – en nieuws van – onze dierenopvangcentra en dierenambulancediensten. Voor bemiddeling van dieren uit onze opvangcentra is er de site ikzoekbaas.nl. Het aantal bezoekers van deze site groeide van bijna 3,5 miljoen in 2018 naar meer dan 4 miljoen in 2019. Hulp bij vermissing van uw huisdier vindt u op mijndierzoek.nl. Van deze site is het afgelopen jaar door zo'n 350.000 mensen gebruikgemaakt.

Sociale Media

Om onze missie – een wereld waarin mens en dier met respect voor elkaar samenleven – onder een brede groep uit te dragen, maken we volop gebruik van sociale media. Met name via Facebook, Instagram, Twitter en LinkedIn houden we mensen

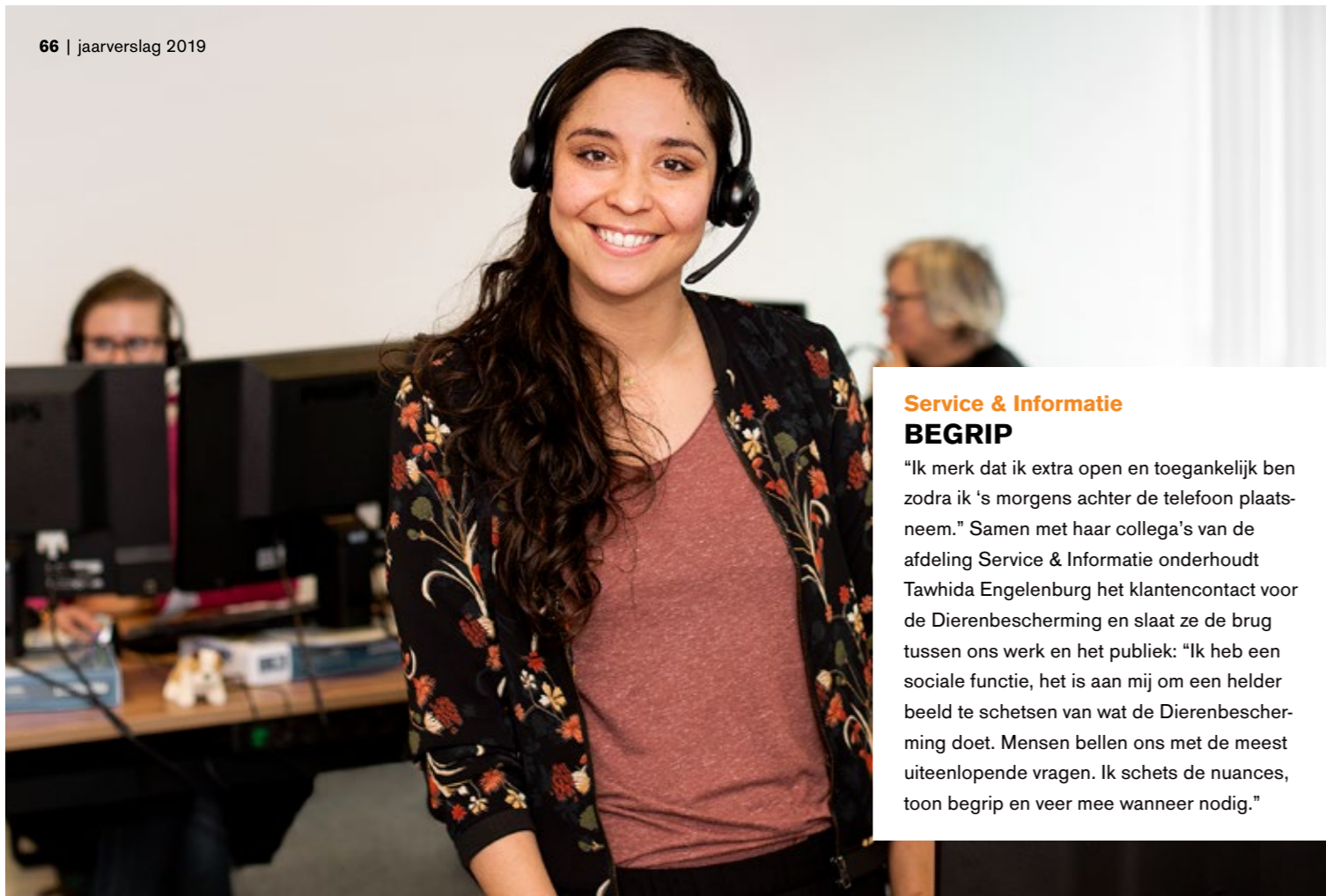
op de hoogte, reageren we op actualiteiten en gaan we het gesprek aan. Dat dit wordt gewaardeerd blijkt wel uit het grote aantal volgers op de verschillende platformen. Op Facebook zijn dat er ruim 160.000, op Instagram 30.000, op Twitter 31.000 en op LinkedIn 6.000. Met name Instagram en LinkedIn zijn het afgelopen jaar flink in populariteit gegroeid.

Digitale nieuwsbrief

In 2019 verstuurden we elke drie weken onze digitale nieuwsbrief Dierenm@il. In campagne-periodes werden speciale edities verzonden. Aan het einde van het jaar had Dierenm@il zo'n 205.747 abonnees tegenover 191.386 eind 2018. Dat is een groei van 7,5%.

Interne communicatie

De Dierenbescherming zet verschillende communicatiemiddelen in om werkprocessen soepeler te laten verlopen en betrokkenheid van medewerkers te verhogen. MijnDB, ons intranet, is een belangrijk communicatiemiddel. Ook (regionale) nieuwsbrieven en persoonlijke ontmoetingen dragen bij aan deze doelen. Zo werd er in 2019 het tweemaaljaarlijkse DB Festival georganiseerd, waar betaalde en onbetaalde medewerkers de mogelijkheid kregen om elkaar te ontmoeten en workshops te volgen. Ook werd afgelopen jaar het interne kennisspel 'Kwispel' geïntroduceerd. Dit spel daagt alle medewerkers uit om meer te leren over de standpunten van de Dierenbescherming. Tot slot is gestart met een blog van directeur Co'tje Admiraal, om haar zienswijze op de actualiteit en de Dierenbescherming als organisatie met alle medewerkers te delen. Deze interne aandachtspunten geven kleur aan één Dierenbescherming en het gezamenlijke doel.

Service & Informatie BEGRIP

"Ik merk dat ik extra open en toegankelijk ben zodra ik 's morgens achter de telefoon plaatsneem." Samen met haar collega's van de afdeling Service & Informatie onderhoudt Tawhida Engelenburg het klantencontact voor de Dierenbescherming en slaat ze de brug tussen ons werk en het publiek: "Ik heb een sociale functie, het is aan mij om een helder beeld te schetsen van wat de Dierenbescherming doet. Mensen bellen ons met de meest uiteenlopende vragen. Ik schets de nuances, toon begrip en veer mee wanneer nodig."

7.3. KLANTTEVREDENHEID

Loyaliteitsdimensies – top-3 scores*

	1-meting	2-meting	3-meting	4-meting	Benchmark	
Problematiek	Betrokkenheid	95%	95%	97%	96%	90%
	Blijvendheid	-	-	-	97%	-
	Urgentie	-	-	-	87%	-
	Omvangrijkheid	-	-	-	85%	-
Organisatie – cognitief	Terugkoppeling	88%	90%	92%	94%	86%
	Vertrouwen	89%	90%	92%	91%	88%
	Doelgerichtheid	-	-	78%	73% ▼	-
	Resultaat	87%	88%	89%	89%	79%
	Autoriteit	88%	88%	89%	91%	77%
	Impact	-	-	-	90%	-
	Tevredenheid	-	-	-	95%	-
Organisatie – affectief	Verbondenheid	83%	84%	87%	84%	68%
	Waardering – steun	89%	89%	91%	90%	85%
	Waardering – algemeen	-	-	-	80%	-
	Goed gevoel	-	-	-	95%	-
	Schuldgevoel	-	-	-	75%	-
	Gedeelde waarden	-	-	-	95%	-

* top 3-scores = % enigzins mee eens + % mee eens + % helemaal mee eens (7-punt schaal) % = significant boven benchmark (index > 110)

- = geen benchmark beschikbaar of dimensie niet uitgevraagd in betreffende meting ▼ = significante daling ten op zichte van 3-meting

7.4. KLACHTAFHANDELING

De Dierenbescherming maakt voor de afhandeling van klachten gebruik van een landelijke klachtenprocedure. Klachten over de organisatie die voldoen aan de voorwaarden van het Klachten- en geschillenreglement Dierenbescherming worden conform deze procedure afgehandeld. De Dierenbescherming neemt klachten serieus en ziet ze als een signaal om de bedrijfsvoering waar mogelijk verder te verbeteren.

Afgehandelde klachten

In 2019 heeft de klachtencoördinator van de Dierenbescherming 244 klachtenformulieren behandeld; 174 van deze formulieren gingen over (onderdelen) van de Dierenbescherming en zijn afgehandeld volgens het Klachten- en geschillenreglement. Van dit totale aantal waren er 64 (36,5%) gegrond. Eens per kwartaal wordt over de klachtenafhandeling gerapporteerd aan de Raad van Toezicht. In 2019 is tevens gewerkt aan het integriteitsbeleid en een klokkenluidersregeling die in 2020 in werking treedt.

In de tabel hieronder is een verdeling van klachten naar organisatieonderdeel gemaakt:

Afdeling DB	Totaal
MC&F (Marketing, Communicatie & Fondsenwerving)	58
Dierenbescherming algemeen	22
LID (Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming)	26
Regio Noordoost	25
Regio Noordwest	12
Regio Zuid	16
Regio Zuidwest	11
S&I (Service & Informatie)	2
Finance	1
BLk (Beter Leven keurmerk)	1
Totaal	174

In de tabel hieronder is een verdeling van klachten naar categorie gemaakt:

Categorie	Totaal
Administratie niet in orde	8
Bedrijfsonderdeel functioneert niet	9
Behandelen (zwerf)dieren	5
Behandeling vrijwilligers	6
Beleid asiel	17
Beleid (regionale) afdeling	2
Beleid Dierenbescherming	7
Beleid uitrijden dierenambulances	19
Beleid LID	12
Financieel beleid	5
Toezichthouder (LID)	7
Collecte	7
Commercieel beleid	35
Communicatie	15
Gedrag vrijwilliger	2
Melding	14
Plaatsen dier	4
Totaal	174

Leren van klachten

De Dierenbescherming ziet klachten als een signaal en probeert er in die zin haar voordeel mee te doen. Bij klachten wordt het principe van hoor en wederhoor toegepast. Er wordt altijd navraag gedaan bij betrokkene over het voorval waarover geklaagd is. Waar nodig zal het management naar aanleiding van een klacht in gesprek gaan met de desbetreffende medewerker(s) en wordt de bedrijfsvoering eventueel aangepast. Indien er sprake is van meerdere klachten binnen een bepaalde categorie of organisatieonderdeel, wordt bekeken of er procesverbetering mogelijk is; hierover geeft de klachtencoördinator waar mogelijk advies.

8. BLIK OP 2020

8.1. ONZE ORGANISATIE

Cultuur & integriteit

De Dierenbescherming wil een organisatie zijn waar mensen graag bij en mee willen werken. Vanuit die insteek zal er een herijking plaatsvinden van het integriteitsbeleid. Hierin worden niet alleen handvatten voor integriteitsvraagstukken geboden, maar wordt er bovenal gekeken naar de wijze waarop we als Dierenbescherming met elkaar om willen gaan. Om te komen tot een nieuwe, uniforme gedragscode zal in het land input worden verzameld zodat er daadwerkelijk draagvlak ontstaat voor de gemaakte afspraken en deze zal met grote vanzelfsprekendheid nagestreefd worden.

Gezondheid & veiligheid

Vanuit de Risico Inventarisatie en Evaluatie wordt er gekeken welke punten de meeste aandacht behoeven ten aanzien van gezond en veilig werken binnen de Dierenbescherming. Op basis daarvan worden de prioriteiten ten aanzien van gezondheid en veiligheid bepaald. Hierin wordt per punt gekeken of er mogelijkheid is tot het landelijk bieden van een oplossing of dat er maatwerk nodig is. Alle informatie rondom gezond en veilig werken worden verzameld in een Arbo catalogus zodat deze altijd vindbaar is.

Beoordelingssystematiek

In 2020 wordt de nieuwe beoordelingssystematiek binnen de hele organisatie geïmplementeerd. In het eerste half jaar worden de leidinggevenden én medewerkers getraind in de toepassing van de beoordelingssystematiek. Naast een uitleg over deze methodiek, leren deelnemers in de training wat er nodig is om tot goede gesprekken te komen en oefenen zij met behulp van gesprekstechnieken.

Opleiding & ontwikkeling

In 2020 wordt het opleidingsaanbod hervormd. Het centrale aanbod, zoals de medewerkers dit nu kennen, blijft deels bestaan. Daarbij streven wij ernaar om het opleidingsaanbod planmatiger te maken en meer aan te laten sluiten bij de ontwikkelbehoefte. Daarnaast worden er opleidingsprogramma's aangeboden, waaronder een leiderschapsprogramma.

Aantrekken en behouden van medewerkers

Met een bloeiende arbeidsmarkt is er extra focus op het aantrekken, boeien en binden van betaalde en onbetaalde medewerkers. Om structureel voldoende aandacht te besteden aan de vrijwilligersvacatures die de Dierenbescherming open heeft staan, wordt er een wervingskalender voor 2020 opgetekend. Middels verschillende communicatie-uitingen brengen we maandelijks andere vacatures onder de aandacht. Tevens wordt er geëxperimenteerd met nieuwe vormen van werving en het aantrekkelijk houden van de Dierenbescherming als werkgever.

In 2020 portretteert de Dierenbescherming onder de titel #ikbendierenbeschermers medewerkers als blijk van waardering

en om potentiële nieuwe dierenbeschermers nieuwsgierig te maken naar de organisatie.

Als organisatie luisteren we graag naar de input van onze medewerkers; wat doen we al goed en wat kan beter? Middels een medewerkers-betrokkenheidsonderzoek zullen deze en andere vragen worden voorgelegd bij alle mensen van de Dierenbescherming. Met de inbreng en suggesties van onze medewerkers, betaald en onbetaald, kunnen wij elkaar verder bouwen aan een fijne, veilige en inspirerende werkomgeving.

8.2. REDDEN EN OPVANGEN

Wij kunnen ons werk niet uitvoeren zonder de hulp van vele dierenvrienden die zich op vrijwillige basis inzetten voor meer dierenwelzijn. Het werven en behouden van vrijwilligers blijft een belangrijk aandachtspunt voor 2020. Daarnaast volgt vanuit de projecten 'Moderne bedrijfsvoering voor meer dierenwelzijn' en 'Werken met honden binnen de Dierenbescherming' in 2020 een advies. Na goedkeuring door het MT zullen de implementatieplannen door de regio's uitgevoerd moeten worden in de dierenopvangcentra. Ook willen we de dierenambulances functioneel en representatief op orde krijgen. Hieronder valt het realiseren van een uniform rittenregistratiesysteem. Ook wordt gekeken naar de inzet en vervanging van beschikbare (elektrische) voertuigen, om de regionale dekking qua vervoer te kunnen optimaliseren.

8.3. LOBBY: FOCUS

De Dierenbescherming gaat met een 3-puntenplan maatregelen voorstellen, allereerst voor de verkiezingsprogramma's van politieke partijen en vervolgens voor het nieuwe regeerakkoord. We lobbyen voor onze lange termijnvisie op het onderwerp veehouderij. In 2020 is onze lobby ondersteunend aan FairDog, het op te richten online handelsplatform met als doel om het aanbod van gezonde, sociale honden in Nederland te vergroten. We willen meer aandacht voor proefdieren, omdat na vijf jaar het Nationaal Comité Advies Dierproevenbeleid (NACD) niet heeft gebracht wat we hoopten. Tot slot blijven we onze aandacht vestigen op het verbeteren van vissenwelzijn, in overleg met Eurogroup for Animals.

8.4. ONTWIKKELING BETER LEVEN KEURMERK

In 2020 versterken we ons Beter Leven keurmerk met een verdere toename van verwerkte producten, door uitbreiding van deelnemers in de Food Service en het toevoegen van criteria voor haantjes, opfokleghennen etc. Ook werken we strategisch samen met partijen ten behoeve van een internationaal vergelijkbaar systeem voor informatie over de productiemethode van dierlijke levensmiddelen. We voegen stapsgewijs natuur- en milieucriteria

toe voor kip en varken. Voor zuivel met 1, 2 en 3 sterren stellen we de criteria vast, deelnemers kunnen dan kiezen op welk niveau ze mee willen doen. De kwaliteit van onze processen past bij onze positie als leidend specialist; hiervoor zetten we tijdelijk extra formatie in. Het College van Deskundigen wordt verder ingericht. We integreren nieuwe technieken in onze visie.

8.5. INVESTEREN IN DE TOEKOMST

• Project Fenix

De Dierenbescherming kent veel donateurs die middels hun jaarlijkse bijdrage ons werk mogelijk maken. Voor een toekomstgericht relatiemanagement is het van belang dat we naast leden en donateurs breder naar onze relaties gaan kijken. Veel mensen leveren ook op andere manieren bijdragen. In tijd of bijvoorbeeld in kennis. Ook zijn mensen minder geneigd om lid-voor-het-leven te worden. Liever dragen zij bij aan specifieke thema's die hen raken en dicht bij huis zijn. Om al deze mensen betrokken te krijgen en te houden bij de Dierenbescherming, is het van belang om te weten wat onze achterban van ons verwacht. Hoe kunnen wij voldoen aan de behoeftes en verwachtingen van mensen die een bijdrage kunnen leveren? Wat verwachten ze van ons wanneer ze contact hebben met een asiel om een hond of kat in huis te nemen bijvoorbeeld? En hoe kunnen we hen nog actiever betrekken bij ons werk? Voor zo'n moderne manier van relatiemanagement is goede ondersteuning nodig door ICT.

In 2019 hebben we de overgang naar een moderne ondersteuning voor ons relatiebeheer voorbereid. De procesinrichting in het nieuwe systeem is klaar en voor de jaarlijkse collecte hebben we daar in 2019 al gebruik van gemaakt. In het eerste kwartaal van 2020 zullen ook alle andere gebruikers over gaan op het nieuwe systeem en wordt Fenix afgerond als sterke basis voor een modern relatiebeheer.

• DB 20-25

De doelstelling van de Dierenbescherming is het beschermen van dieren in de ruimste zin van het woord en het behartigen van hun belangen. En dat doen we natuurlijk volop, iedere dag! Denk bijvoorbeeld aan de verbeterde leefomstandigheden die we met ons Beter Leven keurmerk voor miljoenen dieren in de veehouderij kunnen bewerkstelligen. Of neem de vele dieren die met onze dierenambulances ophalen en via onze dierenopvangcentra weer een fijn thuis krijgen.

Maar de wereld om ons heen verandert en daarmee ook de manier waarop mensen met dieren omgaan. Wij zijn ons als Dierenbescherming daarom gaan afvragen: 'Kunnen we niet nóg meer betekenen voor dierenwelzijn in Nederland? En hoe kunnen we de middelen die we hebben nóg beter inzetten?'. Om hier antwoord op te geven, zijn we in 2019 een traject gestart waarin we gestructureerd onderzoeken welke trends en ontwikkelingen we waarnemen en hoe we daar op kunnen inspelen. Veel medewerkers en vrijwilligers hebben hierover (interactief) mee

gedacht. Er is ook onderzocht wat de verwachtingen zijn van onze leden, donateurs en het Nederlands publiek. Ons doel is om voor zoveel mogelijk dieren in Nederland een verbetering van welzijn te bewerkstelligen; gezelschapsdieren, dieren in de veehouderij, proefdieren én in het wild levende dieren. We kiezen ervoor om in onze werkwijze meer focus te leggen op het voorkómen van problemen, zodat we minder dieren hoeven te redden uit benarde of bedreigende situaties.

Inmiddels zijn hebben veel plannen vorm gekregen en is het streven om vóór de zomer van 2020 een plan te presenteren waarin onze visie staat beschreven aangevuld met concrete doelen die we in 2025 bereikt willen hebben. Ook wordt beschreven hoe we die doelen willen realiseren, natuurlijk met volle inzet en betrokkenheid van vrijwilligers en medewerkers.

• Merkwaardentraject

Een onderdeel van de meerjarenbeleidsplan DB 20-25 is het merkwaardentraject. Hierin kijken we niet naar wat we doen, maar naar het gevoel bij de Dierenbescherming. Mensen kiezen vaak ergens voor op basis van hun onderbuikgevoel. Maar wat is het onderbuikgevoel bij onze organisatie? Het doel van dit traject is dat we samen onze merkwaarden, die onze organisatie karakteriseren, bepalen en het merkverhaal van de Dierenbescherming opstellen. Als we een duidelijk verhaal hebben waar we voor staan dat door alle medewerkers wordt uitgedragen bouwen we daarmee aan een sterker merk.

8.6. BLIK OP DE TOEKOMST REGIONAAL

De vier regio's hebben gezamenlijke doelstellingen geformuleerd die leidend zullen zijn voor de regionale jaarplannen voor 2020. Deze doelstellingen gelden voor de werkgebieden: organisatie, personeel, opvang, vervoer, lobby, contractbeheer dierenhulp en preventie. Naast deze werkgebieden zullen de doelstellingen voor het jaar 2020 in het teken staan van het thema 'samenwerking'. Waar mogelijk werken we met andere partijen op dierenwelzijnsvlak. Door breder te kijken dan de eigen organisatie, worden krachten gebundeld en kunnen we meer betekenen voor dieren. Hiervoor is het optimaliseren van de samenwerking binnen onze eigen organisatie ook van groot belang. Goede samenwerking binnen de regio's, tussen de regio's en met het Service Centrum, maakt dat we van elkaar kunnen leren. Zo kunnen we alle kennis en kwaliteiten binnen de Dierenbescherming optimaal inzetten om onze gezamenlijke doelstellingen te realiseren. Daarmee leveren we met z'n allen een bijdrage aan het welzijn van dieren in Nederland.

8.7. VOORUITBLIK FINANCIËLE CIJFERS

Het begrote financiële resultaat voor 2020 is € 1,2 miljoen negatief voor alle entiteiten binnen de Consolidatiekring van de Dierenbescherming tezamen. In de begroting 2020 zijn de stichtingen die niet onder het bestuur van de NVBD vallen niet meegenomen; deze stichtingen stellen hun eigen begroting op. De continuïteitsreserve en de liquiditeit zijn ruim voldoende om dit negatief resultaat te dekken. In 2020 worden verdere stappen gezet om de operationele bedrijfsvoering te optimaliseren. Een meerjarenplan voor de periode 2020-2025, dat medio 2020 zal worden vastgesteld, moet ons gaan helpen om in 2022 een operationele begroting in evenwicht te realiseren. Dat schept ruimte om meer doel gerelateerde bestedingen te doen. In 2019 is het traject van de harmonisatie van de arbeidsvoorwaarden afgerond.

De harmonisatie leidt tot structureel hogere personeelskosten. Daarnaast wordt begin 2020 het nieuwe CRM-pakket in gebruik genomen. De investeringen in het pakket zullen vanaf dat moment worden afgeschreven. Deze twee ontwikkelingen leiden ertoe dat de stap naar een sluitende begroting fors groter is geworden. Tegen deze achtergrond zijn wij er desondanks in geslaagd om voor 2020 een begroting te maken waarin een balans wordt gevonden tussen de grote ambities van de organisatie om de doelen te realiseren op het gebied van dierenwelzijn en de noodzaak om scherp te zijn op de personele formatie en de kosten. Voor 2020 verwachten we meer baten van particulieren (in het bijzonder nalatenschappen). De lasten nemen ook toe, mede door de stijging van de personeelskosten. De kosten voor beheer en administratie nemen toe; een professionele organisatie vraagt om een professionele ondersteuning, op het gebied van HRM, vastgoed, financiën en ICT.

(x € 1.000)	Begroting 2019	w.v. entiteiten onder bestuur NVBD	w.v. entiteiten met een eigen bestuur	Realisatie 2019	Begroting 2020
BATEN					
Baten van Particulieren	19.090	18.812	278	22.441	20.079
Baten van Bedrijven	189	178	11	202	186
Bijdrage van Loterijorganisaties	1.811	1.811	0	2.054	1.819
Baten van Subsidies van Overheden	1.804	1.804	0	1.781	1.717
Baten van andere organisaties zonder winststreven	315	315	0	316	270
Baten als tegenprestatie voor levering van producten/diensten	12.607	11.218	1.389	13.310	10.885
Overige Baten	241	152	88	640	141
SOM VAN DE BATEN	36.056	34.290	1.766	40.743	35.098
LASTEN					
Besteed aan doelstellingen					
Dierenhulp	19.339	17.632	1.706	21.433	18.175
Toezicht Dierenwelzijn	5.047	5.047	0	4.851	4.739
Voorlichting	3.299	3.299	0	3.657	3.618
Beleidsbeïnvloeding	1.870	1.870	0	1.901	1.879
	29.555	27.849	1.706	31.842	28.410
Wervingskosten	4.310	4.310	0	3.556	3.921
Kosten Beheer en Administratie	3.999	3.987	13	4.682	4.338
SOM VAN DE LASTEN	37.865	36.146	1.719	40.080	36.669
SALDO VOOR FINANCIËLE BATEN EN LASTEN	-1.809	-1.857	47	663	-1.572
Saldo financiële baten en lasten	300	296	5	1.532	355
SALDO VAN BATEN EN LASTEN	-1.509	-1.561	52	2.195	-1.217

De begroting en de realisatie voor 2019 omvat de entiteiten onder bestuur van de NVBD en de entiteiten met een eigen bestuur. De begroting voor 2020 omvat alleen de begroting van de entiteiten onder bestuur van de NVBD.

Gevolgen van de coronapandemie voor de Dierenbescherming

Het uitbreken van het coronavirus en de preventieve maatregelen genomen door de overheid zorgen voor grote economische onzekerheid op tenminste de korte termijn en waarschijnlijk ook de langere termijn. Vanaf maart 2020 heeft de regering verschillende maatregelen genomen om de verspreiding van het coronavirus in Nederland te beperken. Deze maatregelen hebben uiteraard ook effect op de manier waarop er bij de Dierenbescherming wordt gewerkt. Vanaf het begin is er een coronabeleidsteam geformeerd dat iedere dag de ontwikkelingen rondom het coronavirus binnen en buiten de Dierenbescherming scherp in de gaten houdt en daarop passende maatregelen neemt. In de dierenopvangcentra wordt in gescheiden ploegen gewerkt, er wordt alleen nog op afspraak bezoek ontvangen voor adoptie of afstand van dieren en we werken volgens strikte hygiënemaatregelen. De dierenopvangcentra zijn gesloten voor nieuwe reserveringen van pensiondieren en gemaakte reserveringen zijn grotendeels geannuleerd. Op de ambulance rijdt één medewerker; de bijrijder kan alleen mee als er een geschikte derde stoel achter in de ambulance is of met een afscheiding tussen chauffeur en bijrijder. Bij de Landelijke Inspectiedienst worden er geen huisbezoeken meer afgelegd. Het kantoorpersoneel werkt vanuit huis en vergaderingen vinden plaats via videobellen. Ondanks de

beperkingen gaat het werk van de Dierenbescherming grotendeels door en zetten we ons onverminderd in voor dierenwelzijn in Nederland.

Op financieel gebied houden wij er rekening mee dat in 2020 het financieel resultaat lager zal uitvallen dan begroot. Op de korte termijn komen er geen opbrengsten meer binnen uit pension en er zijn minder betaalde ambulanceritten. Er worden extra kosten gemaakt voor beschermende middelen voor de asiel- en ambulancemedewerkers. In het eerste kwartaal nam de waarde van de beleggingen af. De ontwikkelingen op langere termijn zijn op dit moment echter onzeker en onderhevig aan veranderingen. Het is niet in te schatten wat op langere termijn het effect zal zijn op de fondsenwerving en andere opbrengsten van de Dierenbescherming. Aangezien deze situatie niet kon worden voorzien op balansdatum is de eventuele impact hiervan op de Dierenbescherming niet verwerkt in de cijfers van de jaarrekening per 31 december 2019.

De Dierenbescherming beschikt over een gunstige financiële uitgangspositie. De reserves en de liquiditeit zijn ruim voldoende om voor een langere periode tegenvallende inkomsten of hogere kosten op te vangen. Daarnaast komen de inkomsten van de Dierenbescherming uit een brede basis. Dat beperkt het risico dat de inkomsten over de volle breedte sterk zullen afnemen. De Dierenbescherming blijft vol inzetten op de steun van leden, donateurs en bedrijven middels innovatieve fondsenwerving voor het (financieel) ondersteunen van ons werk op het gebied van dierenwelzijn.

Medische zorg BIJZONDERE BAND

Dierenarts Claire Laane werkt bij Dierenopvangcentrum Enschede: "Ik kijk niet alleen naar de lichamelijke conditie van de dieren die bij ons binnenkomen, maar óók naar het dier zelf. Lichaam en geest zijn wat mij betreft onlosmakelijk met elkaar verbonden. De band die je met dieren opbouwt, is zó bijzonder. Soms krijgen we een ziek dier binnen dat steeds slechter wordt. Als dat dan uiteindelijk, tegen alle verwachtingen in, opknapt, is dat de mooiste beloning die we kunnen krijgen."

9. FINANCIËLE RESULTATEN

9.1. VERANTWOORDING DOELBESTEDING

In onderstaande tabel zijn de baten en lasten in 2019 weergegeven.

2019 (x € 1.000)	Baten resultaat	Lasten	Exploitatie
Fondsen			
Geworven eigen baten			
Baten uit contributies	5.459		
Baten uit nalatenschappen	13.494		
Baten uit giften	2.595		
Baten uit collecte	849		
Overige baten eigen fondsen	44		
Overige opbrengsten	981		
Wervingskosten eigen fondsen		3.556	
	23.421	3.556	19.865
Geworven baten derden			
Baten loterij organisaties	2.054		
Baten uit subsidies overheden	181		
Externe vermogensfondsen	316		
Wervingskosten		0	
	2.551	0	2.551
	25.972	3.556	22.415
Doelstellingen			
1. Dierenhulp			
Baten als tegenprestatie ..			
.. Vergoeding gemeenten	7.386		
.. Opbrengst ambulance	313		
.. Opbrengst opvang/pension	3.550		
Lasten		21.433	
	11.250	21.433	-10.183
2. Toezicht dierenwelzijn			
	3.521	4.851	-1.330
3. Voorlichting			
	0	3.657	-3.657
4. Beleidsbeïnvloeding			
	0	1.901	-1.901
	14.771	31.842	-17.071
Beheer en administratie			
	0	4.682	-4.682
Financiële baten en lasten			
	1.697	166	1.532
Totaal	42.440	40.246	2.195

In 2019 realiseerde de Dierenbescherming € 40.743.000 aan baten en € 40.080.000 aan lasten. Het saldo van financiële baten en lasten is € 1.532.000 positief. Van de totale baten is € 31.842.000 rechtstreeks aan de doelstellingen besteed. Het financiële resultaat bedraagt € 2.195.000 positief. Na mutatie van de bestemmingsfondsen en -reserves is het resterende deel van het resultaat toegevoegd aan de continuïteitsreserve.

Geworven baten (fondsen)

De fondsen hebben in 2019 in totaal € 25.972.000 aan baten opgeleverd. Hiervan is 90% afkomstig uit eigen fondsen en 10% is aangedragen uit overige fondsen. De eigen fondsen zijn voor het grootste deel afkomstig van particulieren, waaronder nalatenschappen, contributies van leden, giften en de jaarlijkse collecte. Tegenover de opbrengsten van de eigen fondsen staan € 3.556.000 aan wervingskosten, waardoor de eigen fondsen per saldo € 19.865.000 opleveren. Overige fondsen dragen in totaal € 2.551.000 bij. In 2019 zijn er geen kosten voor het verwerven van de overige fondsen. Per saldo, na verrekening van wervingskosten, kwam uit de fondsen in het verslagjaar € 22.415.000 beschikbaar.

Om de fondsen te werven zet de Dierenbescherming verschillende activiteiten in. Ongeveer de helft van onze giften is afkomstig van onze leden en donateurs. Daarom is het belangrijk om leden te blijven werven en een actief programma toe te passen om leden te behouden. Daarnaast organiseert de Dierenbescherming jaarlijks haar collecteweek rondom Dierendag. Verder wordt er geworven voor een partnerschap met bedrijven. Er worden evenementen georganiseerd en wordt er geïnvesteerd in relatiebeheer met vermogensfondsen en de Nationale Postcode Loterij (NPL). Tot slot zijn we actief in het werven van nalatenschappen door mensen te wijzen op de mogelijkheden om de Dierenbescherming als goed doel op te nemen in hun testament. Dit alles doet de Dierenbescherming zowel op landelijk als op regionaal niveau en via on- en offline kanalen.

Doelstellingen

De Dierenbescherming schrijft haar lasten voor zover mogelijk toe aan vier doelstellingen. In 2019 is er in totaal € 31.842.000 besteed aan de doelstellingen. Hiervan is 67% besteed aan de doelstelling Dierenhulp (€ 21.433.000). Dit gaat vooral om de kosten van de opvang van dieren in de asielen en het vervoer van dieren met de dierenambulance. Hier stonden € 11.250.000 aan opbrengsten tegenover vanuit de gemeentelijke bijdragen voor de opvang van (zwerv)dieren, de ontvangsten voor afstand en adoptie van dieren in de asielen en de opbrengsten van ambulanceritten. Per saldo draagt de Dierenbescherming uit andere middelen € 10.183.000 bij aan de in 2019 uitgevoerde dierenhulp. De overige 33% van de bestedingen aan de doelstellingen is bestemd voor de doelstellingen toezicht op dierenwelzijn, voorlichting en beleidsbeïnvloeding ten gunste van dierenwelzijn. Het toezicht op dierenwelzijn kent voor een deel eigen baten, namelijk de subsidie voor de Landelijke Inspectiedienst (LID) en de bijdragen voor het Beter Levenkeurmerk (BLK). De Dierenbescherming bekostigt uit andere middelen de overige bestedingen aan deze drie doelstellingen, in totaal € 6.880.000. Per saldo, na verrekening van baten die verbonden zijn aan de uitvoering van onze doelstellingen, werd er in 2019 een bedrag van € 17.071.000 besteed uit fondsen en reserves bijgedragen aan de vier doelstellingen.

Ter ondersteuning van de activiteiten van de Dierenbescherming worden er kosten gemaakt voor beheer en administratie. Omdat de Dierenbescherming naast fondsenwerving ook een brede, uitvoerende taak heeft is er behoefte aan professionele ondersteuning op het gebied van HRM, vastgoed, financiën en ICT.

9.2. VERGELIJKING MET BEGROTING 2019 EN REALISATIE 2018

In onderstaande tabel worden de baten en lasten vergeleken met de begroting voor 2019 en de realisatie in 2018. Een verschil met een positief teken betekent hogere baten of lagere kosten in vergelijking met de begroting of vorig jaar; een negatief bedrag duidt op lagere baten of hogere kosten.

(x € 1.000)	Werkelijk 2019	Begroot 2019	Verskil begroting	Werkelijk 2018	Verskil 2019-2018
BATEN					
Baten van Particulieren	22.441	19.090	3.351	20.939	1.501
Baten van Bedrijven	202	189	13	265	-63
Bijdrage van Loterijorganisaties	2.054	1.811	244	1.830	224
Baten van Subsidies van Overheden	1.781	1.804	-23	1.800	-19
Baten van andere organisaties zonder winststreven	316	315	0	468	-152
Baten als tegenprestatie voor levering van producten/diensten	13.310	12.607	704	13.033	277
Overige Baten	640	241	399	560	80
SOM VAN DE BATEN	40.743	36.056	4.687	38.895	1.848
LASTEN					
Besteed aan doelstellingen					
Dierenhulp	21.433	19.339	-2.094	19.353	-2.080
Toezicht Dierenwelzijn	4.851	5.047	196	4.579	-272
Voorlichting	3.657	3.299	-358	3.147	-509
Beleidsbeïnvloeding	1.901	1.870	-30	1.572	-328
	31.842	29.555	-2.287	28.652	-3.190
Wervingskosten	3.556	4.310	754	3.320	-236
Kosten Beheer en Administratie	4.682	3.999	-682	5.645	963
SOM VAN DE LASTEN	40.080	37.865	-2.215	37.617	-2.463
Saldo financiële baten en lasten	1.532	300	1.231	-275	1.807
SALDO VAN BATEN EN LASTEN NA BELASTINGEN	2.195	-1.509	3.704	1.003	1.192

Toelichting verschil met begroting en realisatie 2018

De exploitatie 2019 sluit af met een positief financieel resultaat van € 2.195.000. Voor 2019 was een financieel resultaat van € 1.509.000 negatief begroot. Het verschil met de begroting is € 3.704.000 positief. Hieronder worden de belangrijkste verschillen met de begroting toegelicht.

De baten van particulieren zijn € 3.351.000 hoger dan begroot. De belangrijkste reden voor dit verschil betreft de hogere baten uit nalatenschappen. In de begroting zijn deze baten voorzichtig begroot omdat ze niet goed zijn te voorspellen. De opbrengst uit collecten is uitgekomen op € 822.000 wat lager is dan begroot en ook lager dan vorig jaar. De opbrengsten van giften en contributies liggen beiden hoger dan vorig jaar en de begroting.

Bij de bijdragen van loterijorganisaties is in 2019 een eenmalige bate gerealiseerd door de besteding van de resterende gelden die door de Nationale Postcode Loterij waren gegeven voor de elektrische voertuigen. In 2019 zijn met deze opbrengsten extra laadpalen geplaatst zodat de voertuigen breder kunnen worden ingezet.

De baten als tegenprestatie voor levering van producten/diensten liggen € 704.000 boven de begroting. De baten uit asiel-activiteiten en ambulanceritten liggen iets hoger dan vorig jaar terwijl in de begroting rekening was gehouden met een daling. De opbrengsten van Stichting Beter Levenkeurmerk liggen hoger dan vorig jaar; er was in de begroting rekening gehouden met een sterkere groei.

De overige opbrengsten liggen € 399.000 hoger dan begroot. In 2019 heeft de Dierenbescherming een afkoopsom ontvangen van de gemeente Schiedam voor de sluiting van de Hargahoeve, het voormalige dierenopvangcentrum in die gemeente.

Aan de lastenkant is te zien dat er per saldo meer is besteed aan de vier doelstellingen van de Dierenbescherming. Er is vooral meer besteed aan de doelstelling dierenhulp dan begroot (€ 2.094.000). Dat komt onder andere door de stijging van de loonkosten van het personeel werkzaam in de dierenopvangcentra als gevolg van de harmonisatie van de arbeidsvoorwaarden, extra kosten voor dierenhulp en hogere kosten voor vastgoed onder andere door het wegwerken van achterstallig onderhoud. De kosten voor toezicht dierenwelzijn zijn lager dan begroot door onder andere lagere kosten bij Stichting Beter Levenkeurmerk. Aan de doelstelling voorlichting en beleidsbeïnvloeding is meer besteed dan begroot. De wervingskosten zijn lager dan begroot. Dat komt vooral door minder uitgaven voor ledenbehoud en ledenwerving en voor de werving van giften van particulieren en uit de zakelijke markt. De kosten van beheer en administratie liggen boven de begroting. In de begroting waren enkele forse taakstellingen opgenomen voor het verlagen van de kosten. De kosten zijn ten opzichte van vorig jaar gedaald maar niet in de mate die was voorzien in de begroting.

Het saldo van financiële baten en lasten is in 2019 veel hoger dan begroot. Afgelopen jaar was het rendement op de beleggingen zeer gunstig; in 2018 hebben de beleggingen een negatief rendement opgeleverd. De beleggingen vinden plaats conform het treasury-reglement van de Dierenbescherming. De portefeuille van de Dierenbescherming is ondergebracht bij de Rabobank waarbij afspraken zijn gemaakt over de verdeling tussen aandelen en obligaties en de fondsen die expliciet zijn uitgesloten, zoals beleggingen in producten die gerelateerd zijn aan bont of bedrijven die hun producten op dieren testen.

Toelichting verschil resultaat 2019 met resultaat 2018

Ten opzichte van vorig jaar is het financieel resultaat € 1.192.000 hoger. In 2019 liggen de baten van particulieren, in het bijzonder de opbrengsten uit nalatenschappen, hoger dan in 2018. Bij de overige batencategorieën ligt 2019 op het niveau van 2018. Aan de kostenkant is meer uitgegeven dan vorige jaar. Dat houdt mede verband met de harmonisatie van de arbeidsvoorwaarden. De kosten van beheer en administratie zijn gedaald ten opzichte van vorig jaar. Tot slot is het saldo van financiële baten en lasten in 2019 hoger dan vorig jaar toen er een negatief rendement is behaald op de beleggingen.

Over het boekjaar 2019 zijn de volgende kengetallen van toepassing:

	Werkelijk 2019	Begroot 2019	Werkelijk 2018
% kosten beheer en administratie ten opzichte van totale lasten	11,7%	10,6%	15,0%
% besteed aan de doelstellingen ten opzichte van de totale baten	78,2%	82,0%	73,7%
% besteed aan de doelstellingen ten opzichte van de totale lasten	79,4%	78,1%	76,2%
% wervingskosten t.o.v. baten eigen fondsenwerving	15,2%	21,9%	15,1%

De kosten van beheer en administratie zijn sterk gedaald ten opzichte van vorig jaar. Onder deze kosten vallen de kosten voor de ondersteuning op het gebied van financiën, HRM, ICT en juridische staf ten behoeve van de vele dierenopvangcentra en dierenambulancesposten in het land. In 2019 is een groter deel (zowel gerekend vanuit de baten als de lasten) besteed aan de vier doelstellingen van de Dierenbescherming in vergelijking met voorgaand jaar.

9.3. TOELICHTING FINANCIËLE POSITIE

In onderstaande tabel is de verkorte, geconsolideerde balans (na resultaatbestemming) van de Dierenbescherming per 31 december 2019 opgenomen.

(x € 1.000)	Na resultaatbestemming		
	31 december 2019	31 december 2018	Mutatie
ACTIVA			
Vaste activa	29.226	29.364	-138
Beleggingen	16.351	14.093	2.258
Vorderingen en overige activa	9.978	8.732	1.246
Liquide middelen	22.862	24.255	-1.394
TOTAAL ACTIVA	78.417	76.444	1.973
PASSIVA			
Reserves en fondsen	66.313	64.119	2.195
- Continuïteitsreserve	24.189	22.693	1.496
- Bestemmingsreserves	35.861	35.226	635
- Bestemmingsfondsen	6.263	6.199	64
Voorzieningen	2.169	2.077	92
Langlopende Schulden	2.720	3.006	-286
Kortlopende Schulden en overlopende passiva	7.214	7.243	-29
TOTAAL PASSIVA	78.417	76.444	1.973

Toelichting op de activa

De mutaties aan de activazijde houden vooral verband met het positieve rendement op de beleggingen en een extra storting op de beleggingsrekening. Hierdoor is de waarde van de portefeuille toegenomen met € 2,3 miljoen. Het totale rendement in 2018 was 10,1% positief, bestaande uit de opbrengsten van rente, dividend en koersresultaten. De omvang van de beleggingen wordt grotendeels bepaald door de omvang van de bestemmingsreserves en -fondsen. Er kan namelijk enige tijd verstrijken tussen het bestemmen en daadwerkelijk besteden van de middelen voor de activiteiten van de Dierenbescherming. Met name als de ontvangen gelden, onder andere uit nalatenschappen, bestemd zijn voor verbouw of nieuwbouw van de dierenopvangcentra, dan kan de tijd die verstrekt tot het besteden van de middelen oplopen tot enkele jaren.

De vaste activa zijn per saldo gelijk gebleven. In 2019 bedragen de investeringen ruim € 2,2 miljoen euro in met name de implementatie van een nieuwe relatiebeheersysteem (CRM-systeem) en de aanschaf van nieuwe dierenambulances. Op bestaande investeringen is € 2.073.000 afgeschreven en voor een bedrag van €243.000 zijn investeringen afgestoten.

De liquide middelen worden aangehouden op betaalrekeningen en spaarrekeningen. De liquide middelen zijn in 2019 gedaald met € 1,4 miljoen. In het kasstroomoverzicht worden de mutaties die hebben geleid tot deze daling van de liquide middelen toegelicht. Een belangrijke factor is dat het financieel resultaat over 2019 voor een groot deel bestaat uit het (ongerealiseerd) beleggingsresultaat dat leidt tot een toename van de post Beleggingen.

Toelichting op de passiva

Het exploitatieresultaat over 2019 bedraagt € 2.195.000 positief. Het resultaat is toegevoegd aan het eigen vermogen volgens de verdeling over de continuïteitsreserve en de bestemmingsreserves. Gelden waarbij het Bestuur een specifieke bestemming aan heeft gegeven, worden via de resultaatbestemming toegevoegd aan een bestemmingsreserve. Uitgaven van deze gelden komen via de resultaatbestemming ten laste van de bestemmingsreserve. De belangrijkste bestemmingsreserve is de financiering vaste

activa. Deze is gelijk aan de boekwaarde van de materiële vaste activa minus de opgenomen leningen ter financiering van deze activa. Het bedrag geeft daarmee weer welk deel van het eigen vermogen is geïnvesteerd in de activa. In 2019 zijn er twee nieuwe bestemmingsreserves gevormd, voor de optimalisatie van het (elektrisch aangedreven) wagenpark en de transitie- en implementatiekosten voor de nieuwe strategie.

In 2019 is er voor een bedrag van € 431.000 een bestemming gevonden voor nalatenschappen die de Dierenbescherming in voorgaande jaren heeft ontvangen. Het gaat onder andere om de aanschaf van een nieuwe ambulance, een bijdrage in de (medische) kosten van dieren voor mensen met beperkte middelen en aanpassingen voor verbetering van het dierenwelzijn in de opvangcentra. Daarnaast zijn er in 2019 voor een bedrag van €495.000 nieuwe nalatenschappen met een specifieke bestemming die in komende jaren zullen worden besteed.

Het saldo van het resultaat dat resteert na verwerking van de mutaties in de bestemmingsfondsen en bestemmingsreserves wordt toegevoegd aan de continuïteitsreserve. Deze reserve dient ter dekking van de kosten van de werkorganisatie van de Dierenbescherming. De omvang van de continuïteitsreserve bedraagt eind 2019 € 24.189.000. De hoogte van de continuïteitsreserve mag als norm van het CBF maximaal 1,5 maal de kosten van de werkorganisatie bedragen. De Dierenbescherming hanteert met goedkeuring van de Raad van Toezicht een maximum van 1,0 om daarmee het te besteden bedrag aan de doelstellingen zo hoog mogelijk te houden. Ultimo 2019 bedraagt deze verhouding 0,64; in 2018 was de verhouding 0,71. Bij het hanteren van de maximale norm van 1,5 zou de continuïteitsreserve ten hoogste € 57.073.000 mogen bedragen. De Dierenbescherming blijft daar ruim onder. Medio 2020 zal voor de periode 2020-2025 een nieuwe strategie worden vastgesteld. Om deze strategie uit te voeren en een impuls te geven aan het realiseren van de doelstellingen van de Dierenbescherming zullen in de komende jaren de bestemmingsreserves en een deel van de continuïteitsreserve gericht en verantwoord worden ingezet.

De voorzieningen zijn gevormd ten behoeve van toekomstige verplichtingen. Er is een voorziening voor groot onderhoud aan de dierenopvangcentra in eigendom van de Dierenbescherming. In 2019 is de onderhoudssituatie van de panden opnieuw geïnventariseerd. De hoogte van deze voorziening is aangepast aan de (hogere) onderhoudskosten in de komende jaren. Eind 2019 bedraagt de voorziening voor groot onderhoud € 1.894.000. In 2018 is een voorziening getroffen voor de eenmalige kosten van de harmonisatie. In 2019 is deze voorziening grotendeels afgewikkeld doordat de afkoopsommen aan de betreffende medewerkers zijn uitgekeerd ten laste van de voorziening.

De langlopende schulden betreffen voornamelijk leningen voor de aanschaf en nieuwbouw van de dierenopvangcentra. Op grond van het treasurybeleid worden deze leningen waar het kan eerder afgelost (zonder bijkomende kosten). De overige kortlopende schulden betreffen voornamelijk de schulden aan leveranciers en de reservering voor verlof en vakantiegeld voor de medewerkers van de Dierenbescherming.

Collecte VOOR DIEREN IN NOOD

Marjolein Verbeek collecteert voor de Dierenbescherming in haar woonplaats

Rotterdam: "Mijn hondje Jack komt uit een slechte situatie. Hij was verwaarloosd, had geen opvoeding gehad en was niet gesocialiseerd. Maar ik zag de onschuld in zijn ogen. Er zijn veel honden zoals Jack die in het asiel

wachten op een thuis. Door te collecteren hoop ik een bijdrage te leveren aan hun welzijn en dat van andere dieren in nood. Ik had al eens hondenvelden opgeknapt en plantjes aangelegd voor het asiel, maar ik wilde graag meer doen. Ik heb namelijk met eigen ogen gezien hoe hard de mensen daar werken en alles overhebben voor dieren. Het minste dat wij kunnen doen is ze helpen,

op welke manier dan ook. Omdat een vaste vrijwilligersfunctie voor mij niet te combineren is met mijn studie, heb ik besloten te gaan collecteren. Het feit dat iemand de straat op gaat voor een goed doel vind ik zó mooi dat ik zelf altijd wat geef. Ik ga ervan uit dat anderen daar ook zo over denken, en ik in oktober met een goedgevulde collectebus de week afsluit."

10. VERANTWOORDING RAAD VAN TOEZICHT

De Dierenbescherming onderschrijft de principes van de erkenningsregeling van het CBF en de SBF Code Goed Bestuur:

- een organisatie moet een scheiding aanbrengen tussen besturen, uitvoeren en toezicht houden;
- een organisatie moet de beschikbare middelen zo efficiënt en effectief mogelijk besteden;
- een organisatie moet rekening houden met de verschillende groepen die belang hebben bij haar werk.

De Raad van Toezicht hanteert deze Code Goed Bestuur bij het uitoefenen van toezichthoudende en ondersteunende taken bij voortdurend als leidend principe.

Directie en Bestuur

Sinds 22 mei 2018 vervult mevrouw Co'tje Admiraal de functie van Algemeen Directeur/Bestuurder. De Algemeen Directeur/Bestuurder is verantwoordelijk voor het strategisch beleid en management van de organisatie en vertegenwoordigt de Dierenbescherming. De NVBD vormt tevens het Bestuur van ruim veertig gelieerde stichtingen met modelstatuten voor gelieerde stichtingen. Deze stichtingen zijn opgenomen in de Consolidatiekring van de Dierenbescherming. Daarnaast zijn er vier bijzondere aan de Dierenbescherming gelieerde stichtingen waaronder de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming (LID) en Stichting Beter Leven Keurmerk (SBLk) en zijn er in 2019 nog vier stichtingen die deel uitmaken van de Consolidatiekring met een afzonderlijk bestuur.

De Algemeen Directeur/Bestuurder ontvangt een salaris dat valt binnen de richtlijnen van Goede Doelen Nederland (branchevereniging van goede doelen). Nadere toelichting op de beloning van de directeur is te vinden in de Jaarrekening.

In vervolg op de fusie van 1 januari 2015 en de verschillende samenvoegingen, is begin 2018 een traject Harmonisatie Arbeidsvoorwaarden gestart. Op deze wijze is eenheid en een uniform arbeidsvoorwaardenpakket voor alle betaalde medewerkers gerealiseerd, passend voor een goede doelen organisatie. Per 1 januari 2019 is een nieuw geharmoniseerd arbeidsvoorwaardenpakket voor alle betaalde medewerkers van de Dierenbescherming ingevoerd. De Raad van Toezicht heeft grote waardering voor de zorgvuldige aanpak van dit traject.

Raad van Toezicht (RvT)

De Raad van Toezicht vervult de statutair vastgelegde taak van toezichthouder. Hierbij volgt de Raad de vereniging en de geconsolideerde stichtingen kritisch en daarnaast is voor sommige plannen en voorstellen van het Bestuur goedkeuring van de RvT nodig. Verder houdt de Raad toezicht op de algemene gang van zaken binnen de Dierenbescherming en het beleid van zowel de Algemeen Directeur/Bestuurder van de NVBD, als het bestuur door de NVBD van de geconsolideerde stichtingen. De RvT staat het bestuur met advies en kennis terzijde. Verder toetst zij behaalde resultaten aan het voorgenomen beleid en beleidsvoornemens op haalbaarheid en realiteitsgehalte. De reglementen van de RvT en haar commissies zijn op de website van de Dierenbescherming opgenomen.

In 2019 heeft er een enkele wisseling in de bezetting van de RvT plaatsgevonden conform het rooster van aftreden. Voor de leden zijn profielen opgesteld, zodat de noodzakelijke expertises worden vertegenwoordigd in de Raad.

Het gaat om de volgende vakgebieden/achtergronden:

- dierinhoudelijke kennis
- financiële expertise
- juridische expertise
- vastgoed expertise
- commerciële en marketing expertise
- kennis van organisatie-inrichting/-ontwikkeling.

De leden van de RvT ontvangen geen bezoldiging. Zij kunnen reis- en verblijfskosten declareren.

Samenstelling Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht bestond in de vermelde perioden in 2019 uit de volgende leden:

- Mirjam Sijmons*, vanaf 29 september 2018, voorzitter RvT vanaf 1 januari 2019, tevens sinds 1 januari 2019 lid van de Remuneratiecommissie.
- Maurits Kuipers*, vanaf 4 december 2017, vicevoorzitter RvT, lid Auditcommissie vanaf 1 januari 2018.
- Marije Eleveld*, vanaf 4 december 2017, voorzitter Auditcommissie vanaf 1 januari 2018.
- Franck Meijboom*, vanaf 23 juni 2018.
- Jolling de Pree*, vanaf 29 september 2018.
- Karin Broekhuizen*, vanaf 1 januari 2019 en sinds 18 september 2019 tevens lid en voorzitter van de Remuneratiecommissie. Voormalig voorzitter de heer Paul Smits en Peter Buisman zijn conform het rooster van aftreden van de Raad van Toezicht afgetreden op respectievelijk 1 januari 2019 en 13 juni 2019.

* zie pagina 85 en 86 voor (neven)functies

Werkzaamheden Raad van Toezicht

Vergaderingen

Er hebben in 2019 vier reguliere vergaderingen van de Raad van Toezicht plaatsgevonden en één formele besluitvorming buiten vergadering waaraan alle leden hebben deelgenomen. Aan de vergaderingen heeft 80% van de zittende leden deelgenomen. Verder was ook bij de Ledenraadvergaderingen de voorzitter en/of een ander lid van de RvT aanwezig.

De belangrijkste onderwerpen die in 2019 in de RvT-vergaderingen één of meerdere keren aan de orde geweest zijn, betreffen:

- Herijking meerjarenbeleidsplan/meerjarenstrategie
- Jaarverslag en jaarrekening 2018
- Kwartaalrapportages 2019
- Procuratiereglement en volmachten
- Liëren en ontliëren van stichtingen
- Vastgoedvraagstukken en vastgoedstrategie
- Goedkeuren van investeringen en besluiten over o.a. ICT, vastgoed, wagenpark, ambulances
- Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming (LID)
- Jaarplan en begroting 2020
- Financieel beleid en Beleggingen

- Verantwoording traject harmonisatie arbeidsvoorwaarden
- HRM beleid
- Governance vraagstukken
- Benoemingen
- Dierinhoudelijke onderwerpen
- Samenwerking met de Stichting Beter Leven keurmerk

Om een goede samenwerking te bevorderen tussen de Raad van Toezicht, de Ledenraad en het Bestuur van de Dierenbescherming heeft er in 2019 regelmatig overleg plaatsgevonden tussen de voorzitters van de Raad van Toezicht en de Ledenraad en de Bestuurder. Mede door dit intensieve driehoeksoverleg is aan de zeggenschap en het toezicht, dat zowel bij de RvT als de LR is belegd, op goede wijze invulling gegeven. Tevens is er een Bestuurssecretaris om de samenwerking tussen de bestuurlijke en toezichthoudende organen te faciliteren en verder te bevorderen en om bestuurlijke processen vorm te geven vanuit het principe van *good governance*. Deze samenwerking is goed.

Het CRM systeem (tool om het relatiebestand te managen) was verouderd en aan vervanging toe, omdat het niet meer vanuit de huidige leverancier kon worden ondersteund. In 2019 is volop gewerkt aan vervanging en implementatie van een nieuw CRM systeem. Begin 2020 is het systeem volgens planning en binnen de begrote kosten naar tevredenheid in gebruik genomen.

Binnen de Dierenbescherming is er vanaf 1 januari 2015 een Ledenraad ingesteld. Eind 2017 hebben er verkiezingen plaatsgevonden; de nieuw samengestelde Ledenraad is vanaf 1 januari 2018 actief. De volgende verkiezingen vinden eind 2020 plaats.

Eind 2019 zijn de voorbereidingen getroffen voor een reguliere evaluatie van de samenwerking tussen de bestuurlijke en toezichthoudende organen. In 2018 is er een agenda voor de dialoog over dierinhoudelijke onderwerpen tussen de werkorganisatie, Ledenraad, Bestuur en Raad van Toezicht opgezet. In 2019 werd daaraan vervolgd gegeven en kwam er nadere invulling aan het streven naar een optimale rolverdeling, waarbij de taken en verantwoordelijkheden zo ingevuld worden, dat in gezamenlijkheid een zo groot mogelijke toegevoegde waarde voor de Dierenbescherming wordt geleverd.

De dialoogdag en verschillende (onderlinge) dialoogsessies in 2019 (ook in verband met de herijking van het meerjarenbeleidsplan) zijn door alle aanwezigen als positief enthousiasmerend ervaren. In 2019 is intensief aan de herijking van het meerjarenbeleidsplan en de -strategie gewerkt met betrokkenheid van binnen en buiten de organisatie. De Dierenbescherming staat voor het beschermen van dieren in Nederland, in de ruimste zin van het woord. Wij erkennen hun waarde en behartigen hun belangen. Want ondanks al onze inspanningen in de ruim 155 jaar dat we bestaan, moeten wij dagelijks concluderen dat dierenleed nog lang de wereld niet uit is. Onze samenleving is op allerlei gebieden in beweging en het is meer dan ooit van belang om dierenwelzijn daarin de plek te geven die dieren verdienen.

Daarnaast heeft de Dierenbescherming zich in de voorgaande jaren ontwikkeld tot één landelijke organisatie waardoor er allerlei nieuwe mogelijkheden zijn ontstaan om ons doel te bereiken. Dit biedt kansen en mogelijkheden om nu een duurzame strategische koers vast te stellen die aansluit bij de ontwikkelingen in de maatschappij. Het nieuwe meerjarenbeleidsplan met meerjarenraming zal naar verwachting medio 2020 worden vastgesteld. Wij kijken ernaar uit om hiermee verder aan het werk te gaan en ons er samen de komende jaren opnieuw krachtig voor in te zetten om onze lange termijn doelen te bereiken.

De Raad van Toezicht constateert tot haar genoegen dat de organisatie in 2019 met grote toewijding heeft gewerkt aan de verbetering van het dierenwelzijn in Nederland. De voorbeelden hiervan worden in dit document alom geïllustreerd.

Auditcommissie (AC)

De Auditcommissie adviseert de Raad van Toezicht over financiële vraagstukken, waaronder rapportages en effectiviteit van interne controles. Deze commissie bestaat uit twee RvT-leden met financiële expertise en een achtergrond met betrekking tot vastgoed. In 2019 is besloten om deze commissie in 2020 uit te breiden met een derde lid uit de Raad.

In 2019 is de Auditcommissie vijf keer in vergadering bijeengekomen. De Bestuurder, Manager Financiën & Control en bestuurssecretaris woonden deze vergaderingen bij. Periodiek wordt de externe accountant uitgenodigd. Voor verantwoording van de financiële gang van zaken binnen de Dierenbescherming steunen de RvT en de AC met name op de kwartaalrapportages (forecasts) van het bestuur. Daarnaast keren jaarverslag en jaarrekening (volgens richtlijn RJ 650 voor fondsenwervende instellingen) en jaarplan en begroting (van de NVBD en geconsolideerde stichtingen onder bestuur van de Dierenbescherming) terug op de agenda. Het meerjarenbeleidsplan met de -raming kwamen in 2019 en komen in 2020 aan de orde. Tevens is in 2019 aandacht besteed aan risicomangement, financiële verantwoording van het traject arbeidsvoorwaarden-harmonisatie en een aantal benodigde investeringen en beslissingen ten aanzien van ICT, wagenpark, ambulances en vastgoed.

Remuneratiecommissie (RC)

De Remuneratiecommissie adviseert de Raad van Toezicht over profielschetsen voor de selectie en voordracht van het Bestuur en leden van de Raad van Toezicht. Daarnaast adviseert zij over algemene arbeidsrechtelijke en arbeidsvoorwaardelijke zaken betreffende het Bestuur. Tevens behoren evaluatie en beoordeling van het functioneren van de Algemeen Directeur/Bestuurder tot het takenpakket. De Remuneratiecommissie vergaderde twee keer, beide leden van de commissie waren aanwezig. In de Remuneratiecommissie zijn o.a. de beloning van de Bestuurder conform het puntentellingsregeling van het Centraal Bureau Fondsenwerving en Goede Doelen Nederland en de reguliere evaluatie van het functioneren van de Bestuurder aan de orde gekomen. Er is daarbij gebruik gemaakt van de systematiek waarbij feedback

wordt gegeven vanuit verschillende invalshoeken van de organisatie (360 graden feedback). De leden van de Renumeratiecommissie hebben gesprekken gevoerd met leden van het managementteam om een 360 graden beoordeling van de Bestuurder te kunnen opstellen. Daarnaast is er een gesprek met de Bestuurder gevoerd.

Belangenverstrengeling

Er zijn in 2019 geen meldingen geweest van mogelijke belangenverstrengeling bij een Bestuurder, noch van transacties waarbij tegenstrijdige belangen van Bestuurders, toezichthouders en/of externe accountants speelden of spelen die van materiële betekenis zijn voor de Dierenbescherming en/of desbetreffende Bestuurders, toezichthouders en/of externe accountant.

Dank en waardering

De Raad van Toezicht is de leden van de Ledenraad erkentelijk voor hun sterke mate van betrokkenheid en inzet voor de Dierenbescherming. Daarnaast dankt de Raad van Toezicht de Directie, het managementteam, alle medewerkers en vrijwilligers voor het mooie werk dat in 2019 verzet is om het dierenwelzijn in Nederland te dienen.

Den Haag, 10 juni 2020

Co'tje Admiraal
Algemeen Directeur/Bestuurder

en

Mirjam Sijmons
Voorzitter Raad van Toezicht

Functie en nevenfuncties bestuurders en leden van de Raad van Toezicht van NVBD 2019/2020

Co'tje Admiraal

Algemeen Directeur/Bestuurder

Nevenfuncties:

- Lid Raad van Toezicht Rivas, Gorinchem

Mirjam Sijmons

Vanaf 1 januari 2019 Voorzitter RvT

Hoofdfunctie:

- Lid Raad van Bestuur EY

Nevenfunctie:

- Lid Raad van Commissarissen Kampert en Helm

Maurits Kuijpers

Vicevoorzitter RvT, lid Auditcommissie

Hoofdfunctie:

- Eigenaar MC Capital (vastgoedadvies)

Nevenfunctie:

- Voorzitter MSRE Alumni Association, vereniging gelieerd aan de Amsterdam School of Real Estate

Marije Eleveld

Lid RvT, voorzitter Auditcommissie

Hoofdfunctie:

- Directeur-bestuurder Woningcorporatie Bo-Ex

Nevenfuncties:

- Lid Raad van Commissarissen Wijkontwikkelingsmaatschappij Lombok
- Lid Bestuur Stichting Woonwagens Utrecht
- Voorzitter Stichting Utrechtse Woningcorporaties (STUW)
- Lid Dagelijks en Algemeen Bestuur Regioplatform Woningcorporaties Utrecht (RWU)
- Lid Algemeen Bestuur Stichting Woonruimteverdeling Utrecht (SWRU)
- Lid Raad van Toezicht Stichting SODA producties

Franck Meijboom

Lid RvT

Hoofdfunctie:

- Universitair Hoofddocent Faculteit Diergeneeskunde Universiteit Utrecht/Hoofd van CenSAS

Nevenfuncties:

- Lid Raad voor Dieraangelegenheden
- Voorzitter Commissie Ethiek van de Koninklijke Maatschappij voor Diergeneeskunde
- Vice-president van EurSafe
- Voorzitter Wetenschappelijke Advies Commissie Ritueel Slachten
- Lid Commissie Ethiek CRV
- Coördinator Thematic Group Ethics LERU

Jolling de Pree*Lid RvT*

Hoofdfunctie:

- Advocaat/Partner bij De Brauw Blackstone Westbroek NV

Nevenfuncties:

- Lid van de Adviescommissie Mededinging van de Nederlandse Orde van Advocaten

Karin Broekhuizen*Lid RvT*

Hoofdfunctie:

- Eigenaar L&BCC

Nevenfuncties:

- Lid Raad van Toezicht Veenendaalse Woningstichting
- Lid Raad van Toezicht Woningstichting Leusden

Gehoorzame Huishond

TRAINING OP MAAT

Paul Driessen is trainer en coördinator bij de Gehoorzame Huishond: "Wat me zo aanspreekt aan de trainingsmethode van de Dierenbescherming is dat de lessen zijn gericht op gehoorzaamheid en iedereen de ruimte krijgt om in zijn of haar eigen tempo te groeien. We leren cursisten om te signaleren wat hun dier nodig heeft en per hond/baas-combinatie bekijken we welke oefenmethode het beste werkt. Het zien groeien van de relatie tussen hond en eigenaar is fantastisch. Zeker als je een ogenschijnlijk hopeloze situatie ten goede weet te keren."

JAARREKENING 2019

INHOUD

11.1. GECONSOLIDEERDE JAARREKENING 2019	90
11.1.1. Geconsolideerde balans per 31 december 2019	90
11.1.2. Geconsolideerde staat van baten en lasten	91
11.1.3. Geconsolideerd kasstroomoverzicht	92
11.1.4. Toelichting op de Geconsolideerde jaarrekening	93
11.1.5. Toelichting op de Geconsolideerde balans	100
11.1.6. Toelichting op de Geconsolideerde staat van baten en lasten	112
12.1. ENKELVOUDIGE JAARREKENING 2019	120
12.1.1. Enkelvoudige balans per 31 december 2019	120
12.1.2. Enkelvoudige staat van baten en lasten	121
12.1.3. Toelichting op de enkelvoudige jaarrekening Toegepaste standaarden	122
12.1.4. Toelichting op de enkelvoudige balans	123
12.1.5. Toelichting op de enkelvoudige staat van baten en lasten	131
13 OVERIGE GEGEVENS	142
13.1. Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	143

11.1. GECONSOLIDEERDE JAARREKENING 2019

11.1.1. Geconsolideerde balans per 31 december 2019

Na resultaatbestemming

(x € 1.000)		31 december 2019	31 december 2018
ACTIVA			
Immateriële Vaste Activa	1	1.349	2
Materiële Vaste Activa	2	27.844	29.318
Financiële Vaste Activa	3	33	43
Beleggingen	4	16.351	14.093
Totaal Vaste Activa		45.577	43.457
Vorraden		222	197
Vorderingen en overlopende activa	5	9.756	8.535
Liquide middelen	6	22.862	24.255
Totaal Vlottende Activa		32.840	32.988
TOTAAL ACTIVA		78.417	76.444
PASSIVA			
Reserves en fondsen			
Reserves	7		
- Continuïteitsreserve		24.189	22.693
- Bestemmingsreserves		35.861	35.226
		60.050	57.919
Fondsen	8		
- Bestemmingsfondsen		6.263	6.199
		66.313	64.119
Voorzieningen	9	2.169	2.077
Langlopende Schulden	10	2.720	3.006
Kortlopende Schulden en overlopende passiva	11	7.214	7.243
TOTAAL PASSIVA		78.417	76.444

11.1.2 Geconsolideerde staat van baten en lasten

(x € 1.000)		Realisatie 2019	Begroting 2019	Realisatie 2018
BATEN				
Baten van Particulieren	12	22.441	19.090	20.939
Baten van Bedrijven	13	202	189	265
Bijdrage van Loterijorganisaties	14	2.054	1.811	1.830
Baten van Subsidies van Overheden	15	1.781	1.804	1.800
Baten van Verbonden Organisaties	16	0	0	0
Baten van andere organisaties zonder winststreven	17	316	315	468
		26.793	23.208	25.302
Baten als tegenprestatie voor levering van producten/diensten	18	13.310	12.607	13.033
Overige Baten	19	640	241	560
SOM VAN DE BATEN		40.743	36.056	38.895
LASTEN				
Besteed aan doelstellingen	20			
Dierenhulp		21.433	19.339	19.353
Toezicht Dierenwelzijn		4.851	5.047	4.579
Voorlichting		3.657	3.299	3.147
Beleidsbeïnvloeding		1.901	1.870	1.572
		31.842	29.555	28.652
Wervingskosten		3.556	4.310	3.320
Kosten Beheer en Administratie		4.682	3.999	5.645
SOM VAN DE LASTEN		40.080	37.865	37.617
SALDO VOOR FINANCIËLE BATEN EN LASTEN		663	-1.809	1.278
Saldo financiële baten en lasten	21	1.532	300	-275
SALDO VAN BATEN EN LASTEN		2.195	-1.509	1.003
Bestemming saldo van baten en lasten				
Toevoeging/onttrekking aan:				
Continuïteitsreserve		1.496		902
Bestemmingsreserves		635		166
Bestemmingsfondsen		64		-64
Totaal		2.195		1.003

11.1.3. Geconsolideerd kasstroomoverzicht

(x € 1.000)	2019	2018
Exploitatieresultaat vóór financiële baten en lasten (dividend en interest)	2.093	1.278
Aanpassingen voor:		
Afschrijvingen	2.073	1.981
Mutatie voorzieningen (inclusief voorziening financiële vaste activa)	92	580
Ongerealiseerde koersresultaten	-1.430	-378
Mutatie voorraad	-25	13
Mutatie vorderingen	-1.221	396
Mutatie kortlopende schulden	-29	-653
Totaal:	-539	1.939
Kasstroom uit bedrijfsoperaties		
Ontvangen interest	167	169
Ontvangen dividend	132	119
Bank- en beleggingskosten	-105	-89
Betaalde interest	-88	-96
Aankoop van beleggingen	-2.168	-6.039
Verkoop van beleggingen/gerealiseerd koersresultaat	1.336	1.571
Totaal:	-726	-4.365
Kasstroom uit operationele activiteiten		
Technische correctie continuïteitsreserve	0	-9
Investerings in (im)materiële vaste activa	-2.189	-993
Desinvesteringen materiële vaste activa	243	118
Totaal:	-1.946	-884
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		
Aflossingen langlopende schulden	-286	-270
Ontvangen aflossingen leningen u/g	10	211
Totaal:	-276	-59
Toename/afname geldmiddelen	-1.394	-2.091
Mutatie liquide middelen		
Beginsaldo 1 januari	24.255	27.046
Eindsaldo 31 december	22.862	24.955
Mutatie boekjaar	-1.394	-2.091

Noot: Het kasstroomoverzicht 2018 is overgenomen uit de jaarrekening 2018. De cijfers zijn niet aangepast aan de liëring/ontliëring van enkele stichtingen. Hierdoor wijkt het eindsaldo van de liquide middelen op 31 december 2018 af van het beginsaldo op 1 januari 2019. In paragraaf 11.1.4 onder de kop 'Mutaties in de Consolidatiekring 2019' wordt de mutatie toegelicht.

11.1.4. Toelichting op de Geconsolideerde jaarrekening**Algemeen**

De jaarrekening van de Dierenbescherming bestaat uit de Geconsolideerde jaarrekening en de enkelvoudige jaarrekening van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren (hierna: 'NVBD', KVK-nummer 40407319). De Geconsolideerde jaarrekening is samengesteld op basis van RJ650. Een groot aantal stichtingen is bestuurlijk verbonden aan de Dierenbescherming. Bij de meeste stichtingen wordt het bestuur van deze stichtingen per 31 december 2019 gevormd door één of meer werknemers van de NVBD. Vier stichtingen zijn op andere wijze verbonden.

Verslaggevingsperiode

Deze jaarrekening heeft betrekking op het boekjaar 2019, dat is geëindigd op balansdatum 31 december 2019.

Toegepaste standaarden

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties geldend voor boekjaar 2019.

Continuïteit

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

Mutaties in de Consolidatiekring 2019

In 2018 waren de stichtingen Dierenopvang Hengelo, De Wissel en Thomassen-Verkouter meegenomen in de jaarrekening 2018 maar deze zullen niet meer in de jaarrekening 2019 worden meegenomen. Deze drie stichtingen maken geen deel meer uit van de Consolidatiekring. Daarnaast is in 2019 de stichting Dierenambulance Noord-Kennemerland (DANK) toegetreden tot de Consolidatiekring van de Dierenbescherming. De Dierenbescherming kiest ervoor om de cijfers over 2018 aan te passen voor de toetreding van de nieuwe stichting en de uittreding van de drie stichtingen per 1 januari 2019 om daarmee de vergelijkbaarheid van de cijfers te vergroten. In de onderstaande tabel is het effect op de balans per 2018 weergegeven:

11.1.4. Liëring/ontliëring

(x € 1.000)	31 december 2018	Liëring DANK	Ontliëring Hengelo	Ontliëring De Wissel	Ontliëring Thomassen- Verkouter	31 december 2018
ACTIVA						
Immateriële Vaste Activa	2	0	0	0	0	2
Materiële Vaste Activa	30.352	15	-13	-1.035	0	29.318
Financiële Vaste Activa	43	0	0	0	0	43
Beleggingen	15.331	0	0	0	-1.238	14.093
Totaal Vaste Activa	45.728	15	-13	-1.035	-1.238	43.457
Vorraden	203	1	-7	0	0	197
Vorderingen en overlopende activa	8.645	1	-39	-72	0	8.535
Liquide middelen	24.955	304	-348	-527	-128	24.255
Totaal Vlottende Activa	33.803	306	-394	-599	-128	32.988
TOTAAL ACTIVA	79.531	321	-407	-1.634	-1.366	76.444
PASSIVA						
Reserves en fondsen						
Reserves						
- Continuïteitsreserve	24.211	40	-390	-561	-607	22.693
- Bestemmingsreserves	36.744	276	0	-1.035	-759	35.226
	60.955	316	-390	-1.596	-1.366	57.919
Fondsen						
- Bestemmingsfondsen	6.199	0	0	0	0	6.199
	67.154	316	-390	-1.596	-1.366	64.119
Voorzieningen	2.077	0	0	0	0	2.077
Langlopende Schulden	3.006	0	0	0	0	3.006
Kortlopende Schulden en overlopende passiva	7.294	4	-17	-38	0	7.243
TOTAAL PASSIVA	79.531	321	-407	-1.634	-1.366	76.444

Samenstelling 2019 van de in deze jaarrekening opgenomen entiteiten

In deze jaarrekening zijn de volgende entiteiten opgenomen (de vetgedrukte entiteiten hebben per 31 december 2019 een eigen bestuur). Tussen haakjes staan de KVK-nummers:

Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren (40407319)
 Stg. Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming (41193523)
 S.B. Criellaertstichting (41150558)
 Stg. De Dierenbescherming Beheer Onroerende Zaken (50151193)
 Stg. Beter Leven keurmerk (54937388)
 Stg. Dierenasiel Alkmaar (41238303)
 Stg. Knaagdieren centrum IJmuiden (voorheen in Heiloo) (37109686)
 Stg. Dierenopvang centrum 't Noordbroek (41031584)
 Stg. Dierenambulance Midden Nederland (41246694)
 Stg. Asiel "De Kuipershoek" (41042590)
 Stg. Gebouwen Dierenasiel "De Kuipershoek" (41042589)
 Stg. Het Gerhard Beauveser Steunfonds (41089819)
 Stg. Dierentehuis Hof van Ede (09152530)
 Stg. Steunfonds OverGelder van de Dierenbescherming (09119568)
 Stg. DOC Enschede (41028317)
Stg. Reg. DVC 'De Ark' (41035230)
 Stg. Dierentehuis "Midden Holland" (41172289)
 Stg. Dierentehuis Oost-Groningen (41014786)
 Stg. Beheer Dierentehuizen in Kennemerland (41222022)
 Stg. Steunfonds Dierentehuis Edo Hammers (41023819)
Stg. Dierentehuis Leerdam (41121499)
 Stg. Dierenopvang Rijnmond (52149455)
 Stg. Dierenambulance Zuid-Holland Zuid (41136097)
 Stg. Dierenwelzijn Rijnmond e.o. (24360971)
 Stg. DOC "Doornakker" (41088869)
 Stg. Laetitiahoeve (41013077)
 Stg. tot Exploitatie van het Dierenbeschermingscentrum te Amersfoort (31023984)
 Stg. Dierentehuis Nieuwe Waterweg (41141192)
 Stg. Dierenopvang centrum Waterland (41234622)
Stg. Dierenasiel Breda e.o. (20107303)
 Stg. tot Exploitatie Dierenopvang centrum Kerbertasyl (41224625)
 Stg. Dierenasiel de Swinge (01134344)
 Stg. Dierenambulance Dierenbescherming OverGelder (08178692)
 Stg. Dierenbescherming Dierenambulance Twente (08218211)
 Stg. Dierenbescherming Limburg (14131945)
 Stg. Dierenambulance Noord-Kennemerland (41241365)
 Stg. Dierentehuis Amstelveen (55067689)
 Stg. Dierenambulance Noord-Holland Zuid (55263607)
 Stg. Financiering Dierentehuis Nieuwe Waterweg (24413264)
 Stg. Vrienden van OverGelder (41244645)
Stg. Asiel Gorinchem (53948726)
 Stg. Dierenopvang Haarlemmermeer (34105007)
 Stg. Dierenhulp Noord-Overijssel (05068776)
 Stg. Dierenhulp Nijmegen-Den Bosch (09128866)
 Stg. Dierenambulance de Meren (01080735)
 Stg. Vrienden van DOC Enschede (61629766)
 Stg. Dierenambulance De Heuvelrug (41265945)
 Stg. Wildopvang Krommenie (41231354)

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

De activa en passiva zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde, tenzij hierna anders vermeld. Alle genoemde bedragen luiden in duizenden euro's, tenzij anders vermeld.

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen ervan naar de organisatie zullen toevloeien en dat de waarde ervan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen die economische voordelen in zich bergen en dat de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle – of nagenoeg alle – risico's met betrekking tot een actief of verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen.

Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en/of betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

De opbrengsten en kosten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben. Opbrengsten worden verantwoord indien alle belangrijke risico's met betrekking tot de transactie zijn overgedragen aan de gebruiker van de dienst.

Het gebruik van schattingen

De opstelling van de jaarrekening vereist dat de bestuurder oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt, die van invloed zijn op de toepassing van de grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft. In 2018 hebben geen schattingswijzigingen plaatsgevonden.

Financiële instrumenten

Financiële instrumenten omvatten investeringen in aandelen en obligaties, handels- en overige vorderingen, geldmiddelen, leningen en overige financieringsverplichtingen, handelsschulden en overige te betalen posten. Financiële instrumenten worden bij de eerste opname verwerkt tegen reële waarde. Indien instrumenten niet zijn gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst- en verliesrekening, maken eventuele direct toerekenbare transactiekosten deel uit van de eerste waardering. De Dierenbescherming maakt geen gebruik van afgeleide instrumenten.

Langlopende en kortlopende schulden en overige financiële verplichtingen

Langlopende en kortlopende schulden en overige financiële verplichtingen worden na eerste opname gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve-rentemethode. De eerste waardering is tegen reële waarde. De aflossingsverplichtingen voor het komend jaar van de langlopende schulden worden opgenomen onder kortlopende schulden.

Grondslagen voor de balans

Immateriële vaste activa

De immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of vervaardigingsprijs, verminderd met cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen. De uitgaven na eerste verwerking van een gekocht of zelf vervaardigd immaterieel vast actief worden toegevoegd aan de verkrijgings- of vervaardigingsprijs als het waarschijnlijk is dat de uitgaven zullen leiden tot een toename van de verwachte toekomstige economische voordelen en de uitgaven en de toerekening aan het actief op betrouwbare wijze kan worden vastgesteld. Als niet wordt voldaan aan de voorwaarden voor activering worden de uitgaven verantwoord als kosten in de staat van baten en lasten. Aan het einde van ieder boekjaar wordt de realiseerbare waarde bepaald van de immateriële vaste activa die 'nog niet in gebruik zijn genomen en/of worden afgeschreven over een

levensduur van meer dan twintig jaar', ook als er geen aanwijzing is voor een bijzondere waardevermindering. Op software wordt 33 procent per jaar afgeschreven.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs verminderd met de cumulatieve afschrijvingen.

De afschrijvingen worden berekend als een percentage over de aanschafprijs volgens de lineaire methode op basis van de economische levensduur.

Op bedrijfsterreinen en op materiële vaste bedrijfsactiva in uitvoering en vooruitbetalingen op materiële vaste activa wordt niet afgeschreven. De volgende afschrijvingspercentages worden gehanteerd:

Gebouwen	2,5%
Verbouwing	10%
Installaties, machines en projecten	10%
Inventaris	20%
Vervoersmiddelen	20%
Automatisering	33%

Financiële instrumenten

Financiële instrumenten omvatten investeringen in aandelen en obligaties, vorderingen, geldmiddelen, leningen en overige financieringsverplichtingen, handelsschulden en overige te betalen posten. Financiële instrumenten (activa en verplichtingen) die worden aangehouden voor handelsdoeleinden worden gewaardeerd tegen reële waarde en wijzigingen in die reële waarde worden verantwoord in de staat van baten en lasten. In de eerste periode van waardering worden toerekenbare transactiekosten als last in de staat van baten en lasten verwerkt. Voor de waardering van overige financiële vaste activa, vorderingen en schulden wordt verwezen naar de desbetreffende toelichtingen hiernavolgend.

Financiële vaste activa

Leningen in het kader van de doelstelling

De leningen verstrekt in het kader van de doelstelling worden tegen geamortiseerde kostprijs gewaardeerd, zo nodig onder aftrek van een voorziening voor oninbaarheid.

Beleggingen

De effecten worden gewaardeerd op de beurskoers per balansdatum. De gerealiseerde en ongerealiseerde koersverschillen worden in de staat van baten en lasten verantwoord onder 'resultaat beleggingen'. Effecten die worden aangehouden tot einde looptijd worden eveneens gewaardeerd tegen beurskoers per ultimo boekjaar.

Voorraden

De voorraden worden gewaardeerd op verkrijgingprijs, zo nodig onder aftrek van een voorziening voor incurante voorraden. De verkrijgingsprijs omvat de inkoopprijs en bijkomende kosten.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde, inclusief de transactiekosten. De reële waarde op het moment van de transactie is gelijk aan de kostprijs.

Na eerste verwerking worden de vorderingen gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, zo nodig onder aftrek van een voorziening voor mogelijke oninbaarheid. De hoogte van de voorziening wordt door middel van individuele beoordeling bepaald.

Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Indien liquide middelen niet ter vrije beschikking staan, wordt hiermee rekening gehouden bij de waardering.

Reserves en fondsen

- De continuïteitsreserve dient ter dekking van de kortetermijnrisico's.
- Bestemde reserve is dat deel van het vermogen waarbij het bestuur een bestemming heeft aangegeven.
- Bestemde fondsen is dat deel van het vermogen waarbij derden een bestemming hebben aangegeven.

Voorzieningen

Voorzieningen worden gewaardeerd tegen hetzij nominale waarde van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zijn om verplichtingen en verliezen af te wikkelen, hetzij de contante waarde van die uitgaven.

Een voorziening wordt in de balans opgenomen wanneer er sprake is van:

- een in rechte afdwingbare of feitelijke verplichting die het gevolg is van een gebeurtenis in het verleden; en
- waarvan een betrouwbare schatting kan worden gemaakt; en
- het waarschijnlijk is dat voor afwikkeling van die verplichting een uitstroom van middelen nodig is.

Indien (een deel van) de uitgaven die noodzakelijk zijn om een voorziening af te wikkelen waarschijnlijk geheel of gedeeltelijk door een derde worden vergoed bij afwikkeling van de voorziening, wordt de vergoeding als afzonderlijk actief gepresenteerd.

Voorziening groot onderhoud

Een voorziening wordt gevormd voor verwachte kosten van periodiek groot onderhoud aan panden, installaties en dergelijke, op basis van het geschatte bedrag van het groot onderhoud en de periode tussen de werkzaamheden voor groot onderhoud. De uitgaven van groot onderhoud worden verwerkt ten laste van de onderhoudsvoorziening voor zover deze is gevormd door de beoogde kosten. Indien de kosten van groot onderhoud uitgaan boven de boekwaarde van de voor het desbetreffende actief aangehouden voorziening, worden de (meer)kosten verwerkt in de staat van baten en lasten.

Langlopende en kortlopende schulden en overige financiële verplichtingen

Langlopende en kortlopende schulden en overige financiële verplichtingen worden na eerste opname gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs. De aflossingsverplichtingen voor het komend jaar van de langlopende schulden worden opgenomen onder kortlopende schulden.

Nederlandse Pensioenregelingen

Uitgangspunt is dat de in de verslagperiode te verwerken pensioenlast gelijk is aan de over die periode aan het pensioenfonds verschuldigde pensioenpremies. Voor zover de verschuldigde premies op balansdatum nog niet zijn voldaan, wordt hiervoor een verplichting opgenomen. Als de op de balansdatum reeds betaalde premies de verschuldigde premies overtreffen, wordt een overlopende actiefpost opgenomen voor zover sprake zal zijn van terugbetaling door het fonds of van verrekening met in de toekomst verschuldigde premies.

Verder wordt op balansdatum een voorziening opgenomen voor bestaande additionele verplichtingen ten opzichte van het fonds en de werknemers, indien het waarschijnlijk is dat voor de afwikkeling van die verplichtingen een uitstroom van middelen zal plaatsvinden en de omvang van de verplichtingen betrouwbaar kan worden geschat. Het al dan niet bestaan van additionele verplichtingen wordt beoordeeld aan de hand van de uitvoeringsovereenkomst met het fonds, de pensioenovereenkomst met de werknemers en andere (expliciete of impliciete) toezeggingen aan de werknemers. De voorziening wordt gewaardeerd tegen de beste schatting van de contante waarde van de bedragen die noodzakelijk zijn om de verplichtingen op de balansdatum af te wikkelen.

Voor een op de balansdatum bestaand overschot bij het pensioenfonds wordt een vordering opgenomen als de organisatie de beschikkingsmacht heeft over dit overschot, het waarschijnlijk is dat het overschot naar de onderneming zal toevloeien, en als de vordering betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Grondslagen voor de bepaling van het resultaat

Algemeen

Het saldo (resultaat) wordt bepaald als het verschil tussen het totaal der baten en het totaal der lasten. De baten worden verantwoord in het jaar waarin zij zijn gerealiseerd, lasten reeds zodra zij voorzienbaar zijn. Baten waarvoor een bijzondere bestemming is aangewezen, worden in de staat van baten en lasten verwerkt; indien deze baten in het verslagjaar niet volledig zijn besteed, worden nog niet bestede gelden opgenomen in de desbetreffende bestemmingsreserve, respectievelijk bestemmingsfonds.

Een onttrekking aan bestemmingsreserve, respectievelijk fonds, wordt als besteding verwerkt.

Baten

Contributies, baten uit acties derden en gezamenlijk, en opbrengst Dierenhulp worden als baten toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben. Giften, donaties en collecten worden verantwoord in het jaar waarin deze zijn ontvangen. De baten uit nalatenschappen worden verantwoord in het jaar waarin de omvang ervan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Voorlopige uitbetalingen op nalatenschappen in de vorm van voorschotten worden in het boekjaar waarin ze worden ontvangen verantwoord als baten uit nalatenschappen, voor zover deze niet eerder als baten zijn verantwoord. Voor een deel van de baten is een specifieke bestemming aangewezen door de geldgever. In die situaties wordt een bestemmingsfonds gecreëerd om aan deze wens tegemoet te kunnen komen. De kosten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben.

Giften van een zaak in natura worden gewaardeerd tegen de reële waarde. Giften bestaande uit diensten worden in het algemeen niet financieel verantwoord, tenzij dit op geld waardeerbare diensten van bedrijven betreft. De niet financiële bijdrage die door vrijwilligers wordt geleverd, wordt conform de richtlijn niet in de staat van baten en lasten verantwoord.

Subsidies die door de verstrekker afhankelijk zijn gesteld van projectkosten worden ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht in het jaar dat de gesubsidieerde bestedingen hebben plaatsgevonden, danwel contractueel zijn vastgelegd. De overige subsidies worden verwerkt als bate in het jaar waarvoor de subsidiegever deze bestemd heeft.

Lasten

De lasten worden toegerekend aan de periode waarop deze betrekking hebben.

Toerekening van lasten aan doelstellingen, fondsenwerving en beheer en administratie

Bij de verdeling van de lasten worden zo veel mogelijk kosten rechtstreeks toegerekend aan de doelstellingen, fondsenwerving en kosten van beheer en administratie. De kosten binnen de stichtingen voor dierenhulp en de kostenplaatsen binnen de NVBD voor dierenhulpactiviteiten worden op deze wijze direct toegerekend aan de doelstelling dierenhulp. De kosten van de stichting Landelijke Inspectiedienst van de Dierenbescherming en Stichting Beter Levenkeurmerk worden toegerekend aan de doelstelling toezicht dierenwelzijn. diwordt , fondsenwerving en beheer & administratie. De indirecte kosten voor directie, regiomanagement en de afdelingen op het servicecentrum binnen de NVBD worden volgens een vaste verdeelsleutel toegerekend aan de doelstellingen, fondsenwerving en kosten van beheer en administratie.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld conform de indirecte methode. Voor een toelichting op de mutaties in het kasstroomoverzicht wordt verwezen naar de toelichting bij de staat van baten en lasten of de toelichting in de balans.

11.1.5. Toelichting op de Geconsolideerde balans

1. Immateriële vaste activa

(x € 1.000)	Immateriële activa	Nog in gebruik te nemen	Totaal 2019	Totaal 2018
Aanschafwaarde per 1 januari	91	0	91	407
Af: afschrijving per 1 januari	-89	0	-89	-377
Boekwaarde per 1 januari	2	0	2	30
Presentatiecorrectie				
Aanschafwaarde	-14	0	-14	0
Af: afschrijving	14	0	14	0
Mutatie presentatiecorrectie	0	0	0	0
Mutatie door liëring/ontliëring				
Aanschafwaarde	0	0	0	0
Af: afschrijving	0	0	0	0
Boekwaarde liëring/ontliëring	0	0	0	0
Totale boekwaarde per 1 januari	2	0	2	30
Investeringen	533	863	1.396	-315
Overige mutaties	0	0	0	0
Afschrijvingen	-49	0	-49	288
Desinvesteringen aanschafwaarde	0	0	0	0
Desinvesteringen cumulatieve afschrijvingen	0	0	0	0
Mutatie boekjaar	484	863	1.347	-27
Aanschafwaarde per 31 december	611	863	1.473	91
Af: afschrijvingen per 31 december	-124	0	-124	-89
Boekwaarde per 31 december	486	863	1.349	2

In 2019 is geïnvesteerd in de implementatie van een nieuw relatiebeheersysteem voor de NVBD. Dit systeem is in maart 2020 in gebruik genomen. In 2018 is een project gestart met als doel om een nieuw systeem voor relatiemanagement aan te schaffen en te implementeren waarmee de Dierenbescherming in staat is om haar marketing en fondsenwervingsactiviteiten te moderniseren. Het project loopt door tot begin 2020. De begroting van het project is €1.453.000 waarvan het grootste deel betrekking heeft op consultancykosten voor de implementatie van het nieuwe systeem. De implementatiekosten worden beschouwd als een investering. Daarnaast heeft Stichting BLK in 2019 een nieuw relatiebeheersysteem in gebruik genomen. Alle immateriële vaste activa worden gebruikt voor de bedrijfsvoering.

2. Materiële vaste activa

(x € 1.000)	Gebouwen en grond	Nog in gebruik te nemen	Inventaris	Vervoer-middelen	Totaal 2019	Totaal 2018
Aanschafwaarde per 1 januari	43.040	414	3.907	3.877	51.238	50.236
Af: afschrijving per 1 januari	-14.967	0	-3.459	-2.460	-20.886	-18.805
Boekwaarde per 1 januari	28.073	414	448	1.417	30.352	31.430
Presentatiecorrectie						
Aanschafwaarde	571	2	-1.756	-99	-1.282	0
Af: afschrijving	-571	0	1.739	114	1.282	0
Mutatie boekwaarde door presentatiecorrectie	0	2	-17	15	0	0
Liëring/ontliëring						
Aanschafwaarde	-1.907	0	-63	74	-1.896	0
Af: afschrijving	868	0	56	-61	862	0
Mutatie boekwaarde door liëring/ontliëring	-1.039	0	-8	13	-1.034	0
Totale boekwaarde per 1 januari	27.035	416	423	1.444	29.318	31.430
Investeringen	667	88	70	19	845	1.312
Overige mutaties	0	-52	0	0	-52	-4
Afschrijvingen	-1.200	0	-166	-658	-2.024	-2.269
Desinvesteringen aanschafwaarde	-1.241	0	-185	-233	-1.659	-306
Desinvesteringen cumulatieve afschrijvingen	1.039	0	175	203	1.416	188
Mutatie boekjaar	-735	36	-106	-669	-1.474	-1.079
Aanschafwaarde per 31 december	41.130	452	1.973	3.639	47.194	51.238
Af: afschrijvingen per 31 december	-14.831	0	-1.656	-2.864	-19.350	-20.886
Boekwaarde per 31 december	26.299	452	317	775	27.844	30.352

In totaal bedragen de investeringen € 839.000 in 2019. Onder de kop 'Gebouwen en grond' zijn er investeringen geweest in installaties ten behoeve dierenopvangcentra. De post nog in gebruik te nemen bevat met name de aanbetaling voor de levering van 13 nieuwe dierenambulance die begin 2020 in ontvangst zijn genomen. De desinvesteringen betreffen het afboeken van de inventaris van het voormalig dierenopvangcentrum in Schiedam. Dit opvangcentrum is gesloten. De gemeente heeft daarvoor een afkoopsom betaald. In 2017 heeft de gemeente de huur opgezegd per 1 november 2018.

3. Financiële vaste activa

(x € 1.000)	31 december 2019	31 december 2018
Leningen in het kader van de doelstelling:		
Stand begin boekjaar	13	64
Bij: verstrekte leningen	0	0
Af: Overige mutaties	0	0
Af: Ontvangen aflossingen	-8	-51
Af: Voorziening	0	-1
Totaal leningen	4	11
Waarborgsommen	29	32
Saldo financiële vaste activa	33	43

Leningen in het kader van de doelstelling

Dit betreft binnen de Dierenbescherming enkele leningen die aan een aantal externe opvangcentra zijn verstrekt. Voor sommige verstrekte leningen is een mogelijke voorziening voor oninbaarheid opgenomen. Het rentepercentage waarmee wordt gerekend, varieert tussen de 0 en 4 procent. Op alle leningen rust een aflossingsverplichting.

4. Beleggingen

(x € 1.000)	31 december 2019	31 december 2018
Obligaties	9.740	8.264
Aandelen	6.084	5.237
Langlopende deposito's	526	592
Saldo beleggingen	16.351	14.093

Overzicht van de effectenportefeuille

(x € 1.000)	Aandelen 2019	Obligaties 2019	Deposito's 2019	Totaal 2019	Totaal 2018
Beurswaarde per 1 januari	8.264	5.237	592	14.093	9.499
Bij: Aankopen	2.078	90		2.168	6.131
Af: Verkopen/aflossingen	-694	-581	-66	-1.340	-1.115
Bij/af: koersresultaten	92	1.338		1.430	-330
Bij/af: saldo mutaties	0	0		0	-92
Beurswaarde per 31 december	9.740	6.084	526	16.351	14.093

De beleggingen vinden plaats conform het treasury-reglement van de Dierenbescherming. De portefeuille van de Dierenbescherming is ondergebracht bij de Rabobank waarbij afspraken zijn gemaakt over de verdeling tussen aandelen en obligaties en de fondsen die expliciet zijn uitgesloten, zoals beleggingen in producten die gerelateerd zijn aan bont of bedrijven die hun producten op dieren testen.

Het rendement op de portefeuille in 2019 komt netto uit op 10,1% positief (het koersresultaat in 2019 gerelateerd aan de waarde per 1 januari 2019 van de portefeuille van de Dierenbescherming).

5. Vorderingen en overlopende activa

(x € 1.000)	31 december 2019	31 december 2018
Te vorderen uit hoofde van nalatenschappen	3.874	3.369
Bijdrage Nationale Postcode Loterij	1.800	1.800
Debiteuren	1.323	962
Vooruit betaalde bedragen/nog te factureren	810	360
Overige vorderingen en overlopende activa	1.947	1.952
Voorschot aanslag VpB	2	43
Vooruitbetaalde pensioenpremie	0	49
Saldo vorderingen en overlopende passiva	9.756	8.536

Te vorderen uit hoofde van nalatenschappen

De vordering uit hoofde van nalatenschappen ontstaat op het moment dat een nalatenschap de status erfbelasting of rekening en verantwoording heeft gekregen. Daarna vindt doorgaans binnen een jaar de uitbetaling plaats van de nalatenschappen. Aan het einde van 2019 bedroeg de post te vorderen uit hoofde van nalatenschappen € 3.874.000. Hierin is rekening gehouden met een voorziening van € 4.200 in verband met een mogelijke claim vanuit een legitieme portie/kindsdeel.

Vordering Nationale Postcode Loterij (NPL)

De Dierenbescherming ontvangt de jaarlijkse bijdrage van de Nationale Postcode Loterij achteraf.

Debiteuren

De vordering op debiteuren is in totaal € 1.476.000. Hierin is rekening gehouden met een voorziening voor mogelijke oninbaarheid van € 176.000. In de vordering zit een bedrag van € 284.000 van deelnemers van (stichting) Beter Leven keurmerk, € 629.000 aan facturen aan gemeenten en het restant aan particulieren voor onder andere pensionreserveringen in de asielen en afgenomen dierenambulancediensten.

Overige vorderingen en overlopende activa

De post overige vorderingen omvat het resterende nog te ontvangen deel van de subsidie voor de LID over 2019, de resterende termijnen over 2018 en 2019 van de bijdrage van de gemeente Rotterdam aan de asielen in de regio Rijnmond en de nog te factureren bijdragen van de gemeenten over de laatste maanden van 2019 voor de opvang van dieren.

6. Liquide middelen

(x € 1.000)	31 december 2019	31 december 2018
Tegoeden bij banken	22.816	24.200
Kasgeld	37	54
Gelden onderweg	9	1
Saldo liquide middelen	22.862	24.255

De tegoeden bij banken omvatten de saldi op de betaalrekeningen, spaarrekeningen en de beleggingsrekening. Het kasgeld wordt aangehouden voor de bedrijfsvoering in de dierenopvangcentra.

7. Reserves

(x € 1.000)	Continuïteits-reserve	Bestemmings-reserves	Totaal 2019	Totaal 2018
Stand per 1 januari	23.028	34.964	60.955	59.888
Mutatie Consolidatiekring	-335	262	-3.036	0
Nieuwe stand per 1 januari	22.693	35.226	57.919	59.888
Resultaatverdeling	1.496	635	2.131	1.068
Stand per 31 december	24.189	35.861	60.050	60.955

Continuïteitsreserve

Het saldo van het resultaat dat resteert na verwerking van de mutaties in de bestemmingsfondsen en bestemmingsreserves wordt toegevoegd aan de continuïteitsreserve. Deze reserve dient ter dekking van de kosten van de werkorganisatie van de Dierenbescherming. De omvang van de continuïteitsreserve bedraagt eind 2019 € 24.189.000. De hoogte van de continuïteitsreserve mag als norm van het CBF maximaal 1,5 maal de kosten van de werkorganisatie bedragen. De Dierenbescherming hanteert met goedkeuring van de Raad van Toezicht een maximum van 1,0 om daarmee het te besteden bedrag aan de doelstellingen zo hoog mogelijk te houden. Ultimo 2019 bedraagt deze verhouding 0,64; in 2018 was de verhouding 0,71. Bij het hanteren van de maximale norm van 1,5 zou de continuïteitsreserve ten hoogste € 57.073.000 mogen bedragen. De Dierenbescherming blijft daar ruim onder. Medio 2020 zal voor de periode 2020-2025 een nieuwe strategie worden vastgesteld. Om deze strategie uit te voeren en een impuls te geven aan het realiseren van de doelstellingen van de Dierenbescherming zullen in de komende jaren de bestemmingsreserves en een deel van de continuïteitsreserve gericht en verantwoord worden ingezet.

Bestemmingsreserves

De reserve financiering activa 'doelstelling' en reserve financiering activa 'bedrijfsvoering' zijn conform de 'Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties' onder de bestemmingsreserves verantwoord. De hoogte van de reserves financiering activa zijn gelijk aan de vaste activa voor de doelstelling of bedrijfsvoering, verminderd met de leningen die verstrekt zijn in het kader van de doelstelling of de bedrijfsvoering.

In onderstaand overzicht zijn de bestemmingsreserves nader toegelicht.

(x € 1.000)	Stand per 1 januari	Dotaties (+)	Onttrekkingen (-)	Stand per 31 december
Nieuwbouw/verbouw	7.044	40	0	7.084
Minimax	150	0	0	150
Groot onderhoud	460	0	0	460
Reservering vaste activa tbv doelstelling	25.760	852	-1.070	25.542
Reservering vaste activa tbv bedrijfsvoering	478	467	0	945
Overig	1.335	470	-124	1.681
Saldo bestemmingsreserve	35.226	1.829	-1.194	35.861

Bestemmingsreserve nieuwbouw/verbouw

Voor de diverse nieuwbouw- en verbouwplannen zijn bestemmingsreserves gevormd in het verleden. Op grond van de nieuwe vastgoedstrategie die in 2019 wordt uitgewerkt zal worden bezien in hoeverre deze nog gehandhaafd dienen te worden. In 2019 zijn er geen onttrekkingen of toevoegingen geweest.

Bestemmingsreserve groot onderhoud

In 2018 is een bestemmingsreserve gevormd voor groot onderhoud. Deze zal vanaf 2020 worden gebruikt voor aanpassingen en eenmalige herstelkosten van enkele dierenopvangcentra.

Reservering vaste activa ten behoeve van doelstelling en bedrijfsvoering

Indien en voor zover eigen middelen zijn aangewend ten behoeve van vaste activa benodigd voor de bedrijfsvoering of activa ter realisering van de doelstelling, wordt er een reserve financiering activa ten behoeve van doelstelling en bedrijfsvoering aangehouden.

Overige bestemmingsreserves

De overige bestemmingsreserves betreffen meerdere bestemmingsreserves van stichting Beter Leven keurmerk, Dierentehuis Leerdam en De Ark. In 2019 zijn er twee nieuwe bestemmingsreserves gevormd.

8. Bestemmingsfondsen

Onder de bestemmingsfondsen wordt dat deel van de reserves opgenomen, dat een beperkte bestedingsmogelijkheid heeft. Deze beperkte bestedingsmogelijkheid wordt veroorzaakt doordat een derde (de gever) deze beperking heeft aangegeven of doordat het geld werd ingezameld voor een specifiek doel.

Bestemmingsfondsen

(x € 1.000)	Stand per 1 januari	Dotaties	Onttrekkingen	Stand per 31 december
Fondsen uit nalatenschappen	2.348	492	-158	2.682
Dierenambulance regio Groningen	454	0	-22	432
Fonds Asielen (D&T)	486	0	0	486
Dierenasiel Zuidwolde	378	0	0	378
Dierenwelzijn regio Schoorl	346	0	0	346
Exploitatie asiel regio Rijnland	97	0	0	97
Nieuwbouw knaagdierenopvang	264	0	0	264
Exploitatie Kerbertasyl	146	0	-136	10
Verbouwing DOC Doornakker	42	0	0	42
Fondsen Dierenasiel Breda e.o.	666	3	-84	585
Asiel Hargahoeve	94	0	0	94
Asiel Krimpen	113	0	0	113
Overige bestemmingsfondsen	765	0	-30	735
Saldo bestemmingsfondsen	6.199	495	-431	6.263

Fondsen uit nalatenschappen

Dit betreft het deel van de nalatenschappen waarvoor door de erflater een specifieke bestemming is gegeven. Er is € 492.000 toegevoegd voor nieuwe nalatenschappen en er is € 158.000 onttrokken omdat er bestedingen hebben plaatsgevonden in lijn met de bestemming van de nalatenschap.

Fonds Dierenambulance regio Groningen

De ontvangen gelden dienen besteed te worden aan de dierenambulances in de regio Groningen. In 2019 is een deel gebruikt voor de aanschaf van een nieuwe ambulance voor het asiel in Winschoten.

Fonds Asielen (groep Dierenbeleid, Hulp & Toezicht)

Ultimo 2011 is het Fonds Asielen gevormd vanuit groep D&T ter grootte van € 486.000. Uit dit fonds worden uitgaven gedaan ter ondersteuning van het asielwerk.

Fonds dierenasiel Zuidwolde

De gelden die opgenomen zijn in dit fonds dienen besteed te worden aan het dierenasiel in Zuidwolde. Er zijn geen gelden onttrokken uit dit fonds in verband met een mogelijke nieuwbouw voor dit asiel.

Fonds dierenwelzijn regio Schoorl

De gelden die ontvangen zijn, mogen alleen besteed worden aan dierenwelzijnsprojecten in de regio Schoorl (nu onderdeel van gemeente Bergen).

Fonds asiel regio Rijnland

Dit fonds is specifiek voor het asiel in de regio Rijnland.

Fonds nieuwbouw knaagdierenopvang

Dit fonds is specifiek bestemd voor de nieuwbouw van het knaagdierencentrum. Deze nieuwbouw heeft nog niet plaatsgevonden.

Fonds exploitatie Kerbertasyl

Dit fonds is specifiek bestemd voor het dekken van verliezen van het Kerbertasyl. In het boekjaar 2019 heeft het asiel een negatief exploitatiesaldo, waardoor er € 136.000 onttrokken is aan het bestemmingsfonds.

Fonds verbouwing DOC Doornakker

Dit fonds is gecreëerd voor de verbouwing van het dierenopvangcentrum in Eindhoven.

Fondsen Dierenasiel Breda e.o.

Het dierenasiel Breda heeft een bestemmingsfonds dierenopvangcentrum met een omvang van € 585.000 aan het einde van het jaar.

Fonds verbouwing Hargahoeve en Krimpen a.d. IJssel

Deze fondsen zijn gecreëerd voor asielen in Schiedam en Krimpen a.d. IJssel.

Fondsen uit nalatenschappen

In onderstaande tabel is een nadere specificatie opgenomen van de fondsen uit nalatenschappen:

Overige bestemmingsfondsen

De overige bestemmingsfondsen omvatten fondsen voor verschillende locaties.

Fondsen uit nalatenschappen

(x € 1.000)	Stand per 1 januari	Dotaties (+)	Onttrekkingen (-)	Stand per 31 december
Werkzaamheden voormalige afdelingen en regio's	388	0	-9	379
Werkzaamheden dierenopvang en dierenambulance	621	60	-75	607
Zwerfdieren	264	26	-28	261
Fonds Yvonne Uitenbosch	768	0	-36	732
Nieuwbouw Rijnmond	0	380	0	380
Overige	305	27	-9	323
Saldo fondsen uit nalatenschappen	2.348	492	-158	2.682

Voor wat betreft de dotatie in 'Fondsen uit nalatenschappen' is de mutatie in het toegezegde erfdeel verantwoord. Deze kan als gevolg van aanpassingen ook negatief zijn. Onder onttrekkingen zijn de uitgaven verantwoord, die ten laste van deze fondsen zijn gedaan. Van de stand per 31 december is € 2.251.000 daadwerkelijk ontvangen. Het resterend saldo is onderdeel van de vorderingen uit nalatenschappen.

In onderstaande tabel is de aansluiting gegeven tussen de reserves en fondsen in de geconsolideerde jaarrekening en de enkelvoudige jaarrekening. Daarbij worden de reserves en fondsen uitgesplitst in het deel van de NVBD (enkelvoudige jaarrekening), de stichtingen waarbij het bestuur wordt gevormd door één of meerdere medewerkers van de NVBD en de stichtingen die op andere wijze zijn verbonden.

Aansluiting reserves en fondsen

(x € 1.000)	Stand per 1 januari	Dotaties (+)	Onttrekkingen (-)	Stand per 31 december
Reserves				
Continuïteitsreserve	22.693	2.947	-1.451	24.189
- w.v. NVBD	18.986	92	0	19.077
- w.v. entiteiten onder bestuur NVBD	2.593	2.366	-1.379	3.580
- w.v. entiteiten met een eigen bestuur	1.114	489	-72	1.532
Bestemmingsreserves	35.226	1.829	-1.194	35.861
- w.v. NVBD	8.390	946	0	9.336
- w.v. entiteiten onder bestuur NVBD	22.641	683	-850	22.474
- w.v. entiteiten met een eigen bestuur	4.195	200	-344	4.051
Totaal reserves	57.919	4.775	-2.645	60.050
Fondsen				
Bestemmingsfondsen	6.199	495	-431	6.263
- w.v. NVBD	4.879	112	-317	4.674
- w.v. entiteiten onder bestuur NVBD	643	380	-19	1.004
- w.v. entiteiten met een eigen bestuur	677	3	-95	585
Totaal reserves en fondsen	64.119	5.271	-3.076	66.313

9. Voorzieningen

(x € 1.000)	Stand per 1 januari	Dotaties (+)	Onttrekkingen (-)	Stand per 31 december
Jubilea	198	1	-22	177
Voorziening groot onderhoud	1.498	590	-194	1.894
Wachtgeld	137	0	-69	68
Personeel en harmonisatie	243	0	-213	30
Saldo voorzieningen	2.077	591	-499	2.169

Voorziening jubilea

Voor de verwachte toekomstige uitkeringen uit hoofde van jubilea is een voorziening gevormd voor de NVBD en de LID. Conform de geharmoniseerde arbeidsvoorwaarden wordt bij 10 en 20 jaar dienstverband een bedrag uitgekeerd. Bij het bepalen van de hoogte van de voorziening is rekening gehouden met een blijfkans.

Voorziening groot onderhoud

In 2019 is het meerjarenonderhoudsplan geactualiseerd. Dat leidt tot een aanpassing naar € 1.894.000.

Voorziening wachtgeld

De voorziening wachtgeld betreft de afwikkeling van een wachtgeldregeling voor drie (ex-)medewerkers.

Personeel en harmonisatie

In het kader van de harmonisatie van de arbeidsvoorwaarden is in 2018 een voorziening getroffen. Medio 2019 is deze voorziening grotendeels afgewikkeld doordat ten laste van de voorziening afkoopsommen zijn uitgekeerd aan de betrokken medewerkers.

10. Langlopende schulden

(x € 1.000)	31 december 2019	31 december 2018
Hypothecaire lening BNG Bank	1.759	1.842
Hypothecaire lening Stichting Het Waardige Dier	162	174
Achtergestelde lening gemeente Gouda	43	43
Lening gemeente Vlaardingen	180	360
Stichting Vrienden van het Dierenasiel Gorinchem	557	567
Overig	20	20
Saldo langlopende schulden	2.720	3.006

Hypothecaire lening BNG Bank

Dit betreft een lening die verstrekt is ter financiering van het pand in Haarlemmermeer. Met ingang van 2018 is er een aflossingsverplichting van € 21.000 per kwartaal. De rente bedraagt 4,6% per jaar en is vast tot en met 31 oktober 2023. Ter zekerheid van de aflossingsverplichting en rentebetalingen heeft de gemeente Haarlemmermeer zich borg gesteld.

Hypothecaire lening Stichting Het Waardige Dier

Het betreft een lening die in 20 jaar afgelost dient te worden. Het bedrag dient echter niet terugbetaald te worden, maar wordt als gift van Stichting Het Waardige Dier verantwoord in de staat van baten en lasten. De rente bedraagt 0,5 procent per jaar. Ter zekerheid van de verstrekte lening is de navolgende zekerheid verstrekt: hypotheekstelling op de onroerende zaak te Born.

Achtergestelde lening gemeente Gouda

Dit betreft een achtergestelde lening die de gemeente Gouda heeft verstrekt aan het Dierentehuis Midden-Holland. Er hoeft niet afgelost te worden en er zijn geen zekerheden verstrekt. Over het uitstaand saldo hoeft geen rente betaald te worden.

Lening gemeente Vlaardingen

Dit is een langlopende, aflossingsvrije lening van de gemeente Vlaardingen voor het dierentehuis Nieuwe-Waterweg. In 2019 is in overleg met de gemeente besloten tot een vervroegde aflossing van de helft van het openstaande bedrag.

Lening stichting Vrienden van het dierenasiel Gorinchem

Dit betreft een lening die bestaat uit drie delen met allen dezelfde voorwaarden, namelijk dat de looptijd voor onbepaalde tijd is, er geen sprake is van rente en dat er bepaalde voorwaarden zijn voor de opeisbaarheid van de leningen.

11. Kortlopende schulden en overlopende passiva

(x € 1.000)	31 december 2019	31 december 2018
Schulden aan leveranciers	1.796	2.082
Reservering voor verlof en vakantiegeld	1.725	1.571
Vooruit ontvangen bedragen	1.615	2.234
Pensioen	42	0
Belastingen en premies sociale verzekeringen	1.117	612
Kortlopend deel langlopende schulden	96	96
Overige schulden en overlopende passiva	823	647
Saldo kortlopende schulden en overlopende passiva	7.214	7.243

Vooruit ontvangen bedragen

De vooruitontvangen bedragen betreffen grotendeels de contributies 2020 die in het 4e kwartaal van 2019 worden geïnd bij leden. Daarnaast zijn er vooruitbetaalde reserveringen voor de pensionnen.

Overige schulden en overlopende passiva

Deze post bestaat vooral uit inkoopfacturen die betrekking hebben op 2019 en in 2020 zijn ontvangen.

Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen*Rechten uit nalatenschappen*

Met ingang van het boekjaar 2018 is de wijze waarop de baten uit nalatenschappen worden verantwoord, veranderd. Dat betekent dat de Dierenbescherming rechten heeft op nalatenschappen die voor een deel nog niet zijn verantwoord in de jaarrekening. Het gaat dan om de nalatenschappen die nog niet de status erfbelasting of rekening en verantwoording hebben bereikt maar al wel door de Dierenbescherming (beneficiair) zijn aanvaard.

Huurverplichtingen

De Dierenbescherming heeft meerdere panden gehuurd voor het gebruik van kantoorlocaties en Dierenbeschermingscentra. De grootste huurverplichting betreft de huur van het kantoorpand aan de Regulusweg in Den Haag. De totale huurverplichting per 31 december 2019 voor het jaar 2020 bedraagt € 247.000. De huurcontracten lopen maximaal tot het jaar 2021, met de optie tot verlenging. Aan verhuurders van de panden is in totaal een bankgarantie verstrekt ter waarde van € 1.500 (Oss). Ter zekerheid voor de bank zijn de tegoeden op een spaarrekening verpand.

Leaseverplichtingen

Er worden 26 personenauto's en dierenambulances geleased. Deze contracten hebben een einddatum variërend van 2019 tot en met 2024. De jaarlijkse leaseverplichting (exclusief voorschot voor brandstofkosten) bedraagt:

(x € 1.000)

Leasekosten 2020	229
Leasekosten 2021	183
Leasekosten 2022	137
Leasekosten 2023	91
Leasekosten 2024	40
Totale leaseverplichting per 31 december 2019	680

Implementatie van een nieuw systeem voor relatiemanagement

Voor de vervanging van het relatiemanagementsysteem zijn per 31 december 2019 verplichtingen aangegaan met de implementatiepartners voor een bedrag van € 187.856. Daarnaast zijn er aanbestedingen gedaan voor de aanschaf van nieuwe ambulances voor een bedrag van € 241.475. Er zijn geen investeringsverplichtingen aangegaan voor nieuwbouw.

Resultaatverdeling 2019

Baten waarvoor het bestuur of de Raad van Toezicht een specifieke bestemming heeft gegeven, worden toegevoegd aan een bestemmingsreserve en bestedingen worden ten laste van de bestemmingsreserve gebracht. Baten waarvoor een derde een beperkte bestedingsmogelijkheid heeft aangegeven, worden toegevoegd aan een bestemmingsfonds en bestedingen van deze gelden worden aan dit fonds onttrokken. Het saldo dat resteert na verwerking van de mutaties in de bestemmingsfondsen en bestemmingsreserves, wordt toegevoegd of onttrokken aan de continuïteitsreserve.

De bestuurder vraagt de leden van de Ledenraad en de Raad van Toezicht als volgt in te stemmen met het verdelen van het resultaat op grond van de geconsolideerde jaarrekening over 2019:

Resultaatverdeling 2019

(x € 1.000)

Toevoeging aan de continuïteitsreserve	1.496
Dotatie aan de reserve financiering vaste activa	1.319
Onttrekking aan de reserve financiering vaste activa	-1.070
Dotatie aan de overige bestemmingsreserves	510
Onttrekking aan de overige bestemmingreserves	-124
Dotatie aan de bestemmingsfondsen	495
Onttrekking aan de bestemmingsfondsen	-431
Exploitatieresultaat 2019	2.195

11.1.6. Toelichting op de Geconsolideerde staat van baten en lasten

12. Baten van Particulieren

(x € 1.000)	2019	2019	2018
	Realisatie	Begroting	Realisatie
Nalatenschappen en legaten	13.494	10.175	11.834
Contributies	5.459	5.400	5.476
Giften	2.595	2.419	2.527
Collecten	849	1.007	1.055
Overige baten van particulieren	44	89	47
Totaal Baten van Particulieren	22.441	19.090	20.939

Nalatenschappen en legaten

De baten uit nalatenschappen en legaten zijn conform de interne richtlijnen van de Dierenbescherming conservatief begroot. De Dierenbescherming heeft veel activiteiten verricht om het nalaten aan de organisatie onder de aandacht te brengen onder mensen die willen nalaten aan goede doelen.

Contributies

Het aantal leden in 2019 bedroeg gemiddeld 114.000 ten opzichte van 118.000 in 2018. De gemiddelde geefwaarde per lid is licht gestegen.

13. Baten van Bedrijven

(x € 1.000)	2019	2019	2018
	Realisatie	Begroting	Realisatie
Zakelijke giften	116	94	175
Giften in natura	6	0	3
Sponsoring	69	78	41
Opbrengst aandeel in acties van derden	10	17	8
Overige baten van bedrijven	1	0	38
Totaal Baten van Bedrijven	202	189	265

14. Bijdrage van Loterijorganisaties

(x € 1.000)	2019	2019	2018
	Realisatie	Begroting	Realisatie
Bijdrage Nationale Postcode Loterij	2.012	1.800	1.800
Overige bijdragen van loterijorganisaties	42	11	30
Totaal Bijdrage van Loterijorganisaties	2.054	1.811	1.830

Overeenkomst NPL

Met de Stichting Nationale Postcodeloterij (NPL) heeft de Dierenbescherming een overeenkomst gesloten met een looptijd tot en met 31 december 2020, waarin de Dierenbescherming als beneficiant wordt aangemerkt. De afgelopen jaren heeft de Dierenbescherming uitkeringen ontvangen van € 1.800.000 per jaar. Voor de resterende looptijd wordt een jaarlijks bedrag in die orde van grootte verwacht. In de bijdragen van loterijorganisaties is in 2019 een eenmalige bate gerealiseerd door de besteding van de resterende gelden die door de Nationale Postcode Loterij waren gegeven voor de elektrische voertuigen. In 2019 zijn met deze opbrengsten extra laadpalen geplaatst zodat de voertuigen breder kunnen worden ingezet.

15. Baten van Subsidies van Overheden

(x € 1.000)	2019	2019	2018
	Realisatie	Begroting	Realisatie
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit	1.600	1.600	1.600
Projectbijdragen	181	204	200
Totaal Baten van Subsidies van Overheden	1.781	1.804	1.800

Subsidie ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (ten behoeve van inspectiewerk)

De Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming (LID) ontvangt jaarlijks een bijdrage van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (voorheen: Economische Zaken) voor het inspectiewerk. Deze subsidie wordt verstrekt op basis van het Convenant Samenwerking Dierhandhaving.

17. Baten van andere organisaties zonder winststreven

(x € 1.000)	2019	2019	2018
	Realisatie	Begroting	Realisatie
Opbrengst Externe Vermogensfondsen	316	315	468
Totaal Baten van andere organisaties zonder winststreven	316	315	468

Jaarlijks wordt via projectaanvragen gelden ontvangen van de Anonieme Stichting en Stichting Waardig Dier. Met deze gelden wordt het dierenwelzijn vergroot in de dierenopvangcentra door onder andere de verbetering van de kwaliteit van de dierverblijven of de aanleg van speelweides voor honden.

18. Baten als tegenprestatie voor levering van producten/diensten

(x € 1.000)	2019	2019	2018
	Realisatie	Begroting	Realisatie
Opbrengst dienstverlening gemeenten	7.386	7.143	7.255
Baten asielactiviteiten	1.923	1.441	1.733
Baten stichting Beter Leven Keurmerk	1.921	1.959	1.735
Baten ambulanceactiviteiten	313	252	365
Baten pensionactiviteiten	1.206	1.196	1.134
Opbrengst verkoop artikelen	137	150	192
Veterinaire diensten en medicatie	422	447	580
Overig	2	18	40
Totaal Baten als tegenprestatie voor levering van producten/diensten	13.310	12.607	13.033

Opbrengst dienstverlening gemeenten

De opbrengst dienstverlening gemeenten betreffen de vergoedingen voor de uitvoering voor de wettelijke taken waarvoor de gemeenten verantwoordelijk zijn, zoals opvang en vervoer van gevonden dieren met een vermoedelijke eigenaar.

De Dierenbescherming verricht deze activiteiten voor de gemeenten op grond van gesloten overeenkomsten.

Baten asielactiviteiten

De baten asielactiviteiten bestaan uit opbrengsten vanwege de adoptie van dieren of de afstand van dieren en gefactureerde medische handelingen.

Baten ambulanceactiviteiten

De ambulanceactiviteiten genereren opbrengsten door het uitvoeren van ambulanceritten op verzoek van particulieren en bedrijven.

19. Overige Baten

(x € 1.000)	2019 Realisatie	2019 Begroting	2018 Realisatie
Verkoop resultaat activa	-40	0	57
Cursusopbrengsten	46	54	45
Overige opbrengsten	633	187	458
Totaal overige baten	640	241	560

Verkoop resultaat activa

Deze opbrengst betreft het (negatieve) verkoopresultaat op activa door het afstoten van de locatie in Schiedam (zie ook overige opbrengsten).

Cursussen

De opbrengsten cursussen betreffen de opbrengsten van hondentrainingen op diverse locaties in het land.

Overige opbrengsten

In 2019 heeft de Dierenbescherming een afkoopsom ontvangen van de gemeente Schiedam voor de sluiting van de Hargahoeve, het voormalige dierenopvangcentrum in die gemeente.

20. Lastenverdeling

(x € 1.000)	Dieren hulp	Toezicht dieren- welzijn	Voor- lichting	Beleids- beïnvloe- ding	Fondsen- werving	Kosten en Beheer en Administratie	Totaal realisatie 2019	Totaal begroting 2019	Totaal realisatie 2018
Directe kosten	5.756	883	1.776	206	1.544	1.274	11.438	10.439	11.093
Personeelskosten	10.555	3.455	1.721	1.583	1.834	3.453	22.601	21.497	20.075
Autokosten	74	238	6	7	20	81	427	335	298
Huisvestingskosten	2.473	105	25	30	30	-218	2.444	2.267	2.473
Afschrijvingskosten	1.927	62	21	21	21	21	2.073	2.162	2.286
Overige indirecte kosten	649	108	108	54	108	71	1.098	1.165	1.392
Totale lasten	21.433	4.851	3.657	1.901	3.556	4.682	40.080	37.865	37.617

Kostentoerekening

Voor de uitgangspunten van de lastenverdeling wordt verwezen naar de grondslagen voor de bepaling van het resultaat.

Kengetallen

	2019 werkelijk	2018 werkelijk
% kosten beheer en administratie ten opzichte van totale lasten	11,7%	15,0%
% besteed aan de doelstellingen ten opzichte van de totale baten	78,2%	73,7%
% besteed aan de doelstellingen ten opzichte van de totale lasten	79,4%	76,2%
% wervingskosten t.o.v. baten eigen fondsenwerving	15,2%	15,1%

Directe kosten dierenhulp

(x € 1.000)	2019 Realisatie	2019 Begroting	2018 Realisatie
Medische kosten	1.964	1.693	2.048
Kosten ambulances	706	656	739
Kosten asielen	229	268	248
Giften aan derde partijen	209	191	411
Overige kosten dierenhulp	1.599	1.689	1.542
Totaal directe kosten dierenhulp	4.707	4.497	4.988

Directe kosten toezicht dierenwelzijn

(x € 1.000)	2019 Realisatie	2019 Begroting	2018 Realisatie
Kosten toezicht	3	0	6
Totaal directe kosten dierenwelzijn	3	0	6

Directe kosten voorlichting

(x € 1.000)	2019 Realisatie	2019 Begroting	2018 Realisatie
Kosten voorlichting	2.090	2.002	1.785
Totaal directe kosten voorlichting	2.090	2.002	1.785

Directe kosten beleidsbeïnvloeding

(x € 1.000)	2019 Realisatie	2019 Begroting	2018 Realisatie
Beïnvloeding en lobby diversen	206	223	206
Totaal directe kosten beleidsbeïnvloeding	206	223	206

Directe kosten eigen fondsenwerving

(x € 1.000)	2019	2019	2018
	Realisatie	Begroting	Realisatie
Ledenwerving en -behoud	640	770	688
Collectekosten	200	301	278
Overige fondsenwervende acties	706	934	724
Totaal directe kosten eigen fondsenwerving	1.545	2.004	1.691

Directe kosten beheer en administratie

(x € 1.000)	2019	2019	2018
	Realisatie	Begroting	Realisatie
Accountants- en administratiekosten	260	142	162
Advieskosten	1.311	706	845
Telefoon- en internetkosten	329	310	440
Juridische kosten	127	104	169
Verzekeringskosten	150	107	158
Overige kosten beheer en administratie	709	344	643
Totale directe kosten beheer en administratie	2.887	1.713	2.418

Advieskosten

De advieskosten omvatten met name de kosten voor het voorbereiden van het strategisch plan voor de periode 2020-2025, advies over de vastgoedportefeuille, juridisch advies en het uitvoeren van de inspecties voor asbest, legionella en brandveiligheid.

Overige kosten beheer en administratie

Onder deze post zijn onder andere kantoorartikelen, verzendkosten en dotatie aan voorzieningen opgenomen.

Personeelskosten

(x € 1.000)	2019	2019	2018
	Realisatie	Begroting	Realisatie
Salarissen	14.642	14.756	13.091
Sociale lasten	2.610	2.574	2.098
Pensioenpremies	1.147	975	1.076
Doorberekende personeelskosten	0	0	42
Onkostenvergoedingen personeel	676	422	474
Wervingskosten personeel	97	50	47
Overige personeelskosten	3.429	2.719	3.246
Totaal personeelskosten	22.601	21.497	20.075
Gemiddeld aantal FTE	332	363	302

De personeelskosten liggen in 2019 hoger in vergelijking met de realisatie in 2018. De belangrijkste oorzaak is de harmonisatie van de arbeidsvoorwaarden. Daarnaast zijn er in 2019 gemiddeld meer FTE ingezet dan vorig jaar. De overige personeelskosten zijn iets hoger dan vorig jaar. Dat wordt hieronder toegelicht.

Overige personeelskosten

(x € 1.000)	2019	2019	2018
	Realisatie	Begroting	Realisatie
Uitzendkrachten en interim-management	2.089	1.276	1.865
Dotatie voorziening	-20	0	332
Kosten vrijwilligers	233	249	213
Kosten salarisadministratie	70	80	107
Ziekteverzuimverzekering	41	81	76
Deskundigheidsbevordering	410	639	299
Overige personeelskosten	523	394	354
Totaal overige personeelskosten	3.429	2.719	3.246

Uitzendkracht en interim-management

Door vacatures, projecten, piekbelasting en ziekteverzuim is er in 2019 veel meer besteed aan uitzendkrachten en interim-management dan begroot. Onder de uitzendkrachten vallen ook de medewerkers die tot medio 2019 via een uitzendbureau op de diereopvangcentra zijn ingezet. Na de harmonisatie van de arbeidsvoorwaarden zijn deze in dienst gekomen van de Dierenbescherming.

Dotatie voorziening

In 2018 is er een voorziening getroffen voor de eenmalige kosten van de harmonisatie van de arbeidsvoorwaarden. In 2019 is deze voorziening afgewikkeld.

Kosten vrijwilligers

Dit betreft verstrekke vergoedingen aan vrijwilligers, die voor het overgrote deel bestaan uit reiskosten- en telefoonvergoedingen.

Autokosten

(x € 1.000)	2019	2019	2018
	Realisatie	Begroting	Realisatie
Leasekosten	317	254	234
Brandstofkosten	78	69	62
Overige autokosten	32	13	2
Totaal autokosten	427	335	298

Huisvestingskosten

(x € 1.000)	2019	2019	2018
	Realisatie	Begroting	Realisatie
Huurkosten	304	319	289
Gas, water & licht	465	534	551
Onderhoudskosten	864	619	816
Zakelijke lasten	266	243	261
Schoonmaakkosten	206	167	194
Overige huisvestingskosten	339	383	362
Totaal huisvestingskosten	2.444	2.267	2.473

Overige indirecte kosten

(x € 1.000)	2019	2019	2018
	Realisatie	Begroting	Realisatie
Afschrijvingskosten	2.073	2.162	2.286
Automatiseringskosten	1.098	1.165	1.392
Totaal overige indirecte kosten	3.171	3.327	3.679

Honorarium accountant

Het volgende honorarium van Mazars is ten laste gebracht van de Dierenbescherming en de gelieerde partijen die de Dierenbescherming consolideert, een en ander zoals bedoeld in artikel 2:382a lid 1 en 2 BW. Het bedrag is exclusief BTW. In het bedrag voor 2019 zijn zowel de kosten opgenomen van de controle van de jaarrekening 2018 die in 2019 zijn betaald (totaal € 60.000) als de volledige kosten voor de controle van de jaarrekening 2019 (inclusief de bedragen die in 2020 betaald zullen worden). Daarnaast is de opdracht uitgebreid met een accountantsverklaring bij de enkelvoudige jaarrekening van de stichting Dierenopvang Rijnmond en stichting Dierenambulance Zuid-Holland-Zuid ten behoeve van de gemeente Rotterdam. De totale kosten voor het jaar 2018 (betaald in 2019) en voor het jaar 2019 bedragen € 75.000 voor beide jaarrekeningen samen.

Honorarium accountant

(x € 1.000)	2019	2018
	Realisatie	Realisatie
Onderzoek van de jaarrekening	266	111
Andere controleopdrachten	5	5
Adviesdiensten op fiscaal terrein	5	3
Andere niet-controlediensten	0	0
Totaal honorarium accountant	276	119

21. Saldo financiële baten en lasten

(x € 1.000)	2019	2019	2018
	Realisatie	Begroting	Realisatie
Bank			
Bankkosten	-77	-76	-61
Rente opbrengsten	10	0	6
Leningen			
Betaalde rente ontvangen gelden	-88	-110	-96
Ontvangen rente uitgeleende gelden	8	10	11
Beleggingen			
Overige kosten effecten en beleggingen	-28	0	-27
Resultaat aan- en verkoop beleggingen	-4	240	-28
Mutatie ongerealiseerd koersresultaat beleggingen	1.430	0	-352
Ontvangen dividend	132	90	119
Ontvang couponrente	129	120	131
Ontvangen rente langlopende deposito's	20	27	21
Totaal saldo financiële baten en lasten	1.532	300	-275

Voor de toelichting op het resultaat uit beleggingen wordt verwezen naar de toelichting in de balans.

Gebeurtenissen na balansdatum

Het uitbreken van het coronavirus en de preventieve maatregelen genomen door de overheid zorgen voor grote economische onzekerheid op tenminste de korte termijn en waarschijnlijk ook de langere termijn. Vanaf maart 2020 heeft de regering verschillende maatregelen genomen om de verspreiding van het coronavirus in Nederland te beperken. Deze maatregelen hebben uiteraard ook effect op de manier waarop er bij de Dierenbescherming wordt gewerkt. Vanaf het begin is er een coronabeleidsteam geformeerd dat iedere dag de ontwikkelingen rondom het coronavirus binnen en buiten de Dierenbescherming scherp in de gaten houdt en daarop passende maatregelen neemt. In de dierenopvangcentra wordt in gescheiden ploegen gewerkt, er wordt alleen nog op afspraak bezoek ontvangen voor adoptie of afstand van dieren en er wordt gewerkt volgens strikte hygiënemaatregelen. De dierenopvangcentra zijn gesloten voor nieuwe reserveringen van pensiondieren en gemaakte reserveringen zijn grotendeels geannuleerd. Op de ambulance rijdt één medewerker; de bijrijder kan alleen mee als daarvoor een daarvoor geschikte derde stoel beschikbaar achterin de ambulance. Bij de Landelijke Inspectiedienst worden er geen huisbezoeken meer afgelegd. Het kantoorpersoneel werkt vanuit huis en vergaderingen vinden plaats via videobellen. Ondanks de beperkingen gaat het werk van de Dierenbescherming grotendeels door en wordt er hard gewerkt aan het dierenwelzijn in Nederland.

Op financieel gebied houden wij er rekening mee dat in 2020 het financieel resultaat lager zal uitvallen dan begroot. Op de korte termijn komen er geen opbrengsten meer binnen uit pension en er zijn minder betaalde ambulanceritten. Er worden extra kosten gemaakt voor beschermende middelen voor de asiel- en ambulancemedewerkers. In het eerste kwartaal nam de waarde van de beleggingen af. De ontwikkelingen op langere termijn zijn op dit moment echter onzeker en onderhevig aan veranderingen. Het is op dit moment niet in te schatten wat op langere termijn het effect zal zijn op de fondsenwerving en de andere opbrengsten van de Dierenbescherming. Aangezien deze situatie niet kon worden voorzien op balansdatum is de eventuele impact hiervan op de Dierenbescherming niet verwerkt in de cijfers van de jaarrekening per 31 december 2019.

De Dierenbescherming beschikt over een gunstige financiële uitgangspositie. De reserves en de liquiditeit zijn ruim voldoende om voor een langere periode tegenvallende inkomsten of hogere kosten op te vangen. Daarnaast komen de inkomsten van de Dierenbescherming uit een brede basis. Dat beperkt het risico dat de inkomsten over de volle breedte sterk zullen afnemen. De Dierenbescherming blijft vol inzetten op de steun van leden, donateurs en bedrijven middels innovatieve fondsenwerving voor het (financieel) ondersteunen van ons werk op het gebied van dierenwelzijn.

12.1. ENKELVOUDIGE JAARREKENING 2019

12.1.1. Enkelvoudige balans per 31 december 2019

Na resultaatbestemming

(x € 1.000)		31 december 2019	31 december 2018
ACTIVA			
Immateriële Vaste Activa	1	924	2
Materiële Vaste Activa	2	3.856	4.295
Financiële Vaste Activa	3	28	43
Beleggingen	4	16.351	14.093
Totaal Vaste Activa		21.159	18.434
Vorraden		20	11
Vorderingen en overlopende activa	5	6.294	5.161
Liquide middelen	6	13.312	13.710
Totaal Vlottende Activa		19.625	18.882
TOTAAL ACTIVA		40.783	37.315
PASSIVA			
Reserves en fondsen			
Reserves	7		
- Continuïteitsreserve		19.077	18.986
- Bestemmingsreserves		9.336	8.390
		28.413	27.376
Fondsen	8		
- Bestemmingsfondsen		4.674	4.879
		33.087	32.255
Vorzieningen	9	434	756
Langlopende Schulden	10	0	0
Kortlopende Schulden en overlopende passiva	11	7.262	4.306
TOTAAL PASSIVA		40.783	37.315

12.1.2. Enkelvoudige staat van baten en lasten

(x € 1.000)

		2019 Realisatie	2019 Begroting	2018 Realisatie
BATEN				
Baten van Particulieren	12	20.926	18.350	19.182
Baten van Bedrijven	13	157	160	138
Bijdrage van Loterijorganisaties	14	2.037	1.808	1.811
Baten van Subsidies van Overheden	15	197	204	180
Baten van Verbonden Organisaties	16	0	0	0
Baten van andere organisaties zonder winststreven	17	81	315	56
		23.398	20.836	21.367
Baten als tegenprestatie voor levering van producten/diensten	18	966	1.071	702
Overige Baten	19	597	-1.018	93
SOM VAN DE BATEN		24.961	20.889	22.162
LASTEN				
Besteed aan doelstellingen	20			
Dierenhulp		11.542	4.689	6.244
Toezicht Dierenwelzijn		482	407	418
Voorlichting		3.642	3.275	3.147
Beleidsbeïnvloeding		1.893	1.859	1.572
		17.560	10.230	11.381
Wervingskosten		3.542	4.287	3.320
Kosten Beheer en Administratie		4.658	3.975	5.645
SOM VAN DE LASTEN		25.759	18.492	20.346
SALDO VOOR FINANCIËLE BATEN EN LASTEN		-799	2.397	1.816
Saldo financiële baten en lasten	21	1.631	422	-127
SALDO VAN BATEN EN LASTEN		833	2.819	1.689
Bestemming saldo van baten en lasten				
Toevoeging/onttrekking aan:				
Continuïteitsreserve		92		1.354
Bestemmingsreserves		946		350
Bestemmingsfondsen		-204		-15
Totaal		833		1.689

12.1.3 Toelichting op de enkelvoudige jaarrekening

Toegepaste standaarden

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de 'Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties'.

Grondslagen voor waardering en resultaatbepalingen

De activa en passiva zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde, tenzij hierna anders vermeld. Alle genoemde bedragen luiden in duizenden euro's, tenzij anders vermeld.

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen ervan naar de organisatie zullen toevloeien en dat de waarde ervan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen die economische voordelen in zich bergen en dat de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen.

Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en/of betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

De opbrengsten en kosten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben. Opbrengsten worden verantwoord indien alle belangrijke risico's met betrekking tot de transactie zijn overgedragen aan de gebruiker van de dienst.

De grondslagen van de enkelvoudige jaarrekening zijn verder gelijk aan de Geconsolideerde jaarrekening.

12.1.4 Toelichting op de enkelvoudige balans

1. Immateriële vaste activa

(x € 1.000)	Immateriële activa	Nog in gebruik te nemen	Totaal 2019	Totaal 2018
Aanschafwaarde per 1 januari	91	0	91	350
Af: afschrijving per 1 januari	<u>-89</u>	<u>0</u>	<u>-89</u>	<u>-321</u>
Boekwaarde per 1 januari	2	0	2	29
Presentatiecorrectie				
Aanschafwaarde	-14	0	-14	0
Af: afschrijving	<u>14</u>	<u>0</u>	<u>14</u>	<u>0</u>
Mutatie presentatiecorrectie	0	0	0	0
Totale boekwaarde per 1 januari	2	0	2	29
Investeringen	82	849	931	-259
Overige mutaties	0	0	0	0
Afschrijvingen	-9	0	-9	232
Desinvesteringen aanschafwaarde	0	0	0	0
Desinvesteringen cumulatieve afschrijvingen	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>0</u>
Mutatie boekjaar	73	849	922	-27
Aanschafwaarde per 31 december	84	849	1.009	91
Af: afschrijvingen per 31 december	<u>-9</u>	<u>0</u>	<u>-84</u>	<u>-89</u>
Boekwaarde per 31 december	75	849	924	2

In 2019 is geïnvesteerd in de implementatie van een nieuw relatiebeheersysteem voor de NVBD. Dit systeem wordt in maart 2020 in gebruik genomen. In 2018 is een project gestart met als doel om een nieuw systeem voor relatiemanagement aan te schaffen en te implementeren waarmee de Dierenbescherming in staat is om haar marketing en fondsenwervingsactiviteiten te moderniseren. Het project loopt door tot begin 2020. De begroting van het project is € 1.453.000 waarvan het grootste deel betrekking heeft op consultancykosten voor de implementatie van het nieuwe systeem. De implementatiekosten worden beschouwd als een investering.

2. Materiële vaste activa

(x € 1.000)	Gebouwen en grond	Nog in gebruik te nemen	Inventaris	Vervoer- middelen	Totaal 2019	Totaal 2018
Aanschafwaarde per 1 januari	7.178	240	1.618	1.489	10.526	9.982
Af: afschrijving per 1 januari	-3.810	0	-1.405	-1.017	-6.231	-5.437
Boekwaarde per 1 januari	3.369	240	214	471	4.295	4.544
Presentatiecorrectie						
Aanschafwaarde	-616	2	-427	-61	-1.102	0
Af: afschrijving	616	0	410	76	1.102	0
Mutatie boekwaarde door presentatiecorrectie	0	2	-17	15	0	0
Totale boekwaarde per 1 januari	3.369	243	197	486	4.295	4.544
Investeringen	269	-160	28	17	154	648
Overige mutaties	0	0	0	0	0	-18
Afschrijvingen	-138	0	-83	-268	-489	-869
Desinvesteringen aanschafwaarde	-472	0	-29	-45	-546	-86
Desinvesteringen cumulatieve afschrijvingen	370	0	27	45	442	76
Mutatie boekjaar	29	-160	-57	-251	-439	-249
Aanschafwaarde per 31 december	6.360	83	1.190	1.401	9.033	10.526
Af: afschrijvingen per 31 december	-2.962	0	-1.050	-1.164	-5.177	-6.231
Boekwaarde per 31 december	3.398	83	139	236	3.856	4.295

3. Financiële vaste activa

(x € 1.000)	31 december 2019	31 december 2018
Leningen in het kader van de doelstelling:		
Stand begin boekjaar	13	64
Bij: verstrekte leningen	0	0
Af: Overige mutaties	0	0
Af: Ontvangen aflossingen	-8	-51
Af: Voorziening	0	-1
Totaal leningen	4	11
Waarborgsommen	23	32
Saldo financiële vaste activa	28	43

De leningen betreffen enkele leningen die aan een aantal externe opvangcentra zijn verstrekt. Voor een aantal verstrekte leningen is een voorziening voor mogelijke oninbaarheid opgenomen. Het rentepercentage waarmee wordt gerekend, varieert tussen de 0 en 4 procent. Op alle leningen rust een aflossingsverplichting.

4. Beleggingen

(x € 1.000)	31 december 2019	31 december 2018
Obligaties	9.740	8.264
Aandelen	6.084	5.238
Langlopende deposito's	526	592
Saldo beleggingen	16.351	14.093

Overzicht van de effectenportefeuille

(x € 1.000)	Aandelen 2019	Obligaties 2019	Deposito's 2019	Totaal 2019	Totaal 2018
Beurswaarde per 1 januari	8.264	5.237	592	14.093	9.498
Bij: Aankopen	2.078	90	0	2.168	6.131
Af: Verkopen/aflossingen	-694	-581	-66	-1.340	-1.115
Bij/af: koersresultaten	92	1.338	0	1.430	-329
Bij/af: saldo mutaties	0	0	0	0	-92
Beurswaarde per 31 december	9.740	6.084	526	16.351	14.093

Voor een toelichting op de portefeuille wordt verwezen naar de toelichting in de geconsolideerde balans.

5. Vorderingen en overlopende activa

(x € 1.000)	31 december 2019	31 december 2018
Te vorderen uit hoofde van nalatenschappen	3.433	2.793
Bijdrage Nationale Postcode Loterij	1.800	1.800
Debiteuren	277	212
Vooruit betaalde bedragen	350	243
Overige vorderingen en overlopende activa	433	112
Saldo vorderingen en overlopende passiva	6.294	5.161

De vorderingen hebben een resterende looptijd korter dan 1 jaar, met uitzondering van vorderingen uit nalatenschappen die, afhankelijk van afwikkeling, langer dan 12 maanden kunnen blijven staan. De vorderingen zijn beoordeeld op volwaardigheid en indien van toepassing is een voorziening voor oninbaarheid getroffen.

Vordering Nationale Postcode Loterij (NPL)

De Dierenbescherming ontvangt de jaarlijkse bijdrage van de Nationale Postcode Loterij achteraf.

Te vorderen uit hoofde van nalatenschappen

De vordering uit hoofde van nalatenschappen ontstaat op het moment dat een nalatenschap de status erfbelasting of rekening en verantwoording heeft gekregen. Daarna vindt doorgaans binnen een jaar de uitbetaling plaats van de nalatenschappen. Aan het einde van 2019 bedroeg de post te vorderen uit hoofde van nalatenschappen €3.433.000. Hierin is rekening gehouden met een voorziening van € 1.800 in verband met een mogelijke claim vanuit een legitieme portie/kindsdeel.

Debiteuren

De vordering op debiteuren is in totaal € 277.000. Hierin in rekening gehouden met een voorziening voor mogelijke oninbaarheid van € 0.

6. Liquide middelen

(x € 1.000)	31 december 2019	31 december 2018
Tegoeden bij banken	13.304	13.699
Kasgeld	10	11
Gelden onderweg	-3	0
Saldo liquide middelen	13.312	13.710

Er zijn geen bankgaranties verstrekt. De overige tegoeden staan ter vrije beschikking aan de organisatie.

7. Reserves

(x € 1.000)	Continuïteits-reserve	Bestemmings-reserves	Totaal 2019	Totaal 2018
Stand per 1 januari	18.986	8.390	27.376	25.673
Resultaatverdeling	92	946	1.037	1.704
Stand per 31 december	19.077	9.336	28.413	27.376

In de geconsolideerde jaarrekening wordt een aansluiting gegeven tussen de reserves van de NVBD en de reserves van alle entiteiten in de geconsolideerde jaarrekening.

Bestemmingsreserves

De reserve financiering activa 'doelstelling' en reserve financiering activa 'bedrijfsvoering' zijn conform de 'Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties' onder de bestemmingsreserves verantwoord. De hoogte van de reserves financiering activa zijn gelijk aan de vaste activa voor de doelstelling of bedrijfsvoering, verminderd met de leningen die verstrekt zijn in het kader van de doelstelling of de bedrijfsvoering.

In onderstaand overzicht zijn de bestemmingsreserves nader toegelicht.

Bestemmingsreserve

(x € 1.000)	Stand per 1 januari	Dotaties (+)	Onttrekkingen (-)	Stand per 31 december
Nieuwbouw/verbouw	3.541	0	0	3.541
Minimax	0	0	0	0
Groot onderhoud	460	0	0	460
Reservering vaste activa tbv bedrijfsvoering	478	56	0	534
Reservering vaste activa tbv doelstelling	3.831	419	0	4.251
Overig	80	470	0	550
Saldo bestemmingsreserve	8.390	946	0	9.336

Bestemmingsreserve nieuwbouw/verbouw

Voor de diverse nieuwbouw- en verbouwplannen zijn bestemmingsreserves gevormd in het verleden. Op grond van de nieuwe vastgoedstrategie die in 2019 wordt uitgewerkt zal worden gezien in hoeverre deze nog gehandhaafd dienen te worden. In 2019 zijn er geen onttrekkingen of toevoegingen geweest.

Bestemmingsreserve groot onderhoud

Gelet op de verwachte eindstand van de voorziening groot onderhoud ultimo 2019 en de verwachting dat de actualisatie van het MJOP zal leiden tot een toename van de onderhoudskosten in de komende jaren is een bestemmingsreserve gevormd van waaruit later onvoorziene onderhoudskosten kunnen worden gedekt.

Reservering vaste activa ten behoeve van doelstelling en bedrijfsvoering

Indien en voor zover eigen middelen zijn aangewend ten behoeve van vaste activa benodigd voor de bedrijfsvoering of activa ter realisering van de doelstelling, wordt er een reserve financiering activa ten behoeve van doelstelling en bedrijfsvoering aangehouden.

8. Bestemmingsfondsen

Onder de bestemmingsfondsen wordt dat deel van de reserves opgenomen, dat een beperkte bestedingsmogelijkheid heeft. Deze beperkte bestedingsmogelijkheid wordt veroorzaakt doordat een derde (de gever) deze beperking heeft aangegeven of doordat het geld werd ingezameld voor een specifiek doel.

8. Bestemmingsfondsen

(x € 1.000)	Stand per 1 januari	Dotaties (+)	Onttrekkingen (-)	Stand per 31 december
Fondsen uit nalatenschappen	2.348	112	-158	2.302
Dierenambulance regio Groningen	454	0	-22	432
Fonds Asielen (D&T)	486	0	0	486
Dierenasiel Zuidwolde	378	0	0	378
Dierenwelzijn regio Schoorl	346	0	0	346
Exploitatie asielen regio Rijnland	97	0	0	97
Nieuwbouw knaagdierenopvang	264	0	0	264
Exploitatie Kerbertasyl	146	0	-136	10
Verbouwing DOC Doornakker	0	0	0	0
Fondsen Dierenasiel Breda e.o.	0	0	0	0
Asiel Hargahoeve	0	0	0	0
Asiel Krimpen	0	0	0	0
Overige bestemmingsfondsen	359	0	0	359
Saldo bestemmingsfondsen	4.879	112	-317	4.674

Fondsen uit nalatenschappen

Dit betreft het deel van de nalatenschappen waarvoor door de erflater een specifieke bestemming is gegeven. Er is € 112.000 toegevoegd voor nieuwe nalatenschappen en er is € 158.000 onttrokken omdat er bestedingen hebben plaatsgevonden in lijn met de bestemming van de nalatenschap.

Fonds Dierenambulance regio Groningen

De ontvangen gelden dienen besteed te worden aan de dierenambulances in de regio Groningen. In 2019 is een deel van middelen gebruikt voor de aanschaf van een nieuwe ambulance voor het asiel in Winschoten.

Fonds Asielen (groep Dierenbeleid, Hulp & Toezicht)

Ultimo 2011 is het Fonds Asielen gevormd vanuit groep D&T ter grootte van € 486.000. Uit dit fonds worden uitgaven gedaan ter ondersteuning van het asielerk.

Fonds dierenasiel Zuidwolde

De gelden die opgenomen zijn in dit fonds dienen besteed te worden aan het dierenasiel in Zuidwolde. Er zijn geen gelden onttrokken uit dit fonds in verband met een mogelijke nieuwbouw voor dit asiel.

Fonds dierenwelzijn regio Schoorl

De gelden die ontvangen zijn, mogen alleen besteed worden aan dierenwelzijnsprojecten in de regio Schoorl (nu onderdeel van gemeente Bergen).

Fonds asiel regio Rijnland

Dit fonds is specifiek voor het asiel in de regio Rijnland.

Fonds nieuwbouw knaagdierenopvang

Dit fonds is specifiek bestemd voor de nieuwbouw van het knaagdieren centrum. Deze nieuwbouw heeft nog niet plaatsgevonden.

Fonds exploitatie Kerbertasyl

Dit fonds is specifiek bestemd voor het dekken van verliezen van het Kerbertasyl. In het boekjaar 2019 heeft het asiel een negatief exploitatiesaldo, waardoor er € 136.000 onttrokken is aan het bestemmingsfonds.

Overige bestemmingsfondsen

De overige bestemmingsfondsen omvatten fondsen voor verschillende locaties.

Fondsen uit nalatenschappen

(x € 1.000)	Stand per 1 januari	Dotaties (+)	Onttrekkingen (-)	Stand per 31 december
Werkzaamheden voormalige afdelingen en regio's	388	0	-9	379
Werkzaamheden dierenopvang en dierenambulance	621	60	-75	607
Zwerfdieren	264	26	-28	261
Fonds Yvonne Uitenbosch	768	0	-36	732
Overige	305	27	-9	323
Saldo fondsen uit nalatenschappen	2.348	112	-158	2.302

Voor wat betreft de dotatie in 'Fondsen uit nalatenschappen' is de mutatie in het toegezegde erfdeel verantwoord. Deze kan als gevolg van aanpassingen ook negatief zijn. Onder onttrekkingen zijn de uitgaven verantwoord, die ten laste van deze fondsen zijn gedaan. Van de stand per 31 december is € 2.251.000 daadwerkelijk ontvangen. Het resterend saldo is onderdeel van de vorderingen uit nalatenschappen.

Werkzaamheden voormalig afdelingen en regio's

Hieronder zijn verschillende fondsen opgenomen die zijn toegewezen aan de diverse voormalige afdelingen of huidige regio's van de Dierenbescherming. Het bestedingsdoel varieert van specifieke doelen binnen een regio (bijvoorbeeld de opvang van thuisloze honden en katten in Groningen) tot een vrij besteedbaar fonds binnen een bepaalde regio.

Werkzaamheden dierenopvang en dierenambulances

Hieronder zijn verschillende opgenomen die specifiek zijn toegewezen aan de werkzaamheden van een dierenopvang of dierenambulance van de Dierenbescherming.

Fonds zwerfdieren, algemene en inspectiewerkzaamheden

De erflater heeft de Dierenbescherming verzocht de nalatenschap te besteden aan zwerfdieren, algemene en inspectiewerkzaamheden.

Fonds Yvonne Uitenbosch

Het Fonds Yvonne Uitenbosch betreft een nalatenschap die ten goede komt aan mensen in de samenleving met een beperkt inkomen. Het gaat om de financiering van buitengewone medische kosten en/of operaties van hun huisdieren (in de breedste zin van het woord). In overeenstemming met de opdracht van de erflater is besloten dat dit fonds jaarlijks maximaal € 50.000 ter beschikking stelt. Een maximale bestaansduur van 25 jaar is als wenselijk aangegeven.

Overige fondsen uit nalatenschappen

De overige fondsen zijn gevormd uit baten van nalatenschappen waarbij erflaters specifieke bestemmingen hebben benoemd. De gelden dienen met name besteed te worden aan asielen en dierenopvangcentra in het hele land alsmede aan dierenambulances.

9. Voorzieningen

(x € 1.000)	Stand per 1 januari	Dotaties (+)	Onttrekkingen (-)	Stand per 31 december
Jubilea	90	0	-5	85
Voorziening groot onderhoud	286	4	-38	252
Wachtgeld	137	0	-69	68
Personeel en harmonisatie	243	0	-213	30
Saldo voorzieningen	756	4	-325	434

Voorziening jubilea

Voor de verwachte toekomstige uitkeringen uit hoofde van jubilea is een voorziening gevormd voor de NVBD en de LID. Conform de geharmoniseerde arbeidsvoorwaarden wordt bij 10 en 20 jaar dienstverband een bedrag uitgekeerd. Bij het bepalen van de hoogte van de voorziening is rekening gehouden met een blijfkans.

Voorziening groot onderhoud

In 2019 is het meerjarenonderhoudsplan geactualiseerd. Dat leidt tot een aanpassing naar € 252.000 voor de gebouwen die in eigendom zijn van de NVBD.

Voorziening wachtgeld

De voorziening wachtgeld betreft de afwikkeling van een wachtgeldregeling voor drie (ex-)medewerkers.

Personeel en harmonisatie

In het kader van de harmonisatie van de arbeidsvoorwaarden is in 2018 een voorziening getroffen. Medio 2019 is deze voorziening grotendeels afgewikkeld doordat ten laste van de voorziening afkoopsommen zijn uitgekeerd aan de betrokken medewerkers.

10. Langlopende schulden

Er zijn geen langlopende schulden binnen de NVBD.

11. Kortlopende schulden en overlopende passiva

(x € 1.000)	31 december 2019	31 december 2018
Schulden aan leveranciers	1.864	1.275
Vooruitontvangen contributies	1.275	1.346
Reservering voor verlof en vakantiegeld	867	832
Vooruit ontvangen bedragen	115	208
Pensioen	2	0
Belastingen en premies sociale verzekeringen	568	10
Rekening courant gelieerde instellingen	2.574	357
Overige schulden en overlopende passiva	-3	275
Saldo kortlopende schulden en overlopende passiva	7.262	4.306

Rekening Courant

De rekening-courantpositie bestaat uit de volgende saldi:

Rekening courant gelieerde instellingen

(x € 1.000)

Rekening courant St. Dierenopvang Rijnmond	1.758
Rekening courant St. Dierenwelzijn Rijnmond	693
Rekening courant St. Sirlach Bartholomeus Criellaert	286
Rekening courant St. DBC Amersfoort	172
Rekening courant St. Dierentehuis Kennemerland	153
Rekening courant overige stichtingen	-488
Totaal rekening courant gelieerde instellingen	2.574

Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

De Dierenbescherming heeft meerdere panden gehuurd voor het gebruik van kantoorlocaties en Dierenbeschermingscentra. De grootste huurverplichting betreft de huur van het kantoorpand aan de Regulusweg in Den Haag. De totale huurverplichting per 31 december 2019 voor het jaar 2020 bedraagt € 247.000. De huurcontracten lopen maximaal tot het jaar 2021, met de optie tot verlenging.

Aan verhuurders van de panden is in totaal een bankgarantie verstrekt ter waarde van € 1.500 (Oss). Ter zekerheid voor de bank zijn de tegoeden op een spaarrekening verpand.

Leaseverplichtingen

Er worden binnen de NVBD 7 personenauto's en dierenambulances geleased. Deze contracten hebben een einddatum variërend van 2019 tot en met 2024. De jaarlijkse leaseverplichting (exclusief voorschot voor brandstofkosten) bedraagt:

Leaseverplichtingen

(x € 1.000)

Leasekosten 2020	55
Leasekosten 2021	32
Leasekosten 2022	10
Leasekosten 2023	10
Leasekosten 2024	2
Totale leaseverplichting per 31 december 2019	110

Implementatie van een nieuw systeem voor relatiemanagement

Voor de vervanging van het relatiemanagementsysteem zijn per 31 december 2019 verplichtingen aangegaan met de implementatiepartners voor een bedrag van € 187.856. Er zijn geen investeringsverplichtingen aangegaan voor nieuwbouw.

12.1.5. Toelichting op de enkelvoudige staat van baten en lasten**12. Baten van Particulieren**

(x € 1.000)

	2019 Realisatie	2019 Begroting	2018 Realisatie
Nalatenschappen en legaten	12.547	10.000	10.762
Contributies	5.459	5.400	5.464
Giften	2.101	1.950	1.987
Collecten	819	950	965
Overige baten van particulieren	1	50	4
Totaal Baten van Particulieren	20.926	18.350	19.182

Nalatenschappen en legaten

De baten uit nalatenschappen en legaten zijn conform de interne richtlijnen van de Dierenbescherming conservatief begroot. De Dierenbescherming heeft veel activiteiten verricht om het nalaten aan de organisatie onder de aandacht te brengen onder mensen die willen nalaten aan goede doelen.

Contributies

Het aantal leden in 2019 bedroeg gemiddeld 114.000 ten opzichte van 118.000 in 2017. De gemiddelde geefwaarde per lid is licht gestegen.

Contributies

(x € 1.000)

	2019 Realisatie	2019 Begroting	2018 Realisatie
Contributies leden	5.459	5.400	5.464
Totaal Contributies	5.459	5.400	5.464

Aantal leden per jaareinde (x 1.000)

Totaal volwassen leden	114	115	118
------------------------	-----	-----	-----

13. Baten van Bedrijven

(x € 1.000)

	2019 Realisatie	2019 Begroting	2018 Realisatie
Zakelijke giften	83	75	94
Giften in natura	0	0	1
Sponsoring	65	75	36
Opbrengst aandeel in acties van derden	9	10	7
Overige baten van bedrijven	0	0	0
Totaal Baten van Bedrijven	157	160	138

14. Bijdrage van Loterijorganisaties

(x € 1.000)	2019	2019	2018
	Realisatie	Begroting	Realisatie
Bijdrage Nationale Postcode Loterij	2.012	1.800	1.800
Overige bijdragen van loterijorganisaties	25	8	11
Totaal Bijdrage van Loterijorganisaties	2.037	1.808	1.811

Overeenkomst NPL

Met de Stichting Nationale Postcodeloterij (NPL) heeft de Dierenbescherming een overeenkomst gesloten met een looptijd tot en met 31 december 2020, waarin de Dierenbescherming als beneficiant wordt aangemerkt. De afgelopen jaren heeft de Dierenbescherming uitkeringen ontvangen van € 1.800.000 per jaar. Voor de resterende looptijd wordt een jaarlijks bedrag in die orde van grootte verwacht. In de bijdragen van loterijorganisaties is in 2019 een eenmalige bate gerealiseerd door de besteding van de resterende gelden die door de Nationale Postcode Loterij waren gegeven voor de elektrische voertuigen. In 2019 zijn met deze opbrengsten extra laadpalen geplaatst zodat de voertuigen breder kunnen worden ingezet.

15. Baten van Subsidies van Overheden

(x € 1.000)	2019	2019	2018
	Realisatie	Begroting	Realisatie
Projectbijdragen	197	204	180
Totaal Baten van Subsidies van Overheden	197	204	180

16. Baten van verbonden organisaties

Geen baten in 2018.

17. Baten van andere organisaties zonder winststreven

(x € 1.000)	2019	2019	2018
	Realisatie	Begroting	Realisatie
Opbrengst Externe Vermogensfondsen	81	315	56
Totaal Baten van andere organisaties zonder winststreven	81	315	56

18. Baten als tegenprestatie voor levering van producten/diensten

(x € 1.000)	2019	2019	2018
	Realisatie	Begroting	Realisatie
Opbrengst dienstverlening gemeenten	728	783	490
Baten asielactiviteiten	120	91	86
Baten ambulanceactiviteiten	42	55	50
Baten pensionactiviteiten	-7	1	1
Opbrengst verkoop artikelen	4	105	5
Veterinaire diensten en medicatie	77	19	30
Overig	2	18	40
Totaal Baten als tegenprestatie voor levering van producten/diensten	966	1.071	702

Opbrengst dienstverlening gemeenten

De opbrengst dienstverlening gemeenten betreffen de vergoedingen voor de uitvoering voor de wettelijke taken waarvoor de gemeenten verantwoordelijk zijn, zoals opvang en vervoer van gevonden dieren met een vermoedelijke eigenaar. De Dierenbescherming verricht deze activiteiten voor de gemeenten op grond van gesloten overeenkomsten.

Baten asielactiviteiten

De baten asielactiviteiten bestaan uit opbrengsten vanwege de adoptie van dieren of de afstand van dieren en gefactureerde medische handelingen.

Baten ambulanceactiviteiten

De ambulanceactiviteiten genereren opbrengsten door het uitvoeren van ambulanceritten op verzoek van particulieren en bedrijven.

19. Overige Baten

(x € 1.000)	2019	2019	2018
	Realisatie	Begroting	Realisatie
Verkoop resultaat activa	54	0	-5
Cursusopbrengsten	46	54	45
Overige opbrengsten	497	-1.072	54
Totaal overige baten	597	-1.018	93

20. Lastenverdeling

(x € 1.000)	Dieren hulp	Toezicht dieren- welzijn	Voor- lichting	Beleids- beïnvloe- ding	Fondsen- werving	Kosten en Beheer en Administratie	Totaal realisatie 2019	Totaal begroting 2019	Totaal realisatie 2018
Directe kosten	7.962	0	1.776	206	1.544	1.274	12.761	5.757	8.101
Personeelskosten	2.165	332	1.721	1.583	1.834	3.453	11.088	10.733	10.002
Autokosten	36	7	6	7	20	81	158	123	105
Huisvestingskosten	427	30	25	30	30	-218	322	430	453
Afschrijvingskosten	393	21	21	21	21	21	498	528	616
Overige indirecte kosten	559	93	93	47	93	47	932	920	1.070
Totale lasten	11.542	482	3.642	1.893	3.542	4.658	25.759	18.492	20.346

Kostentoe rekening

Voor de uitgangspunten van de lastenverdeling verwijzen we naar de grondslagen voor de bepaling van het resultaat.

Directe kosten dierenhulp

(x € 1.000)	2019 Realisatie	2019 Begroting	2018 Realisatie
Medische kosten	346	254	388
Kosten ambulances	202	180	220
Kosten asielen	31	51	41
Giften aan gelieerde entiteiten	6.396	0	1.933
Giften aan niet-gelieerde entiteiten	204	185	158
Overige kosten dierenhulp	784	845	664
Totaal directe kosten dierenhulp	7.962	1.515	3.403

Directe kosten toezicht dierenwelzijn

(x € 1.000)	2019 Realisatie	2019 Begroting	2018 Realisatie
Kosten toezicht	0	0	0
Totaal directe kosten dierenwelzijn	0	0	0

Directe kosten voorlichting

(x € 1.000)	2019 Realisatie	2019 Begroting	2018 Realisatie
Kosten voorlichting	1.776	1.738	1.499
Totaal directe kosten voorlichting	1.776	1.738	1.499

Directe kosten beleidsbeïnvloeding

(x € 1.000)	2019 Realisatie	2019 Begroting	2018 Realisatie
Beïnvloeding en lobby diversen	206	223	206
Totaal directe kosten beleidsbeïnvloeding	206	223	206

Directe kosten eigen fondsenwerving

(x € 1.000)	2019 Realisatie	2019 Begroting	2018 Realisatie
Ledenwerving	376	250	435
Ledenbehoud	264	520	251
Werving giften particulieren en zakelijk	349	585	357
Werving nalatenschappen	355	345	367
Kosten sponsorwerving	0	0	0
Collectiekosten	200	300	278
Totaal directe kosten eigen fondsenwerving	1.544	2.000	1.688

Directe kosten beheer en administratie

(x € 1.000)	2019 Realisatie	2019 Begroting	2018 Realisatie
Accountants- en administratiekosten	163	90	90
Advieskosten	852	525	600
Telefoon- en internetkosten	160	138	258
Juridische kosten	114	67	149
Verzekeringskosten	131	87	129
Overige kosten beheer en administratie	-49	-624	80
Totale directe kosten beheer en administratie	1.274	282	1.305

Personeelskosten

(x € 1.000)	2019	2019	2018
	Realisatie	Begroting	Realisatie
Salarissen	7.158	7.135	6.348
Sociale lasten	1.257	1.261	1.071
Pensioenpremies	642	666	652
Doorberekende personeelskosten	69	28	128
Onkostenvergoedingen personeel	346	172	229
Wervingskosten personeel	74	50	39
Overige personeelskosten	1.542	1.422	1.536
Totaal personeelskosten	11.088	10.733	10.002
Bezetting per jaareinde in FTE (Servicecentrum)	84,9	94,7	80,8
Bezetting per jaareinde in FTE (afdelingen/regio's)	35,6	41,3	32,5
Bezetting per jaareinde in FTE (DOC en DA)	15,1	16,7	14,1

Overige personeelskosten

(x € 1.000)	2019	2019	2018
	Realisatie	Begroting	Realisatie
Uitzendkrachten en interim-management	861	518	742
Dotatie voorziening	-17	0	244
Kosten vrijwilligers	73	74	63
Kosten salarisadministratie	70	80	107
Ziekteverzuimverzekering	0	0	1
Deskundigheidsbevordering	334	551	245
Overige personeelskosten	188	200	133
Totaal overige personeelskosten	1.542	1.422	1.536

Bezoldiging directie

In onderstaande tabel is de bezoldiging van de bestuurder weergegeven. De pensioenlast betreft het werkgeversdeel van de aan de collectieve pensioenregeling verschuldigde premie. Voor J.F. Admiraal betrof het bedrag werkgeversbijdrage in 2019 over de periode 1 januari 2019 tot en met 31 december 2019 € 11.527,56.

Naam Functie	J.F. Admiraal	J.F. Admiraal
	Algemeen Directeur/Bestuurder	Algemeen Directeur/Bestuurder
Dienstverband		
Aard (looptijd)	Contract voor onbepaalde tijd	Contract voor onbepaalde tijd
uren	40	40
part-time percentage	100%	100%
periode	1 januari t/m 31 december 2019	22 mei t/m 31 december 2018
Bezoldiging	2019	2018
Jaarinkomen (€ x 1.000)		
bruto loon/salaris	126	77
Vakantietoeslag	10	6
eindejaarsuitkering, 13e	0	0
variabel jaarinkomen		
Totaal	136	84
SV lasten (wg deel)	12	7
Belastbare vergoedingen/bijtellings	0	0
Pensioenlasten (wg deel)	12	7
Overige beloningen op termijn	-	-
Uitkeringen beëindiging dienstverband	-	-
Totaal bezoldiging	160	98

Nevenfuncties van de Algemeen Directeur/Bestuurder zijn:

- Lid Raad van Toezicht Rivas, Gorinchem

I Informatie over bezoldiging directie in het jaarverslag

De Raad van Toezicht stelt met inachtneming van het advies van de remuneratiecommissie het bezoldigingsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere bezoldigingscomponenten vast. Het beleid wordt periodiek geactualiseerd. De bespreking over het bezoldigingsbeleid en de directiebeloning over het jaar 2019 vond plaats op 28 november 2018. De laatste bespreking over het bezoldigingsbeleid en de directiebeloning vond plaats op 8 april 2020.

Bij de bepaling van het bezoldigingsbeleid en de vaststelling van de beloning volgt de Dierenbescherming de Regeling beloning directeuren van goededoelenorganisaties (zie www.goededoelennederland.nl). De regeling geeft aan de hand van zwaartecriteria een maximumnorm voor het jaarinkomen. De weging van de situatie bij de Dierenbescherming vond plaats door de verenigingsjurist, de HRM manager en de Manager Financiën. Na advies van de remuneratiecommissie en de auditcommissie heeft de Raad van Toezicht de weging van de BSD punten formeel in haar vergadering op 28 november 2018 vastgesteld. Dit leidde tot een BSD-score van 530 punten voor 2019. Bij 530 BSD punten is er sprake van indeling in Functiegroep J. Bij Functiegroep J geldt per 1 januari 2019 een maximum jaarinkomen van € 156.754 (1 FTE/12 mnd).

Het voor de toetsing relevante werkelijke jaarinkomen van de directeur/bestuurder J.F. Admiraal bedroeg in 2019 € 136.430 (voor de periode januari 2019 – 31 december 2019). De werkgeversbijdrage pensioen stond in een redelijke verhouding tot het jaarinkomen en het jaarinkomen en de werkgeversbijdrage pensioen tezamen vallen ook ruim binnen het toegestane bedrag van € 194.000 gebleven (dit bedrag bestaat uit de maximering van het jaarinkomen en werkgeversbijdrage pensioen). Er was

geen sprake van belaste vergoedingen en eventuele overige beloningen. De hoogte en samenstelling van de bezoldiging worden in de jaarrekening toegelicht in de toelichting op de staat van baten en lasten.

II Vermelding bezoldiging directie in de toelichting op de staat van baten en lasten in de jaarrekening

Het jaarinkomen van de directeur bestuurder (in loondienst) blijft binnen het maximum van € 156.754 (1 FTE/12 mnd.) volgens de Regeling beloning directeuren van goedgevoelorganisaties. Ook het jaarinkomen en de pensioenlasten blijven ruim binnen het in de regeling opgenomen maximum van € 194.000 per jaar. Voor een toelichting op het beleid en de uitgangspunten voor de directiebezoldiging verwijzen we naar hoofdstuk 10 van het jaarverslag.

Autokosten

(x € 1.000)	2019 Realisatie	2019 Begroting	2018 Realisatie
Leasekosten	114	90	87
Brandstofkosten	27	27	18
Overige autokosten	18	6	0
Totaal autokosten	158	123	105

Huisvestingskosten

(x € 1.000)	2019 Realisatie	2019 Begroting	2018 Realisatie
Huurkosten	183	208	180
Gas, water & licht	62	76	67
Onderhoudskosten	63	130	144
Zakelijke lasten	50	40	37
Schoonmaakkosten	52	40	38
Overige huisvestingskosten	-86	-64	-13
Totaal huisvestingskosten	322	430	453

Overige indirecte kosten

(x € 1.000)	2019 Realisatie	2019 Begroting	2018 Realisatie
Afschrijvingskosten	498	528	616
Automatiseringskosten	932	920	1.070
Totaal overige indirecte kosten	1.430	1.448	1.686

21. Saldo financiële baten en lasten

(x € 1.000)	2019 Realisatie	2019 Begroting	2018 Realisatie
Bank			
Bankkosten	-57	-55	-40
Rente opbrengsten	9	0	2
Leningen			
Betaalde rente ontvangen gelden	0	0	-4
Ontvangen rente uitgeleende gelden	0	0	0
Beleggingen			
Overige kosten effecten en beleggingen	-28	0	-26
Resultaat aan- en verkoop beleggingen	-4	240	-48
Mutatie ongerealiseerd koersresultaat beleggingen	1.430	0	-280
Ontvangen dividend	132	90	116
Ontvang couponrente	129	120	131
Ontvangen rente langlopende deposito's	20	27	21
Totaal saldo financiële baten en lasten	1.631	422	-127

Den Haag, 20 juni 2020

De leden van de Raad van Toezicht,

Mevrouw M. Sijmons
Voorzitter

De heer M.C. Kuipers
Vice-voorzitter

Mevrouw M. Eleveld
Lid

De heer F.L.B. Meijboom
Lid

De heer J.K. de Pree
Lid

Mevrouw K. Broekhuizen
Lid

De bestuurder,

Mevrouw J.F. Admiraal
Algemeen directeur/bestuurder

Gered
ZWERVENDE WILLEM**Willem was nog maar een paar weken oud toen hij in het asiel in Eindhoven belandde. Niemand wist waar hij vandaan kwam en wat hij in zijn jonge leven had meegemaakt. Agnes en haar gezin boden hem een thuis:**

"We wisten weinig van Willem toen we bij het

asiel gingen kijken. Alleen dat hij zwervend was gevonden, nog heel klein was en met een kruikje warm werd gehouden. Die eerste tijd kreeg hij bovendien flesvoeding. De klik was er gelukkig meteen. Wij stapten over de drempel van zijn verblijf en hij kwam meteen naar ons toe. Dat sociale heeft hij behouden. Willem is dol op aandacht. We hoeven maar één stap buiten te zetten, of hij begint al te

knorren. En als we hem roepen, komt hij aangehuppeld. Zo gezellig. Ook met een van onze honden kan Willem goed overweg, net als met de kippen. Daar gaat 'ie regelmatig even bij liggen. Willem had kale plekken toen hij werd gevonden, maar daar is nu geen sprake meer van. Hij blaakt van gezondheid, en leidt bij ons een onbezorgd varkensleven."

13. OVERIGE GEGEVENS

13.1. CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan het bestuur en de Raad van Toezicht van
de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN JAARREKENING 2019

ONS OORDEEL

Wij hebben de jaarrekening 2019 van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren te Den Haag gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren per 31 december 2019 en van het resultaat over 2019 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de geconsolideerde en enkelvoudige balans per 31 december 2019;
2. de geconsolideerde en enkelvoudige staat van baten en lasten over 2019; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

DE BASIS VOOR ONS OORDEEL

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

BENADRIJING VAN AANGELEGENHEID: INSCHATTING VAN DE GEVOLGEN VAN DE CORONA-CRISIS

Wij vestigen de aandacht op het onderdeel “Gebeurtenissen na balansdatum” zoals opgenomen in de toelichting op de jaarrekening waarin het bestuur van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren, toelicht wat haar inschatting is ten aanzien van de gevolgen van de Corona-crisis op de vereniging.

Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid.

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN ANDERE INFORMATIE

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit de hoofdstukken: voorwoord directie, in vogelvlucht, van maand tot maand, dit zijn wij, resultaten, de organisatie, communicatie met belanghebbenden, blik op 2019, financiële resultaten en verantwoording raad van toezicht.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties.

BESCHRIJVING VAN VERANTWOORDELIJKHEDEN MET BETREKKING TOT DE JAARREKENING

VERANTWOORDELIJKHEDEN VAN HET BESTUUR EN DE RAAD VAN TOEZICHT VOOR DE JAARREKENING

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de organisatie in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de organisatie te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de vereniging haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de vereniging.

ONZE VERANTWOORDELIJKHEDEN VOOR DE CONTROLE VAN DE JAARREKENING

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de vereniging;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;

- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de groepscontrole. In dit kader hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de groepsonderdelen. Bepalend hierbij zijn de omvang en/of het risicoprofiel van de groepsonderdelen of de activiteiten. Op grond hiervan hebben wij de groepsonderdelen geselecteerd waarbij een controle of beoordeling van de volledige financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk was.

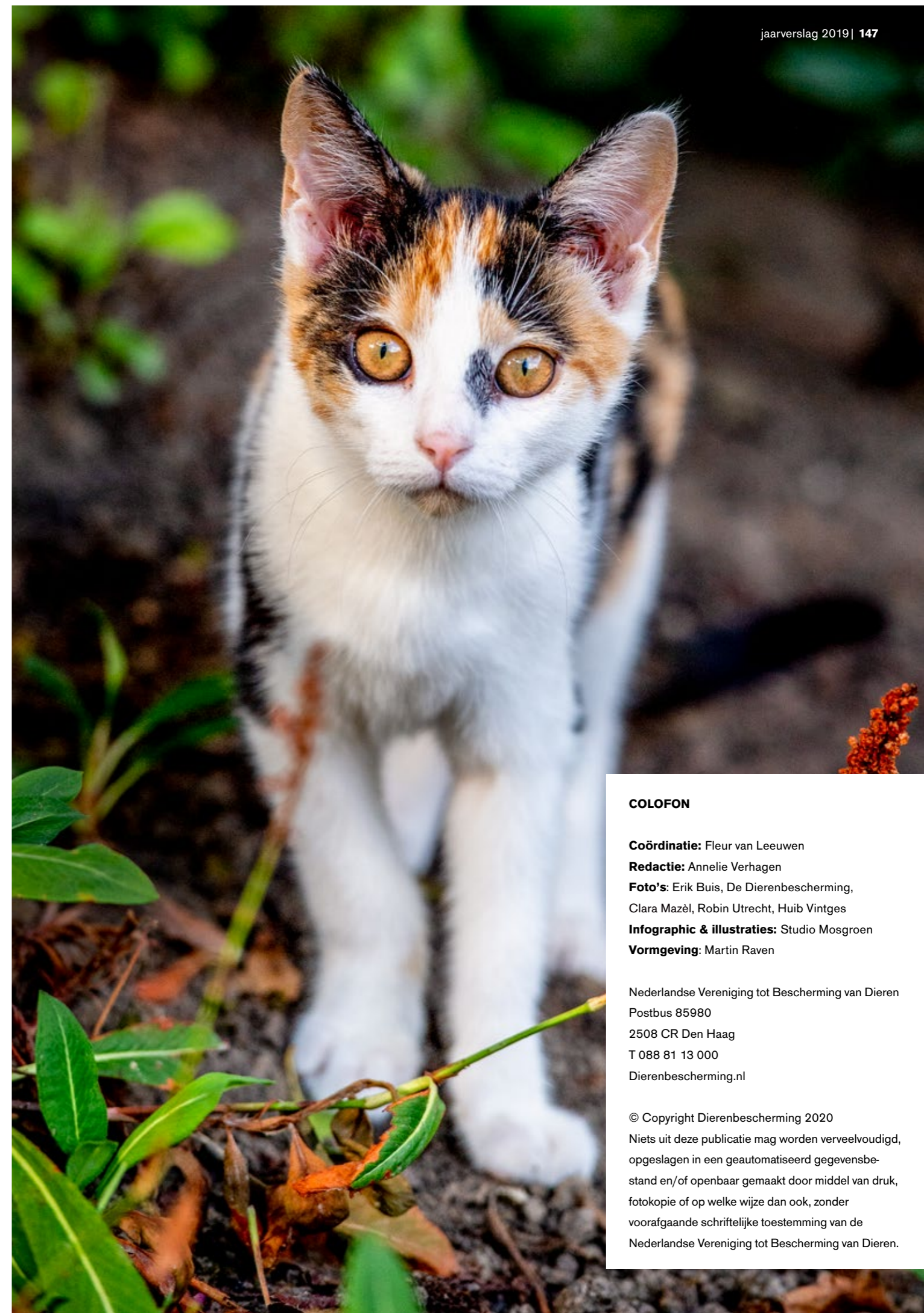
Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan de raad van toezicht dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met de raad over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Rotterdam, 20 juni 2020

MAZARS N.V.

drs. S. Boomman RA

COLOFON

Coördinatie: Fleur van Leeuwen

Redactie: Annelie Verhagen

Foto's: Erik Buis, De Dierenbescherming, Clara Mazèl, Robin Utrecht, Huib Vintges

Infographic & illustraties: Studio Mosgroen

Vormgeving: Martin Raven

Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren
Postbus 85980

2508 CR Den Haag

T 088 81 13 000

Dierenbescherming.nl

© Copyright Dierenbescherming 2020

Niets uit deze publicatie mag worden veeleevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren.

LANDELIJKE DEKKING

Ook in uw regio zetten we ons dagelijks in voor dieren. Voor de contactgegevens van onze regiokantoren, dierenambulances, asielen en hondenscholen kijkt u op dierenbescherming.nl.